

697. Veckholms kyrka.

Litteratur: B 612, L 704. J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 26; UFT h. 13 (1886), s. 321 f.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Monumenta* 4 och B 612).

Detta runstensfragment, som sedan länge är försvunnet, har enligt en anteckning på träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* funnits i »Weckholms östra kyrkemur innan till» (B 612: »Vapnehus»; L 704: »Ö. kyrkogårdsmuren»). Om andra gamla uppgifter om runstenar i Veckholms kyrka se U 694.

Inskrift (enligt B 612):

... tu : risn : stain : at · ailifr · fap : ur ... oþn ...

5 10 15 20 25

... (le)tu ræisa stein at Æilifr, faður ...

»... läto resa stenen efter Eliv, fader ...»

Till läsningen: 6 n har på träsnittet bst endast t. h. om hst. Runan är givetvis felristad för a. Runorna 25—27 oþn, som stå i en annan slinga, utgöra möjligen resterna av [k]oþa[n] med samma felristningen n i st. f. a.

Om namnet Æilifr, som är väl styrkt i uppländska inskrifter (5 belägg), se Sm 16 och U 233.

698. Veckholms kyrka.

Litteratur: B 611, L 702. J. Bureus, Fa 6 s. 122 n:r 67 b (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 459, Fa 10:1 n:r 95, Fa 1 s. 101, Ff 6 n:r 179; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 26; O. Celsius, *Svenska runstenar* (Fm 60) 1, s. 415; N. R. Brocman, *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762), s. 204 f.; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA); S. Bugge, *Bidrag til Tydning af de ældste Runeindskrifter* (i: *Tidskrift for Philologi og Pædagogik* VII, 1866, 1867), s. 337; UFT h. 13 (1886), s. 321; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10:1), s. 57; O. Montelius, *Svenska runstenar om färder österut* (i: *Fornvännen* 1914), s. 94, 95.

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (Fa 10:1); Bureus, kopparstick (Ff 6 n:r 179); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i *Monumenta* 4 och B 611).

De äldsta uppgifterna om denna sedan länge försvunna runsten omtala, att den har legat i vapenhuset. Fa 6: »Thetta ligger i Wehålz Woknehus ... på ett annat stycke.» Fa 10:1: »Wekol Sochn Sammastädes i wåkenhuset.» Ff 6: »Wekol S.ⁿ Waknhuuset.» *Ransakningarna* lämna endast följande uppgift om runstenar i kyrkan: »Widh Kyrckian finnes een Runsteen liggjandes i Wopnehuset och een annan nyligen uthur Jorden optagen, men dheras bemerckelser weet ingen.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes en bläckanteckning: »Weckholms Wapnhus» (B 611: »Vapnehusdör»; L 702: »I vapenhusdörren»). Den i *Bautil* angivna platsen har av Brocman uppfattats som felaktig, se hans exemplar av *Bautil* (R 556 a), där han har med bläck ändrat »Vapnehusdör» till »Vapnehuset på Golfvet». Dybeck beklagar i sin reseberättelse 1860, att »Weckholms sockens märkligaste runsten ... hvilken legat i vapenhusdörren» icke kunde återfinnas, se U 694.

Inskrift (enligt B 611):

sufar lit : aristn · þin · afir · askir sun : sin : han · utfai : aliflainþi · frai ...

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

... let ræisa stein æftir Asgeir, sun sinn. Hann [uti föll a Liflandi i liði Frøygæirs?].

»... lät resa stenen efter Åsger, sin son. Han föll ute i Livland i Frøgers här (?).»

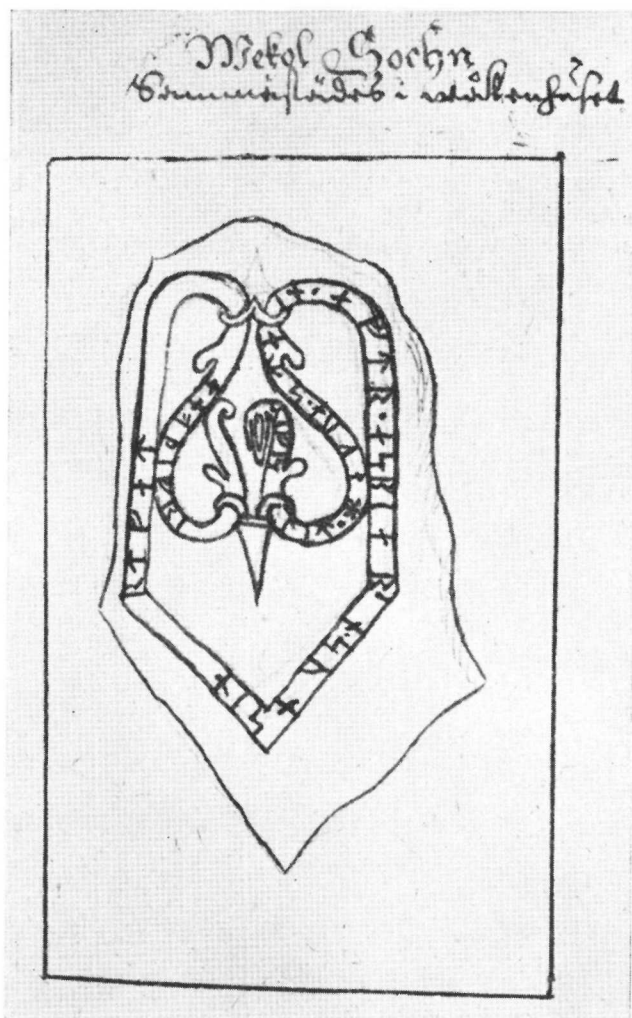

Fig. 138. U 698. Veckholms kyrka.
Efter teckning av Rhezelius.

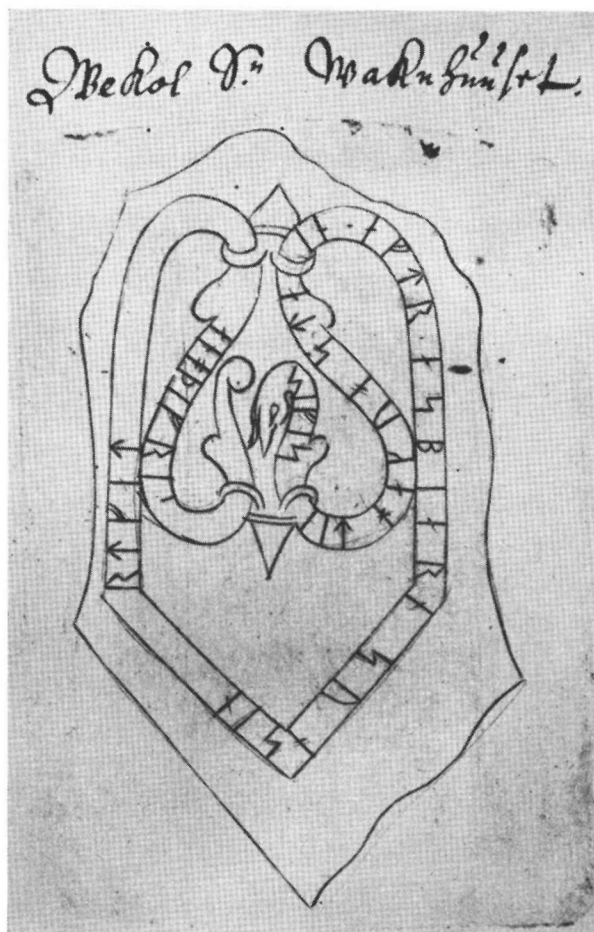

Fig. 139. U 698. Veckholms kyrka.
Efter kopparstick i F f 6.

Till läsningen: Inskriften har tydligen varit svårläst, sannolikt på grund av att stenen har utsatts för stark nötning. Till Hadorphs och Helgonius' träsnitt (B 611) kunna följande anmärkningar göras. Efter 5 r gå två linjer över runbandet. Dessa två linjer äro otvivelaktigt rester av ett ornamentsband, jfr Rhezelius teckning fig. 138. 13 t har ensidig bst; efter 26 r har stenen varit skadad, vilket på bilden har markerats genom skraffering. Avståndet till följande runa 27 s är stort på träsnittet. 35 n har bst endast t. h. om hst. Efter 46 a är avståndet stort till nästa runa, 47 i. Sk efter 50 i är otydligt i *Bautil* men synes tydligt på avdraget i Peringskiölds *Monumenta*. — Caspar Cohl (F a 6): - rtfat - - - aftr · askir - sun sin. I marginalen av F a 6 (s. 122) har Bureus antecknat: »6: 95 bättre», vilket betyder, att han anser Rhezelius läsning i F a 10: 1 vara bättre. — Rhezelius (F a 10: 1): sifis lit · h . . . stain · aftr · askiiri · sun sin . . . rtfat . . . anopifri. Denna läsning, som också återges i F a 5, är emellertid med bläck »rättad» på Rhezelius' teckning, se fig. 138. Sannolikt har Bureus funnit läsningen på några punkter osannolik och därför velat »förbättra» teckningen. Till följd av att Bureus' bläck har mörkare färg, äro ändringarna lätta att konstatera på originalet. Det är denna »förbättrade» läsning, som återfinnes på kopparsticket i F f 6: sifis iit hakua stain · aftr · asbiarn sun sin . . . rtfat . . . anopifri - .

Det är mycket beklagligt, att denna svårlästa inskrift icke numera kan granskas. Läsningen — också den som här har upptagits efter Hadorph och Helgonius — måste betecknas som osäker.

Runföljden 1—5 **sufar** innehåller givetvis ett namn. Samma runföljd uppfattas av Rhezelius som **sifis**, vilket visar, att namnet har varit mycket svårläst. Under sådana omständigheter torde det vara riktigast, att icke bygga på någon av dessa osäkra läsningar. S. Bugge diskuterar emellertid namnet ingående i *Runverser* (ATS 10:1); han utgår där från Hadorphs läsning (B 611). Bugge skriver: »Tegningen i B[autil] er aabenbart lidet nöiagtig. Efter **sufar** er der i B to Streger, der synes at høre med til Slyngeornamenterne; **sufari** L[iljegren]. Samme Navn er vistnok **sufur** L. 1107. Om dets Oprindelse har jeg kun følgende usikre Formodning at meddele. *Sumarr* har været brugt som Mandsnavn, dansk *Sommer*, oht. *Sumar*, jfr L. 888. Dat. af Appellativet heder i Glsv. *sumbri*. Har tidligere Formen *Sufri (for *Sumri*) været hørt? Jfr *fn* for *mn*, i Dalarne *tivling*, Tomme, af *pymlingr . . . Efter Dat. *Sufri kunde saa siden en Nominativ *Sufarr* dannes . . .» Bugges »usikre Formodning» är högst osannolik. Osäkerheten i läsningen gör, att man i detta fall, då man icke kan kontrollera inskriften, icke bör söka »tolka» namnet.

Runföljden 9—21 **aristn · þin · afir** uppfattas av Liljegren (L 702) som »*arista stin*» medan Bugge i *Runverser* uppfattar runföljden som »forkortet Skrivemaade, vistnok for **arisa stin . . . þin** d. e. **þina**, da **a** følger efter. **afir** er vistnok Feillæsning for **aftr**». Bugges uppfattning får ett visst stöd av U 611, som visar viktiga överensstämmelser med U 698. I den förra inskriften förekommer runföljden : **arisa s - - n : afti**.

Att runföljden 22—26 **askir** (F a 6: **askir**, F a 10: 1: **askiiri**) återger mansnamnet *Asgæirr* är säkert. På den punkten överensstämma alla tre läsningarna. Om detta namn se U 350.

Det stora intresset knyter sig till inskriftens senare del, som tyvärr, i likhet med inskriftens början, har varit svårt skadad. Redan N. R. Brocman, som utgår från Hadorphs läsning, översätter inskriften i *Sagan om Ingvar Widtfarne* (1762) på följande sätt: »Sefwar lät upresa Stenen efter Esger sin Son. Han utfor til Lifland härifrå.» (Liljegren återger inskriftens senare del: **han : utfari : a Liflainþi frai . . .**). I *UFT* h. 13 (1886) återfinnes översättningen: »Sofari lät rista denna sten efter Åsger, sin son, bortfaren till Livland.»

S. Bugge ägnar inskriften en ingående behandling i *Runverser*. Runföljden 36—40 **utfai** är enligt Bugge »sikkert forvansket . . . Jeg formoder **utfal**, d. e. faldt ude.» Runföljden 41—50 **aliflainþi** kommenteras av Bugge: »L[iljegren] skriver **a Liflainþi**. Men *landi* kan ikke skrives **lainþi**, om der end L. 608 [= U 539] er skrevet **iklanþs**. Desuden er der mellem **lifla** og **inþi** i B[autil] Rum til omtrent 2 Runer, og mellem **i** og **nþi** er der Rum til én Rune. Jeg formoder: **alifla[t]i[l]iþi**, d. e. *á Liflandi í liði*.»

Inskriftens sista fyra runor 51—54 **frai** ha tilldragit sig Bugges intresse, och han är den förste, som har gjort sammanställningen med vikingahövdingen *Frøygæirr*. Bugge kommenterar runföljden (a. a. s. 58): »**frai** er meningsløst. Da derefter er Rum til flere Runer, formoder jeg **frakis** eller **frekis**. Jeg antager, at her har været nævnt samme Vikingehövding som paa L. 324 [= U 611]. Dette turde støttes ved flere Overensstemmelser i Sprog og Skrift mellem L. 702 [U 698] och L. 324 [U 611] . . . Begge Indskrifter ende, hvis min Rettelse er rigtig, med **i lipi frakis** (eller **frekis**), der danner den anden af to sammenhørende Verslinjer.»

Det är onekligen mycket som talar för Bugges förslag, att U 698 i likhet med U 611 är en Frögersten, och att alltså Åsger har fallit under detta vikingatåg i österled. Se om denna färd U 518 och U 611. Namnet *Frøygæirr* behandlas under U 518, s. 377 f.

Bugge uppfattar (*Runverser*, s. 58) slutet av inskriften som vers, vilket sannolikt är riktigt: »Slutningen er versificeret. Mulig skal man som Vers alene betragte:

*á Liflandi
í liði Frøygæirs.*

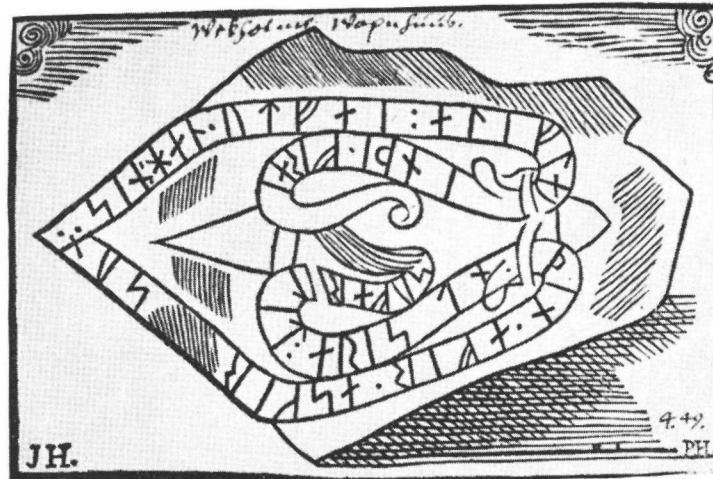

Fig. 140. U 698. Veckholms kyrka. Efter B 611.

Dog er det muligt, at første Verslinje er:

hann út fall á Líflandi;

6stavelses Linje med Optakt. Den sidste Opfatning stöttes ved den syntaktiske Forbindelse og derved, at i L. 324 [= U 611] en 6stavelses Verslinje fölges af en dermed allittererende Linje i fornyröislag.»

Det är icke möjligt att hänföra U 698 till någon bestämd ristare. Bugge anser, att den »er indhugget af samme Mand som L. 324 [= U 611].» Denna uppfattning stödes av vissa likheter i skrivning, skiljetecken och formulering, men den är givetvis ändå osäker, då båda runstenarna nu ha gått förlorade.

Ännu en runsten har tidigare funnits vid Veckholms kyrka. Då denna sten sannolikt ursprungligen har varit rest vid Kynge, upptages den här som U 701.

699. Amnö, Veckholms sn. Nu vid Ekholmen.

Pl. 50, 51.

Litteratur: B 610, L 709, D 1: 73. J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 28, Ättartal (1725), s. 35; O. Rudbeck, Atland I (1679), s. 367; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 96 och 97; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 2, s. 188; N. R. Brocman, Dagbok 1760 (i J. G. Liljegrens samling 'Runir' I, ATA), Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 129; F. C. Broman, Beskrifning öfver några älderdoms Minnes Märken i Wickholms och Thorsviks Soknar i . . . Upland, 1781 (ATA); J. Fischerström, Utkast til beskrifning om Mälaren (1785), s. 134; N. H. Sjöborg, Inledning Til Kännedom af Fäderneslandets Antiquiteter (1797), s. 145; J. G. Liljegren, Runlära (1832), s. 108; C. C. Rafn, Runeindskrift i Piræus (1856), s. 167 f.; R. Dybeck, Weckholms Socken 1860 (ATA), Reseberättelse 1860 (ATA); A. E. Törnebohm, Några ord till upplysning om bladet »Fånö» (1863), s. 43; UFT h. 13 (1886), s. 322; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 54; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, Ättartal och B 610); R. Dybeck, D 1: 73; O. Hermelin, bläckteckning (ATA).

Runstenen står rest i Ekholmens park, 100 m. Ö om huvudbyggnaden.

Ransakningarna 1667—84 har inga uppgifter om Amnö-stenen.¹ På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes följande anteckning om stenens plats: »Vekholm amnö norra gårde i en åker» (B 610: »Amnö gårde»; L 709: »Amnö, N gårde, i en åker»). Sedan F. C. Broman i sin »Beskrifning» (1781) redogjort för den väster om Amnö belägna s.k. »Bosebacken» (se nedan not 1), fortsätter han: »Några stenkast från ofvan nämde backe inuti Amnö gårde står äfven en Runsten, hvilken . . . nu tyckes vara nästan oläslig.»

När Dybeck besöker Amnö sommaren 1860 antecknar han (Weckholms Socken, ATA): »Runsten som förr stått i Amnö gårde, ligger nu såsom spishäll i en af stugorna. En del af honom är afslagen och borta; det öfriga itusprängdt och äfven eljest illa medfaret.» I sin reseberättelse 1860 skriver Dybeck: »Den vackra ristningen å Amnöstenen . . ., hvilken sten länge begagnats till spishäll, är ohjelpigt skadad af eld.» I *Sveriges runurkunder* (D 1: 73) lämnas följande uppgift om stenens tillstånd: »För närvarande ligger denne sten såsom spishäll i södra gården. Bortåt en fjerdedel af honom, det hörn som varit under sjelfva eldstaden, saknas, men den behållna vigtigaste delen af ristningen är ren och tydlig.» I en not tillägger han: »Inskriften är *ovanligt djupt* inhuggen.» I *Några ord till upplysning om bladet »Fånö»* (1863) meddelas, att en runsten finnes »i en spishäll vid Amnö». *UFT*: »Nu inlagd såsom spishäll och till en del förstörd.» På O. Hermelins teckning finnes följande uppgift: »Fragment af en runsten, som är upprest i trädgården vid Ekholmen (förr vid Amnö N. gårde).»

Vid inventeringen av runinskrifter i Uppsala län (1941) låg runstenen, sönderslagen i två delar, i Ekholmens park. Genom Riksantikvarieämbetets försorg lagades och restes stenen år 1945 på ovan angiven plats. Stenens övre högra del, som var försvunnen vid Dybecks besök, har icke kunnat återfinnas. Även rotändan har gått förlorad.

Grå granit. Höjd 1,52 m., bredd 0,81 m.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 610):

[ikilaif · let · ras[a · st - - at · bruna · boanta ·]s[in] · han : uarþ [·] taupr · a t[an] marku · i huita · uaþum
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65
 [· balji · [- r]ist . . .
                   70   75

Ingilæif let reisa stein at Bruna, boanda sinn. Hann varð dauðr a Danmarku i hvitaváðum. Balli risti.

»Ingelev lät resa stenen efter Brune, sin make. Han dog i Danmark i vita kläder. Balle ristade.»

Till läsningen: Inskriftens **a**- och **n**-runor ha ensidiga bistavar och **o**-runan har formen **þ**; **t**-runorna ha däremot bistavar på båda sidor om hst. **9 e** är stunget. Runorna 17 och 18 ha stått på ett skadat ställe och utmärkas på träsnittet endast med två skrafferade huvudstavar, placerade tätt ihop, se fig. 141. Troligen har här stått **stan**, ej **stain**. 12 **a** har förlorat nedre delen. 13 **s** är också bevarat. Därefter är stenens högra del och största delen av toppen numera fördärvade och endast en hst följd av sk finnes nu före 32 **s**. Runföljden 35—66 är jämförelsevis väl bevarad. I 36 **a** finnas endast ytterst svaga spår av bst i kanten av en flagring. 38 **u** har förlorat bst i en spricka; även om man icke hade haft äldre läsningar, skulle man här, bl. a. på grund av avståndet till följande runa, ha antagit ett **u**. 40 **r** har förlorat nedre delen av hst. Sk efter 41 **þ** har gått förlorat i en spricka. 42 **t** och 43 **a** ha förlorat nedre delarna

¹ Om fornminnen på Amnö mark meddelas följande upplysningar: »Uthi Ambnöö angh emot Hästöö, Väster ifrån Byen, är een backa kallat Boostbacka, ther synas ännu faste Murar, neder i, och något öfwer Jorden, som säges, så skulle i förre tydhen der varit ärnat att byggia kongzgård, förr än Eekholmen bygdes. Item finnes och widh Ambnöö een grifftplatz, uthan någon berättelse, hwadh dhen bemerker.»

av hst. I 44 **u** är bst svag men säker. Sk saknas efter 47 **a**. Av runan 49 **a** finnes nu endast ett obetydligt spår av toppen. 50 **n** har nu gått helt förlorat; möjligen kan man skönja ett svagt spår vid övre ramlinjen. Av 51 **m** äro topparna av hst och bst bevarade. Av 52 **a** äro endast korta stycken av hst och bst i behåll. Sk efter 55 **u** är svagt. Sk saknas efter 56 **i**. 66 **m** har förlorat nedre delen av hst. 67—69 **bal** ha gått förlorade. 73—75 **ist** äro tydliga.

Fig. 141. U 699. Amnö, Veckholms sn. Efter B 610.

lägg, och det svenska runinskriftsmaterialet uppvisar hittills endast ytterligare två exempel på namnet, nämligen L 146 Sundbro, Bälinge sn och L 251 Hammarby, Björklinge sn. De tre svenska exemplen äro sålunda alla uppländska. Medeltida belägg saknas från Sverige. Brocman omtalar i sin dagbok (1760), att »Stenen kallas här på Orten för Jngelöfs Sten.»

Om det jämförelsevis vanliga mansnamnet *Bruni* se U 438.

I *Ättartal* (1725) behandlar J. Peringskiöld Amnö-stenen. Han skriver bl. a.: »Konung Erik

Hadorph (B 610): 30 **t** står upp- och nedvänt; likaså 62 **u** och 72 **r**. Sk saknas före 56 **i**. Före 72 **r** har Hadorph sett en runa av följande utseende: †, vilken han troligen har uppfattat som ett något skadat **k**. 75 **t** har icke observerats. — Brocman, som undersökte inskriften den 16/7 1760, skriver i sin dagbok: »fantes ingen Skilnad från J. H[adorphs] ritning, utom de små, at † lästes för †↑||: och såsom † fantes för sig; så stod och †↑|| på en särskild Slänga. Jag gjorde och härvid den anmärkning, at det runda † här såsom på Brostenen förekom, och at tvärstreken voro allenast halfva.» — Dybeck: Nedre delen av stenen var tydligen på Dybecks tid svårt skadad och inskriften oläslig. Han inför läsningen av runorna 1—7 efter B 610. (ikilaif) ... rasa ... anta · sin · han · uarþ tauþr · at ... marku · i huita · uapum · bali · ... ist ... Dybeck anmärker till sin läsning: »Förevarande afritnings sista runa (†) finnes icke i den bautilska.»

Inskriften börjar med kvinnonamnet *Ingilæif*.¹ Detta namn är enligt Lind (*Norsk-isländska dopnamn*, sp. 635) »icke ofta synligt på Island» men är »mera brukligt i Norge». På östnordiskt område har namnet tydligen varit sällsynt. Danmark saknar be-

¹ Det är sannolikt detta namn, som ger O. Rudbeck (*Atländ* 1, s. 367) anledning att påstå, att ordet *ifurborin*, som han översätter *clara stirpe genitus* »finnes på Ekholms slätts runsteen» (in cippo quodam Runico camporum Ekholmenssium). Rudbecks uppgift citeras okritiskt i *De Fierdhundria*. O. Celsius anmärker i *Svenska runstenar* (F m 60: 1, s. 437): »in hoc cippo vox ifurborin ... cernis Rudb. Atl».

Segersälle intog Danmark, och lät sig där, af Poppone döpas med alt sit folk, wid pass A. Chr. 989 ... hwar om förmäles på Runestenen i Amnö i Weckholms sokn.» Inskriften översättes på följande sätt: »Ingileif let vpresa stenen åt sin man Brune, som blef döder i Danmark warande, i det hwita wadmalet, eller hwita antagna klädningen. Bale han vthhögg detta.» Brocman översätter (a. a. s. 129): »Ingelöf lät resa Sten åt Brune sin Man. Han wardt död uti Danmark i Whitawaden. Bale riste.»

F. C. Broman påpekar i sin *Beskrifning öfver några ålderdoms Minnes Märken i Wickholms och Thorsviks Soknar* (1781), att Amnö-stenen har »gifvit våre Antiquarier anledning at pröfva sin styrka i dristiga gissningar. Den är aftagen i Peringschölds Ättartal och omnämnd af Brocman, i des afhandling om Runstenarne, bakefter des uplaga af Yngvar Vidförles saga.» Broman fortsätter: »Om den förvarar åminnelsen af någon konung Erik Segersälls hjelte, lär ej vara så aldeles visst; men derföre har den dock utom tvifvel blifvit uprest til någon af fortidens tapra Krigs hjeltars ära.» Rafn kommenterar (a. a. s. 168): »Denne Mand var altsaa bleven døbt i Danmark og var død, medens han endnu var iført de ved Daaben anvendte hvide Klæder.»

Uttrycket (*hann varð dauðr*) i *hvitavaðum*, som förekommer på sex uppländska runstenar, nämligen U 243, U 364, U 613, U 699, L 118 Håga, Bondkyrko sn, och L 235 Tensta kyrka, har utförligt behandlats under U 243.

I runinskrifterna från svenskt område förekommer eljest namnet Danmark endast på Karlevi-stenen (Öl 1) samt på en år 1937 påträffad runsten vid Aspa, Ludgo sn; se *Sörmlandsbygden* 1938, s. 127, 129 samt S. B. F. Jansson, *Sörmländska runstensfynd* (i: *Fornvännen* 1948). Också i formellt avseende är uttrycket *a Danmarku* av intresse. På Skivum-stenen (DR 133), liksom på Öl 1, användes prepositionen *i* (i **tonmarku**, i **tanmarku**). Däremot förekommer prepositionen *a* på den norska L 1463 Höilands sn.

Runföljden 67—75, som numera är svårt skadad, har innehållit runorna **bali risti**. Balle har signerat icke mindre än elva ristningar i Trögds härad, se ovan s. 201.

700. Kyngge, Veckholms sn.

Pl. 50, 51.

Litteratur: B 613, L 707, D 1: 72. J. Bureus, Fa 6 s. 122, n:r 65 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 462, Fa 10: 1 n:r 97, Fa 1 s. 101, F f 6 n:r 180; J. Peringskiöld, Monumenta 1 (31), Monumenta 4, bl. 27; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 416; R. Dybeck, Weckholms socken 1860 (ATA), Reseberättelse 1860 (ATA); A. E. Törnebohm, Några ord till upplysning om bladet »Fånö» (1863); UFT h. 13 (1886), s. 322; S. H. Adlersparre, Omkring Sigurdsstenarna (i: Personhistorisk tidskrift 18, 1916), s. 4; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 59; S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (Fa 10:1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 613); Dybeck, D 1: 72.

Runstenen står rest 200 m. S om Kyngge, i kanten av en liten bergknalle. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Äldre uppgifter om runstens plats äro: Caspar Cohl (Fa 6): »Å Kyngge giärde i Wekål Sokn.» Rhezelius (Fa 10:1): »I Kyngge Giärdet.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Kyngge by i Weckholms sochn» (B 613: »Kynggeby»; L 707: »Kynggeby»). — I *Weckholms socken* (1860) antecknar Dybeck: »Vid Kynggeby ligger en runsten, L 708. — 707 saknas.»¹ I *Sverikes runurkunder* meddelar han: »Stenen var för några år sedan på halfva vägen till byn, för att läggas i grunden till en byggnad, men är nu på sitt gamla rum, en

¹ Dybeck förväxlar här de båda Kyngge-stenarna; L 707 (= U 700) är bevarad, medan L 708 (= U 701) har gått förlorad.

åkerren i Kyngsbys södra gärde.» I *Några ord till upplysning om bladet 'Fånö'* anges runstenens plats vara »något S. om Kyng». Vid runinskriftsinventeringen (aug. 1941) låg stenen på den plats, där den sedan (1945) restes genom Riksantikvarieämbetets försorg. Platsen är med all sannolikhet den ursprungliga.

Grå granit. Höjd 1,42 m., bredd 1 m.

Inskrift:

kuti : lit : risa · sta . . . n : pinsa : ybtir : ikialt : brupur : sin : kup : hialub · i · ant hans ·
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Guti let raísa stein þenna eftir Ingjald, broður sinn. Guð hialpi and hans.

»Gute lät resa denna sten efter Ingjald, sin broder. Gud hjälpe hans ande.»

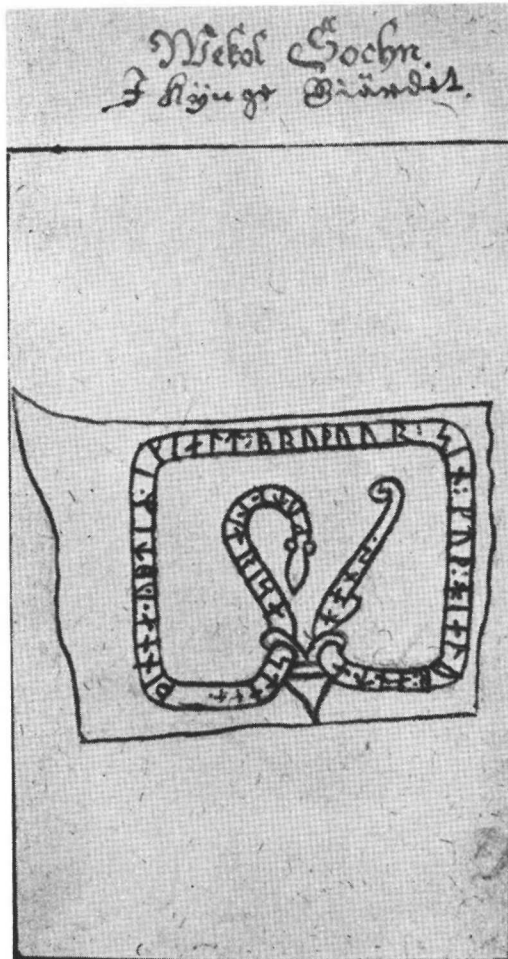

Fig. 142. U 700. Kyng, Veeholms sn.
Efter teckning av Rhezelius.

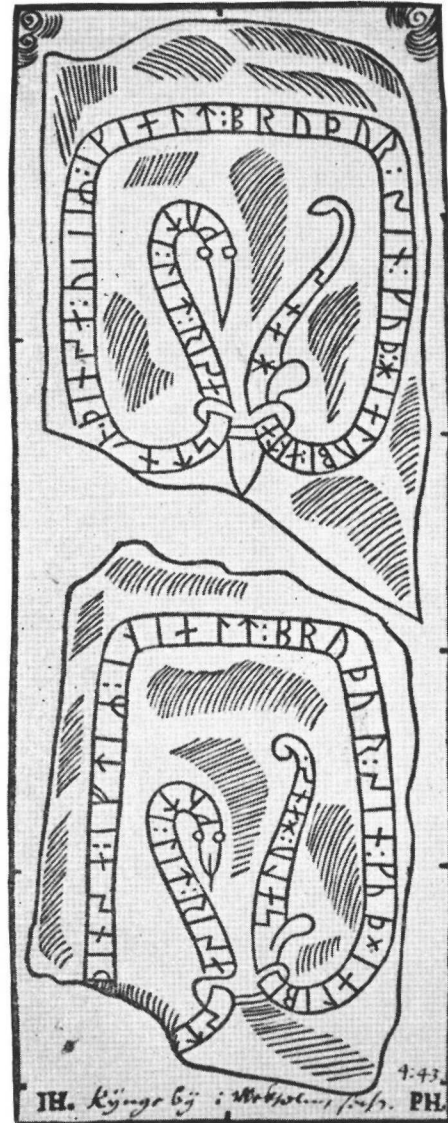

Fig. 143. U 700 och 701. Kyng, Veeholms sn.
Efter B 613.

Till läsningen: Före 1 **k** finnas några fördjupningar som möjligen kunna vara rester av sk. 1 **k** är ej stunget. 6 **i** och 9 **i** äro ej stungna. 12 **s** och 13 **t** ha förlorat nedre delarna. Av 14 **a** återstår endast bst t. v. om hst. Därefter är ristningsytan bortslagen till 15 **n**, av vilken runa endast återstår bst t. h. om hst, samt nedre delen av hst. 21 **y** är tydligt stunget. I 42 **u** finnes en rund fördjupning. Efter 49 **b** finnes en punkt. Efter 53 **t** kunna fördjupningar i ytan iakttagas men inga säkra spår av sk; efter 57 **s** är sk svagt.

Caspar Cohl (F a 6): **kuti · lit : risa sten : pinna · ybtir ikialt : brupur : sin : kup : hialub : anta hans**. I det allra närmaste samma läsning återfinnes på Rhezelius' teckning (F a 10:1). — Hadorph: Sk saknas efter 11 **a**; 14 **n**; runföljden 21—25 läses : **u - - ir :** och 44—53 : **hialubi : anta**. — Dybeck: 15 **n** saknas; 21 **u**; sk före 50 **i** saknas; mellan 53 **t** och 54 **h** insättes **a :**.

Mansnamnet *Guti* förekommer ett 10-tal gånger i vikingatidens inskrifter, se Sö 304. I Uppland är namnet säkert belagt på sju runstenar. Av dessa äro fyra från Trögds hd, nämligen de två Kyngestenen (U 700 och 701) samt två av Hummelstastenen (U 723, 724). Den *Guti*, som låter resa U 700, är givetvis samme man, som låter resa den andra Kyngestenen (U 701), vilken har en i det närmaste likalydande inskrift.

Hummelstastenen (U 723 och 724), som stå resta bredvid varandra, befinna sig endast 6 km. N om Kyngestenen. De äro båda resta av sönerna Öger och Fröger över deras fader Gute. Också Hummelstastenen ha sinsemellan likalydande inskrifter.

Under sådana omständigheter förefaller det sannolikt, att den *Guti*, som omtalas på Hummelstastenen, är samme man som den *Guti*, som låter resa Kyngestenen efter sin broder Ingjald. Eftersom Hummelstastenen äro resta efter Gute av hans söner, måste de, om antagandet är riktigt, vara yngre än Kyngestenen. Av runologiska och ornamentala skäl är det alldeles tydligt, att det förhåller sig så.

Namnet *Ingjaldr* är tämligen vanligt i runinskrifter (ett 20-tal belägg) och under medeltiden.

Det är icke möjligt att fastställa, vem som har ristat de två Kyngestenen. Brate anmärker i *Svenska runristare*, att de »troligen icke» ha ristats av Balle. Det är emellertid fullständigt klart, att de ej kunna ha huggits av honom. Huggningsteknik, runformer, ornamentik o. s. v. göra en sådan tanke orimlig. Att stenen äro äldre än Balles tid är också tydligt. Trots vissa olikheter i skrivningarna — **ybtir** (U 700), **iftir** (U 701); **hialubi ant** (U 700), **ialibi salu** (U 701) — förefaller det säkert, att de båda parstena äro ristade av samme mästare.

701. Kyngestenen, Veckholms sn.

Litteratur: B 613, L 708. J. Bureus, F a 6 s. 123, n:r 68 (Caspar Cohl), F a 5 n:r 460, F a 1 s. 101, F a 10: 1 n:r 96; J. Peringskiöld, Monumenta 1 (31), Monumenta 4, bl. 27; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 96—97; J. Fischerström. Utkast til beskrifning om Mälaren (1785), s. 135; R. Dybeck, Veckholms sn 1860 (ATA), Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 13 (1886), s. 322; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 59.

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F a 10:1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 613).

Runstenen, som sedan länge har varit försvunnen, fanns enligt Caspar Cohl (F a 6) »J Wehåls kyrkegårdsmuren». I F a 5 anges platsen vara »J Bolgårdz muren» och i F a 10: 1 »J Bogårdz muren». Bureus har antecknat i marginalen: »Maken i Kyngestenen.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Kyngestenen by i Weckholms sochn» (B 613: »Kyngestenen»; L 708: »Dersammastädes» d. v. s. vid Kyngestenen). I *De Fierdhundria* (1717) uppges stenens plats vara »intra janua templi». Stenen har senare förkommit, möjligen i samband med bogårdsmurens omläggning. När Dybeck besökte Veckholms sn år 1860, sökte han U 701 förgäves. Han skriver i sin reseberättelse för år 1860 bl. a.: »Då man, med ledning af de ypperliga förteckningarne

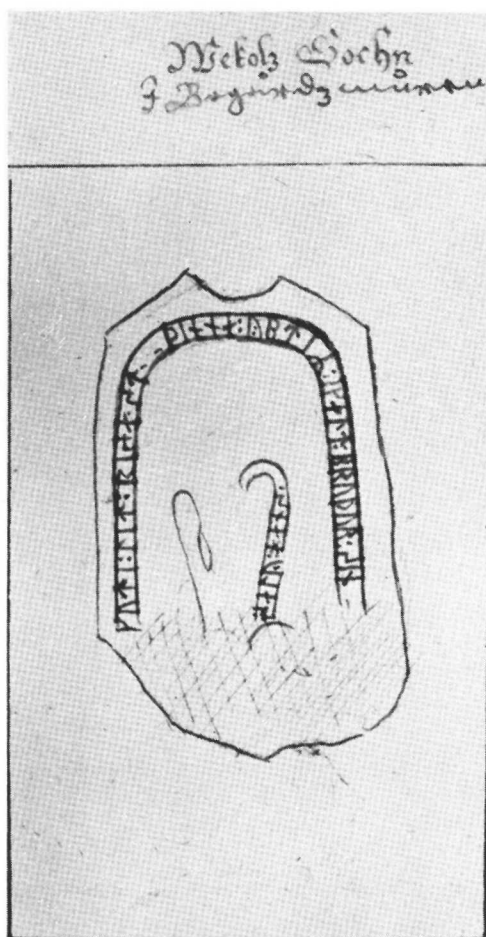

Fig. 144. U 701. Kynge, Veckholms sn. Efter teckning av Rhezelius.

öfver Veckholms och Kungs Husby socknars minnesmärken, här söker sig om, förvånas man öfver förstörelsen, hvilken icke skonat hälften. Och likväl hörde flertalet af dem till de märkligaste.»

Höjd omkring 1,40 m., bredd omkring 1 m.

Inskrift (enligt B 613):

kuti : lit : risa st . . . pinsa : iftir : i - ialt : brupur : sin : kup × ialibi salu : hans .

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Guti let ræisa stæin þemsa æftir Ingjald, broður sinn. Guð hialpi salu hans.

»Gute lät resa denna sten efter Ingjald, sin broder. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Efter 13 t är stenen avslagen, varvid tre runor (**ain**) ha gått förlorade. Runan 25 har av Hadorph uppfattats som γ . — Caspar Cohl (F a 6): **kuti : lit : risa st . . . pinna · ybtir ikialt : brupur · sin : . . . saly : hans.**

Om namnen *Guti* och *Ingjaldr*, som givetvis beteckna samma personer, som nämnas på U 700, se ovan s. 223.

Skrivningen **ialibi** är i och för sig icke särskilt anmärkningsvärd. Däremot är det förvånande

att finna samma ord ristat **hialub · i ·** på U 700; de båda runstenarna äro nämligen med all sannolikhet huggna av samme ristare, se ovan s. 223.

Att de båda Kyngestenen ursprungligen ha varit resta tillsammans, förefaller säkert. Ett utmärkt exempel på ett dylikt runstenspar utgöra de närbelägna Hummelsta-stenarna (U 723—725), som av allt att döma äro resta efter samme *Guti*, som lät resa Kyngestenen, se ovan s. 223. Möjligen har Kyngemonumentet bestått av tre stenar, se U 702.

702. Kynges, Veckholms sn.

Pl. 51.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildning: J. H. Söderlund, foto 1926? (v. Friesens samling, UUB).

Ett stycke av en ristad sten påträffades, sannolikt år 1926, i en loggrund vid Kynges. Vid runskriftsinventeringen 1941 låg fragmentet 50 m. VSV om statbyggningen, i västra kanten av vägen till kvarnen.

Ljusgrå granit. Mått: 1,02 × 0,56 m.

Av ristningen återstår endast ett halvt runstenskors. Ristningslinjerna äro smala och grunda med skarpa kanter.

Möjligt är, att denna korsprydd sten har haft samband med de två andra Kyngestenen, U 700 och 701, vilka sakna kors. Runstensmonumentet vid Hummelsta (U 723—725) har också ursprungligen bestått av tre stenar.

703. Västra Vätteby, Veckholms sn.

Pl. 52.

Litteratur: Enköpingsposten ⁶/₁₁ 1922; Handlingar i ATA 1925, 1927, 1929, 1940; S. B. F. Jansson, En otolkad runskrift (i UFT h. 47: 2, 1948, s. 179 f.).

Äldre avbildningar: M. Åmark, foto 1923 (ATA); K. A. Gustawsson, foto 1927, 1928 (ATA).

Runstenen står rest omkring 500 m. ÖSÖ om V. Vätteby, 25 m. Ö om landsvägen Segla—Veckholms kyrka, 35 m. V om Erikslunds boningshus.

Runstenen upptäcktes något av 1900-talets första år i en åker 30 m. V om landsvägen Segla—Veckholms kyrka; fyndplatsen, som med all sannolikhet är den ursprungliga, ligger omkring 60 m. V om stenens nuvarande plats. Stenen har alltså påträffats i kanten av den s. k. Blackfjärden.¹

Tyvärr sprängdes stenen sönder, innan man upptäckte, att det var en runsten. I en rapport till Riksantikvarien av den ¹/₆ 1927 skriver K.-A. Gustawsson: »På grund av att stenens ristade sida låg vänd nedåt visste man ej att den var en runsten förrän man söndersprängde densamma, vilket gjordes för ung. 20 år sedan av dåvarande markägaren . . . Efter sprängningen gjorde man ej någon anmälan om fyndet. I stället använde man runstensbitarna vid ett brobygge (mindre bro mellan två gårdar i närheten). På initiativ av dåvarande t. f. kyrkoherden i Veckholms församling . . . Mats Åmark uttogos för ung. 11 år sedan runstensbitarna ur bron och kördes upp i backen mellan landsvägen och missionshuset . . .» Mats Åmark beskriver i ett brev av den ⁹/₈ 1940 tillvägagångssättet: »1923 på hösten föreslog jag Nord [= markägaren] att ta fram bitarna. Dessförinnan tog jag ett foto av det största stycket i orört läge . . .»² Bitarna plockade vi upp

¹ Om runstens placering vid denna »fjärd» se S. B. F. Jansson i UFT h. 47: 2, 1948, s. 181 f.

² Detta foto finnes i Vitterhetsakademiens bildarkiv.

... och lade dem i en backe Ö. om nyssnemnda väg för att senare och i samråd med R. A. söka sammanfoga dem.»

Runstenen hade splittrats i över hundra större och mindre bitar, av vilka några saknades, när stenen lagades och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg 1927. Den bro, i vilken runstensbitarna hade lagts ned, uppbröts i samband med att stenen restes, men några flera delar av stenen påträffades icke. På hösten år 1927 undersöktes den grop, i vilken stenen låg, när den sprängdes sönder. Där fann man då ytterligare två bitar av stenens ristade sida. För närvarande saknas endast ett mindre parti av ristningsytan upptill t. h., om man bortser från de delar av ristningen, som ha gått förlorade i sprickorna. Tyvärr har det förlorade partiet innehållit några av inskriftens viktigaste runor.

Grå granit. Höjd 2,30 m., bredd 1,60 m. Ristningen är djupt och tydligt huggen; linjerna äro säkra. Redan huggningstekniken visar, att ristningen har utförts av en van runmästare.

Inskrift:

: - sui · let [·] rnisa · stain [·] pisa · at · anulf · sun · sen · kopan ·
           5   10   15   20   25   30   35
 · han · byki · her ... - · mantr · matar · - o - r · auk · mls · riþia ·
           40   45   50   55   60   65   70   75

Åsvi let reisa stæin þenna at A(r)nulf, sun sinn goðan. Han byggi her ..., mantr matar goðr ok mals risinn.

»Åsvi lät resa denna sten efter Arnuly, sin gode son. Han bodde här ..., en gästfri och målsnäll man.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. Detta har vid inskriftens början två punkter (:), eljest endast en punkt (·). Av r. 1 återstår hst. Tvärs över denna går en sprängningsspricka, som har förstört eventuella bistavar; runan kan ha varit **a**, **n**, **h**, men knappast **o**. Runföljden **2 s—4 i** är säker. **5 l**, **6 e** och **7 t** ha förlorat nedre delarna av hst; de tre runorna äro säkra. Efter **7 t** har med säkerhet ett sk gått förlorat i en sprängningsspricka. Detta framgår av det stora avståndet till följande runa och av att ristaren regelbundet har använt sk mellan orden. **8 r** har förlorat övre delen. **9 n** har förlorat ett stycke av hst ovan bst, vilken här, där slingan svänger, av ristaren har ansatts som en **n**-bst i st. f. **a**-bst; jfr runan **75 a**, som givetvis är felristning för **n**. **12 a**, **13 s** och **14 t** ha förlorat korta stycken upptill genom ett kantbortfall. I **14 t** är också vänstra bst skadad. Vid **15 a** till **24 a** har aldrig någon övre ramlinje funnits, utan runorna ha huggits ända ut i stenens kant. Efter **17 n** har med säkerhet ett sk gått förlorat i sprängningssprickan, jfr sk efter **7 t**. **19 i** är ej stunget. **24 a** är skadat på mitten genom en sprängningsspricka. **33 e** är tydligt stunget. I **38 a** går bst vinkelrätt över hst. **43 b** har den för ristaren Balle karakteristiska formen. **44 y** är tydligt stunget. **45 k** är ej stunget. Runföljden **47 h—49 r** är tydlig. Efter **49 r** är ristningsytan bortsprängd på ett stycke av 26 cm.; där har plats funnits för högst fyra runor. I skadans kant ser man en **u**-bst och sannolikt en punkt i runan; hela hst och bistavens övre del ha gått förlorade. Runan har sannolikt varit **y**. **53 n** är skadat på mitten genom en sprängningsspricka. I sprickan har bst t. v. om hst förlorats; runan är säker. Runan **61** har förlorat bst i en spricka; det kan dock icke råda någon tvekan om att runan har varit **k**. Av runan **63** är också endast hst bevarad; upptill t. v. finnes en fördjupning som en **t**-bst, men fördjupningen är bred och ojämn och gör icke intryck av att vara huggen. Nedtill på högra sidan finnes i sprängningsskadans kant en kort fördjupning, som sannolikt är en rest av **þ**-bst. **64 r** är säkert, trots att nedre delen av runan har förlorats. Utan tvivel har runföljden **61—64** varit **koþr**. **68 m** har förlorat nedre delen av hst genom flagring. **69 l** har förlorat övre delen av hst; runan är säker. **73 s** har förlorat sin översta led

i en sprängningsspricka. I 75 **a** går bst tydligt uppåt; runan måste alltså uppfattas som **a**, ej som **n**. Felristningen beror givetvis på att slingan här gör en sväng.

De båda personnamnen äro sällsynta. Runföljden 1—4 kan knappast återge något annat än ett kvinnonamn *Asvi*, ett eljest icke belagt namn. Namnets båda led äro emellertid välkända namnelement. Om kvinnonamn på *-vi*, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 109; dessa namn ha sin utbredning begränsad till Östnorden.

Sonens namn skrives **anulf** (ack.). Att detta är det från västnordiskt område välbekanta mansnamnet *Ornulf*, torde vara säkert. I Sverige har namnet varit sällsynt både under vikingatiden och under medeltiden. Namnet är tidigare endast känt från en runinskrift, nämligen Sö 359, där det skrives **arulfr**. Utelämnandet av **r**-runan i namnets förled bör betraktas som felristning, och ej som exempel på assimilation av *rn* till *nn*.

Mellan 49 **r** och runan 50 har av allt att döma ett ortnamn stått. Det är onekligen en olycklig tillfällighet, att just detta parti, där sannolikt fyra viktiga runor ha stått, har gått förlorat. Räknar man med att runföljden 47—49 **her** återger adv. *her* 'här', och sålunda icke utgör ortnamnets första led, skulle ortnamnet tillsammans med en föregående preposition kunna disponera fyra runor. Ortnamnets sista runa har med all sannolikhet varit **y**, se ovan till läsningen. Eftersom stenen påträffades på Väppeby mark, är det ju naturligt att räkna med att inskriften har innehållit detta ortnamn. Så torde också ha varit fallet.

Bynamnet Väppeby, fsv. *Væppy*, som påträffas fem gånger i Uppland som namn på gårdar »vid nu uttorkade sankmarker», tolkas av Jöran Sahlgren som uppkommet ur *Vætby, se *Upsala Nya Tidnings julnummer* 1934, s. 15, 1935, s. 9, *Namn och bygd* 35 (1947), s. 99 f. Väppeby i Veckholm sn skrives 1343 *in wappy parochia uekul* (SD 5 nr 3730, s. 191 or). Under sådana omständigheter torde man våga förmoda, att runföljden 40—50 har haft följande lydelse: **·han·byki·her·i·uaby**. Full visshet kan man dock först nå, om den stenskriva, där de förlorade runorna stå, en gång skulle komma till rätta.

Inskriftens slut är av stort intresse. Runföljden 51—55 **mantr** måste återge ett *mandr*, d. v. s. nom. sg. av subst. 'man'. Den form man hade väntat är givetvis **maþr**. Väppeby-stenens **mantr** motsvarar den i fornsvenskan belagda formen *mander*, en form som har uppkommit genom analogisk utjämning efter oblika kasus samt genom inskott av *d* mellan *nn* och *r*. Exempelen på *d*-inskott i ljudgruppen *nnr* (och *lrr*) äro i runsvenskan få, se U 204, s. 310; se vidare S. B. F. Jansson, *En otolkad runinskrift* (i *UFT* h. 47:2, 1948, s. 182). I runföljden 56 **m**—64 **r** äro två runor (61 och 63) skadade; som ovan har framhållits, ha dessa runor varit **k** och **þ**. Runföljden skall alltså läsas **·matar·koþr·matar godr**. Detta välkända adj. betyder »villig til at give andre Mad i tilstrækkeligt, rundeligt Maal» (Fritzner); en redogörelse för ordets förekomst finnes hos Jansson, a. a., s. 182 f. På den närbelägna Gådi-stenen (U 739) finnes en intressant parallell till uttrycket på U 703. U 739 slutar: **·haunar·miltr·matar·auk·mals·risin·**.

Den nu citerade Gådi-inskriftens sista nio runor **mals·risin** möta oss också i Väppeby-stenens slutord, runföljden 68—75 **mls·risia**. Uttrycket skall uppfattas som *mals risinn*, ett eljest icke belagt ord, vars betydelse och bildningssätt dock äro fullt klara. Ordet torde snarast böra översättas 'talför', 'målnäll', se Jansson, a. a., s. 184 f.

»Väppeby-stenen är utan tvivel en skicklig mästares verk. Trots de talrika sprängningssprickorna, som verka störande, gör stenen ett mycket vackert intryck. Ristningen har flera karakteristiska drag. Huggningsteknik, runformer, uttryckssätt, ornamentik o. s. v. tala för att den har huggits av Balle, vilkens verksamhetsområde just omfattar dessa trakter. Slående likheter finnas t. ex. mellan Väppeby-stenen och den närbelägna, av Balle signerade, Hemsta-stenen i Boglösa sn [U 740] . . . Med all den säkerhet, som över huvud taget kan finnas, när det gäller en osignerad sten, kan man fastställa, att Väppeby-stenen har ristats av Balle.» (Jansson, a. a., s. 186.)

704. Öster-Dalby, Veckholms sn.

Pl. 52.

Litteratur: B 583, L 695. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 23; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 198; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA); UFT h. 6 (1877), s. 13; J. H. Söderlund, *Rapport* 3578 b/26 (ATA); *Stockholms-Tidningen* 29/9 1926.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 583); O. Hermelin, bläckteckning (ATA); O. Janse, foto (ATA).

Det ristade blocket befinner sig 200 m. NÖ om V. Dalby, 70 m. NV om landsvägen V. Dalby—Hacksta kyrka i den smala s. k. »Kråkbacken», vilken från landsvägens norra sida sträcker sig ut i åkern.

I *Ransakningarna* 1667—84 meddelas: »Wthi Öster dahlby, Wäster om Byen, upp å giärdet widh Wägen, stää 2 Runesteenar, Item Wäster Norr ifrån byen uthi samma giärde 2 grifft Rundelar...» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta*, där U 704 avbildas vid sidan av U 705, finnes följande bläckanteckning: »öster dalby i lötz sochn och trögds härad» (B 583: »Löts Sochn. Öster Dalby»; L 695 har samma uppgift). O. Celsius: »Wekholm och Dahlby gårde. Wid Wägen mellan öfre och nedre dahlby.» Vid Dybecks besök 1860 var stenen försvunnen. Dybeck skriver: »De två runstenarne vid öster Dalby, hvilke af Liljegren orätt uppgifvas vara vid öster Dalby i *Löths socken* (som icke finnes), söktes förgäves.» Stenen återfanns emellertid några år senare (1866), då en vägbro byggdes om. Stenen kördes upp i den ovannämnda »Kråkbacken», där den sedan har legat. I en rapport till Riksantikvarieämbetet den 10/9 1926 skriver J. H. Söderlund: »Enligt gamla anteckningar skall det i Ö. Dalby finnas tre runstenar. Jag har gjort besök hos byns befolkning för att få upplysning var dessa stenar voro belägna. Jag fick den upplysningen att det i Dalby ej finnes några runstenar, med undantag av den bildsten, som finnes uppkörd i en gärdesbacke på norra sidan om landsvägen. (Nämnda sten fanns på 1860-talet i en bro.)»

Grå, svagt rödaktig granit. Ristningsytan, som lutar starkt bakåt, har höjden 1,11 m., bredden 1,06 m. Ristningen är djupt och tydligt huggen med breda, rundade samt något klumpiga linjer.

Ristningen består av ett fyrfotadjur och en slingrande orm; ormen biter om djurets hals. En likartad ristning utgör den närbelägna U 693.

Möjligt är, att ristningen har utförts av Balle; härpå tyda huggningstekniken och rundjurets utseende.

Denna ristade sten har med all sannolikhet tillsammans med U 705 utgjort ett monument. Den senare runstenen har ristats av Balle, vilket naturligtvis är ett viktigt stöd för tanken, att också U 704 är ett verk av hans hand.

705. Öster-Dalby, Veckholms sn. Nu vid Mobacka.

Pl. 52.

Litteratur: B 583, L 694. J. Bureus, *Fa* 6 s. 122 n:r 66 (Caspar Cohl), *Fa* 5 n:r 461, *Fa* 10:1 n:r 98; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 23; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 2, s. 199; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA); UFT h. 6 (1877), s. 13; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 54; J. H. Söderlund, *Rapport* 3825/26 (ATA); *Stockholms-Tidningen* 29/9 1926.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i *Fa* 10:1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 583); O. Hermelin, bläckteckning (ATA); J. H. Söderlund, foto 1926 (ATA).

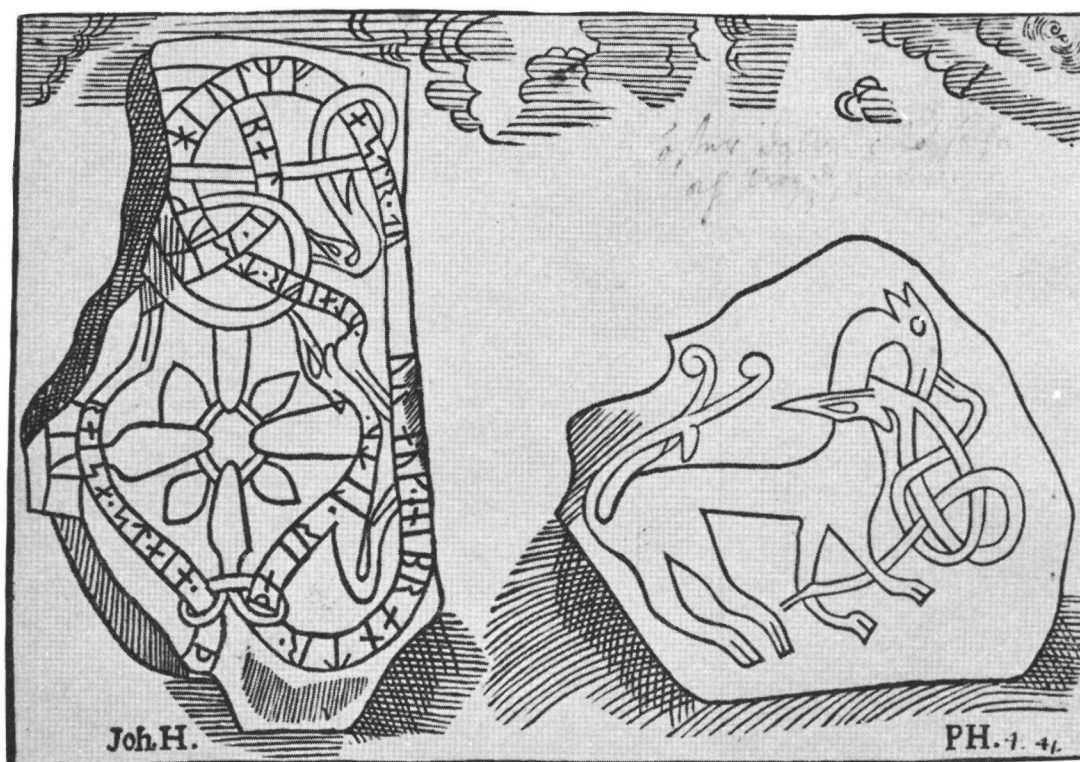

Fig. 145. U 705 och U 704. Öster-Dalby, Veckholms sn. Efter B 583.

Den fragmentariskt bevarade runstenen finnes på hemmanet Mobackas gårdsplan.

Den äldsta uppgiften om denna runsten återfinnes i F a 6, där Caspar Cohl uppger, att den står »å daleby giärde i Wekål Sokn.» F a 5: »Dalby»; F a 10: 1: »Wekol Sochn. J Dalby Giärdhe.» I *Ransakningarna* 1667—84 omtalas två runstenar från Öster-Dalby, se U 704. Denna uppgift åsyftar med all sannolikhet U 704 och 705. Om övriga äldre uppgifter om stenens plats se U 704.

Dybeck sökte förgäves efter Dalby-stenarna vid sitt besök sommaren 1860. På O. Hermelins teckning finnes följande anteckning: »Runor på undre sidan af underliggaren till en handqvarn, som finnes i Östra Dalby Weckholms socken.» År 1926 rapporterar J. H. Söderlund, att han vid hemmanet Mobacka hade funnit »en mindre kvarnsten av grå sandsten, som tydligen blivit tillverkad av en runsten. Korset och endel runor äro synliga i stenen. Kvarnstenen, som är 68 cm i diameter och 10 cm tjock, har säkert tjänstgjort som liggare (understen) till en handkvarn.» Det är uppenbart, att denna kvarnsten har huggits till av den sedan länge kända men under lång tid försvunna Dalby-stenen.

Grå sandsten. Mått 0,68 m. (diameter). Tjocklek 10 cm. Ristningen är osedvanligt djupt huggen. Ristningen var redan på 1600-talet svårt skadad, särskilt i vänstra kanten, se fig. 96.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 583):

[· ulaifr · tuk hiulmfastr · au ... u - auk] · en[ibrantr] · þair · litu · [raisa · s tain · [þ ... ui - ... bali ·
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
 ri ...]

Oleifr ok Holmfastr ok ... ok Ännebrant þeir létu reisa stæin ... Balli ristade.

»Olev och Holmfast och ... och Ännebrant de läto resa (denna) sten ... Balle ristade.»

Till läsningen: 7 **t** är givetvis felristat, eller felläst, för **a**. Efter 21 **u** har ristningen varit bortslagen. R. 23 förefaller av träsnittet att döma att ha varit **r**. Möjligen har en runa funnits mellan r. 23 och 24 **a**. I kvarnstenens kant synas nu av 25 **u** endast mycket korta stycken av hst

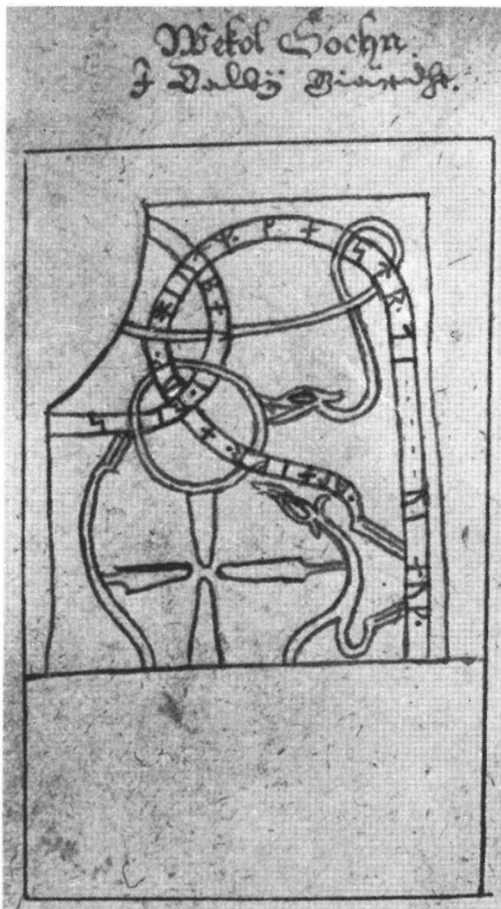

Fig. 146. U 705. Öster-Dalby, Veckholms sn.
Efter teckning av Rhezelius.

och bst. Av 26 **k** är endast ett stycke av huvudstavens nedre del bevarat. Därefter synes, alldeles i den tillhuggna kanten, ett sk (·). 27 **e** är säkert, ehuru kvarnstenens kant går igenom pricken. Av 28 **n** återstår nu huvudstavens nedre hälft och bst t. h. om hst. Av runföljden 29 **i**—35 **r** finnas nu endast korta stycken nedtill. Sk efter 35 **r** är tydligt. Efter 37 **a** utgår från övre ramlinjen en huggen linje, placerad som bst i ett **i**; linjen är en felhuggning. 41 **i** är ej stunget. Av 50 **t** återstår endast ett kort stycke av hst upptill samt högra bst. Runorna 55—56 **ui** ha stått i stenens vänstra kant, se fig. 145. 58 **b** har (liksom 30 **b**) den för Balle karakteristiska formen med bistavar som upptill och nedtill icke gå in till hst utan sluta i ramlinjerna. — Caspar Cohl (F a 6): ·**ylaifr · auk · hiutm · fastr · ti . . . u - auk . . . bali · rls . . .** — Rhezelius (F a 10: 1): ·**ylaifr · auk · hiutm · kastr · ti . . . ui . . . auk . . . bali · ris . . .**

Runföljden 10—19 **hiulmfastr** bör väl snarast uppfattas som det vanliga mansnamnet *Holmfastr*. Ett *Hialmfastr* är belagt på U 628. Jfr **hiulmfas** på U 706, som också torde ha ristats av Balle, och **hiulmfast** (ack.) på U 750. (Namnet *Vighialm* finnes någon gång skrivet **uikhiulmbr**, se Sö 209.)

Namnet *Ænnibrantr* är sällsynt. Det förekommer endast ytterligare en gång i runinskrifterna, nämligen på Sö 208; f. ö. är det känt som Odensnamn från Snorra-Eddan, jfr Torsnamnet *Ennilangr*.

Mellan 21 **u** och 24 **a** har säkerligen ytterligare ett namn stått. Vilket detta har varit, kan numera ej bestämmas. Möjligen vågar man förmoda, att det har slutat på *-biorn* (. . . **ur[n]**). Likaledes har säkerligen ett namn gått förlorat i stenens vänstra kant. I detta namn ha runorna 55—57 **ui** - ingått.

Slutligen bör det anmärkas, att man icke kan vara fullt säker på att inskriften har slutat med *risti*; det kan ha följt ett objekt efter verbet, vilket ofta är fallet i Balles ristningar. Av träsnittet, se fig. 145, förefaller det dock, som om signatursatsen i detta fall har lytt endast *Balli risti*. Om andra Balle-ristningar i Trögd se ovan s. 201.

706. Öster-Dalby, Veckholms sn.

Pl. 53.

Litteratur: D 1: 71. R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); J. H. Söderlund, Rapport 3578 b/26 (ATA); Stockholms-Tidningen ²⁹/₉ 1926.

Äldre avbildningar: Dybeck, D 1: 71; J. H. Söderlund, foto 1926 (ATA).

Runblocket ligger 350 m. VNV om Mobacka, 300 m. SÖ om Ål, ungefär 500 m. NNV om »Kråkbacken», där U 704 befinner sig; en ägogräns går just där stenen ligger.

Den första uppgiften om denna ristning finnes i Dybecks reseberättelse för år 1860. Dybeck skriver där: »De två runstenarne vid öster Dalby ... söktes förgäfvnes; men der är ett hittills icke känt fragment af en runsten.» I *Sveriges runurkunder* uppföres stenen som nyfunnen. Platsen »ligger i öster Dalby hage, vid en gammal, nu sällan begagnad, väg, som från Dalby leder norr ut till Ål och der förenar sig med allmänna sockenvägen genom Löt och Weckholm».

I en rapport till Riksantikvarieämbetet av den 10/9 1926 skriver J. H. Söderlund: »Enligt gamla anteckningar skall det i Ö. Dalby finnas tre runstenar. Jag har gjort besök hos byns befolkning», men man kände där endast till den år 1866 återfunna U 704. »Jag började därför att söka efter dessa tre runstenar. I en gärdesbacke på byns norra egor och i rågången mellan Elis Hagelins och Uno Karlssons hemman något hundra meter från rågången till Åls by fann jag till min stora glädje en runsten liggande kullfallen samt söndrig på tre sidor. Dess ristade sida är vänd mot nordväst.»

Grå granit. Höjd 1,10 m., bredd 1,60 m. Ristningen är svårt skadad genom flagring. På bevarade partier äro linjerna djupa och tydliga.

Inskrift:

... auk · hiulmfas ... air · litu · rais ... na · at · uikaut · f ...

5 10 15 20 25 30

... ok Holmfas(tr ... -g)æirr letu ræisa (stæi)na at Vigaut f(aður) ...

»... och Holmfast och ... -ger läto resa stenarna efter Vigöt, fader ...»

Till läsningen: Runföljden 1 a—11 s är djup och tydlig. 10 a har bst endast t. v. om hst. 12 a, som står i ristningsytans kant, har förlorat bst t. v. om hst. 16 i är ej stunget. 23 n har i ristningsytans kant förlorat hst över bst och största delen av bst t. v. om hst. 28 i och 29 k äro ej stungna. 31 u och 32 t äro något skadade; 31 u har förlorat nedre delen genom en flagring, som också har skadat bst i 32 t och hst under bst. De båda runorna äro säkra. I 33 f är övre bst tydlig, men av den undre finnas endast svaga spår i skadans kant. f är dock säkert. — Dybeck: Sk före 1 a; 12 a och 23 n ha ej observerats. Runföljden 27 u—32 t läses uikair.

Om hiulmfastr se U 705 och U 628.

Runföljden 12 a—14 r innehåller givetvis slutet av ett mansnamn. Sannolikt har detta namn slutat på -gæirr.

Namnet Vigautr är sällsynt. Det är hittills endast belagt i ytterligare fyra svenska runinskrifter, se Sö 285 och DGP sp. 1571.

Det är sannolikt, att också denna inskrift är ristad av Balle. Likaså är det troligt, att den Holmfastr som omtalas på U 706, är samme man som den Holmfastr, som nämnes på U 705. Runorna 23—24 na torde ha utgjort slutet av ordet steina 'stenar'. Det är svårt att avgöra, vilken den andra stenen i så fall kan ha varit.

707. Kungs-Husby kyrka.

Litteratur: B 590, L 697. J. Bureus, Fa 6 s. 122 n:r 64 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 199, Fa 10:1 n:r 100; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 30; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 12 (1884), s. 295; G. Stephens, ONRM 3, s. 322 och 356; S. Bugge och E. Brate, Runverser (ATS 10), s. 135 f.; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 53.

Avbildningar: J. Rhezelius, teckning (Fa 10:1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 590).

Den första bevarade uppgiften om denna runsten återfinnes i Fa 6, där stenen uppges vara »J Konungz Huseby på kyrkoveggen». I Fa 5: »Huseby Trögd Kyrkie muren.» En viktig upp-

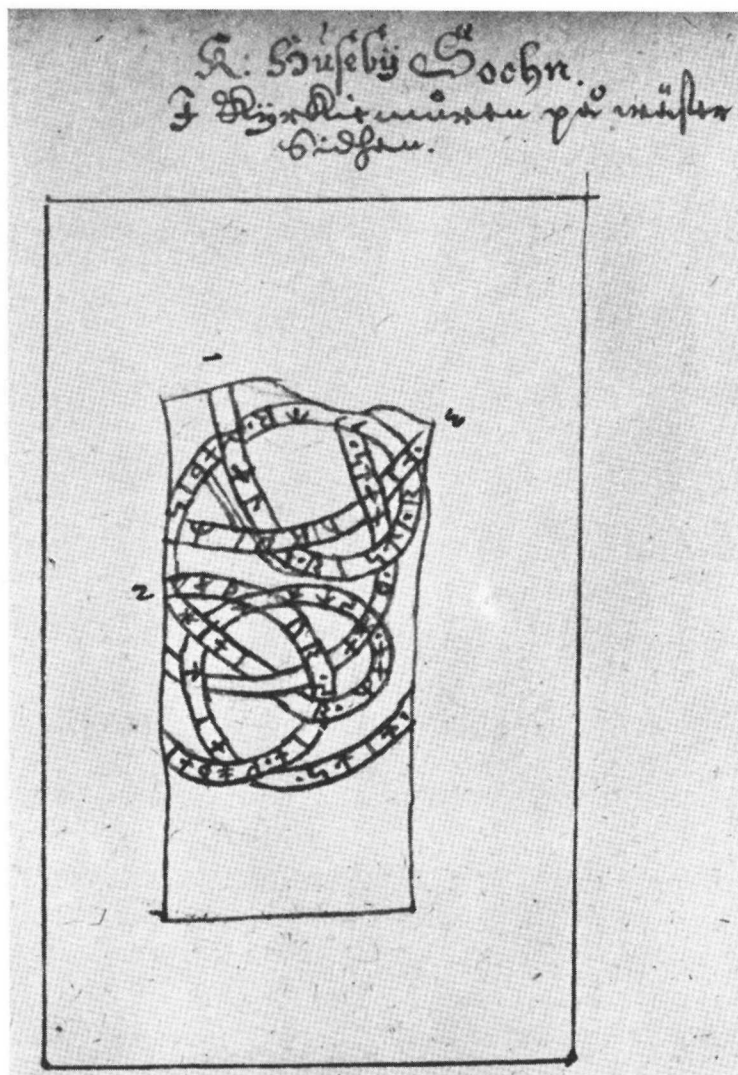

Fig. 147. U 707. Kungs-Husby kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

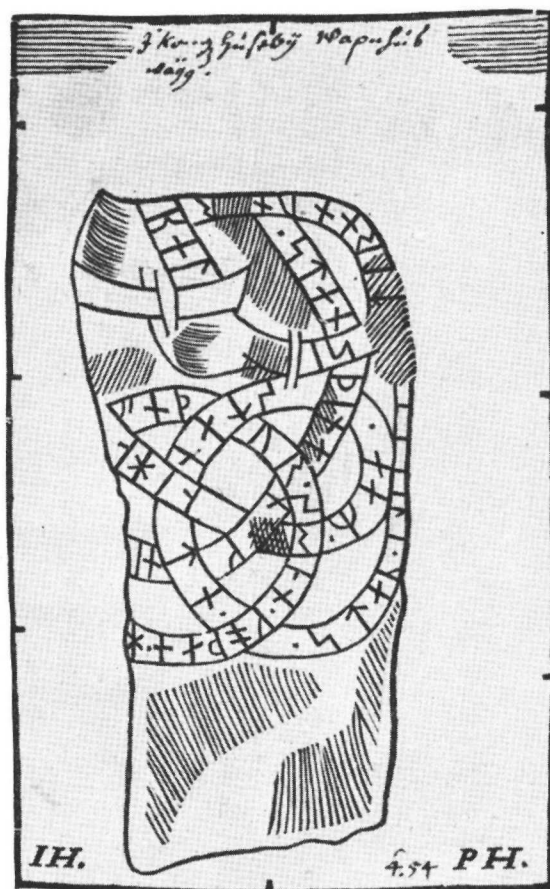

Fig. 148. U 707. Kungs-Husby kyrka. Efter B 590.

lysning lämnar Rhezelius i F a 10:1: »J Kyrkiemuren på väster Sidhan.» I *Ransakningarna* 1667—84 saknas uppgifter om runstenar i kyrkan. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes följande bläckanteckning: »J Kongz Huseby Wapnhus wagg» (B 590: »Kongs Huseby Sockn. Vapnhus-wäggen»; L 697: »I Vapenhuset»). I *Kyrkoinventarium* 1829 omtalas, att de båda i *Bautil* upptagna runstenarna (d. v. s. U 707 och 708), »som i denna kyrkas vapenhus skulle finnas, aldeles icke igenfunnos. Att dessa skulle på något sätt blifvit dänröfvade var icke troligt; utan hafva de troligen vid reparationen 1770, då kyrkan hvitmenades ... blifvit så grundeligen öfverkalkade, att vi icke kunde upptäcka något spår till dem.» Då Dybeck besökte Kungs-Husby kyrka sommaren 1860, sökte han U 707 och 708 förgäves. Hösten 1947 knackades genom Riksantikvarieämbetets försorg rappningen på många ställen bort på vapenhusets väggar, på kyrkans västgavel och på södra väggen; trots detta kunde U 707 ej återfinnas. Däremot påträffades vid samma tillfälle den andra inmurade runstenen, se U 708. Till följd av att kanterna ha huggits bort, troligen i samband med att stenen lades in i kyrkmuren, ha tydligen avsevärda delar av inskriften gått förlorade. Höjd omkring 1,40 m., bredd omkring 0,60 m.

Inskriften återges här enligt Caspar Cohl (F a 6); då Cohl tydligen har läst slingorna i en oriktig ordning, ändras följden till en mera sannolik.

iurkr . . . stan · pina . . . faður . sin · koþan · hier · man · stenta · sten . . . bali · risti · runr · pisi
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60

... (let ræisa?) stein þenna (at) ... faður sinn goðan. Hier mun standa steinn ... Balli risti runar þessi.

»... (lät resa) denna sten efter ... sin gode fader. Här skall stenen stå ... Balle ristade dessa runor.»

Till läsningen: Inskriften har tydligen varit svårläst. Rhezelius (F a 10:1) läser på följande sätt: ·niuirkir . . . faður · sin · koþai . . . hieir · man · stantia · stin · bali · risti · r . . . --- r · apisi. — Hadorph och Helgonius: ·stan þinan · kni . . . faður · sen · koþan · h . . . n hier · man · stanta · stan · ----- · bal . . . isti rnnun . . . r.

Runföljden 1—5 torde ha innehållit ett mansnamn. Vilket detta har varit, kan nu ej avgöras; möjligen har man rätt att antaga, att det har slutat på *-gæirr*.

Motsvarigheter till runföljden 27—43 förekomma som bekant även i andra runinskrifter. På Hogrän-stenen läses: hier · mun · stanta · stain · at · merki bie[r]tr a · biergi; Hällestads-stenen 2 (DR 296) slutar: : nu : : skal : stato : stin : o : biarki : ; Sö 206 börjar: : hir : skal : stenta : staena : þisir; Ågersta-stenen (U 729), som också har signerats av Balle, har uttrycket: hier mn · stanta · stan · mipli · bua ; L 749 Ryda, Nysätra sn: hir maa · stanta · stain · ner · brautu . .

Hur ordförbindelsen i U 707 en gång har slutat, är det numera omöjligt att avgöra.

I *Runverser* skriver Brate: »På grund af inskriftens fragmentariska skick vill jag ej försöka någon tydning. Genom de allitererande **hiar man stanta stan** ... visar hon sig hafva varit delvis affattad i poetisk form.»

Om Balles verksamhet i Trögds härad se ovan s. 201.

708. Kungs-Husby kyrka.

Pl. 54.

Litteratur: B 592, L 698. J. Bureus, F a 6 s. 123 n:r 69 (Caspar Cohl), F a 5 n:r 200, F a 10:1 n:r 99; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 30; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 12 (1884), s. 295; S. B. F. Jansson, Skrivelser till Riksantikvarieämbetet 1947 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (F a 10:1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 592).

Stenen, som länge har varit försvunnen, fanns enligt F a 6 »J Konungz Huseby kyrkio Mur». Rhezelius lämnar (i F a 10:1) en noggrannare lägesuppgift: »K. Huseby Sochn. På Wåpenhusväggien på öster sidan.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes följande bläckanteckning: »J Kong Huseby Wapnhus wägg» (B 592: »Vapnhus-väggen»; L 698: »Vapenhusväggen»). I Kyrkoinventarium 1829 omtalas bl. a., att runstenen då var oåtkomlig, se U 707. Då Dybeck besökte kyrkan år 1860, var förhållandet detsamma. Rappningen på vapenhusets östra vägg avlägsnades genom Riksantikvarieämbetets försorg hösten 1947, varvid stenen påträffades. Den sitter inmurad 1,75 m. över markytan, 0,32 m. från vapenhusets sydöstra hörn. Stenen är inmurad i liggande ställning med toppen närmast hörnet.

Grå granit med vit kvartsyta. Höjd 1,67 m., bredd 0,75 m. Ristningsytan är ojämn. Den hårda kvartsen har berett ristaren besvär; särskilt ornamentslinjerna är ofta grunda och svåra att säkert urskilja. Linjerna äro breda och rundade i bottnen.

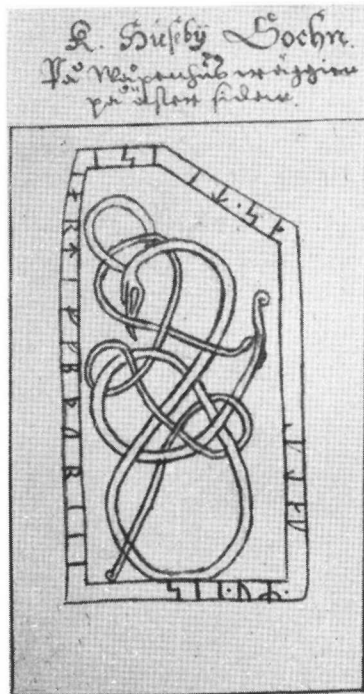

Fig. 149. U 708. Kungs-Husby kyrka.
Efter teckning av Rhezelius.

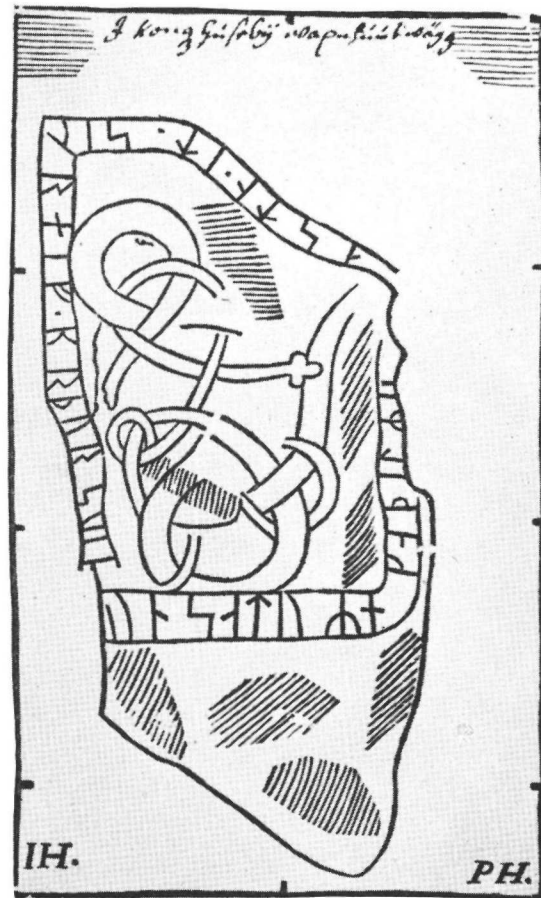

Fig. 150. U 708. Kungs-Husby kyrka.
Efter B 592.

Inskrift:

· kali · l · t r . . . . . a · stn · at · sigraif · brþur · . . . . . un · sairr ·

Kali let reisa stain at Sigraif, broður sinn, sun(?) . . .

»Kale lät resa stenen efter Sigrev, sin broder . . .»

Till läsningen: Inskriften har troligen börjat nedtill till höger. Sk före 1 **k** är tydligt. 1 **k** är ej stunget. Runorna 3 **l** och 4 **l** ha förlorat nedre delarna. Sk efter 4 **l** är tydligt. 5 **l** är säkert. Runan 6 har försvunnit genom en flagring, som sannolikt har uppstått, då stenen kant-höggs för att passas in i muren. Av 7 **t** och 8 **r** återstå endast topparna; det är därför icke möjligt att med bestämdhet avgöra, om den bevarade toppen av runan 8 utgör övre delen av ett **r** eller av ett **u**. Efter runan 8 är ytan skadad på ett stycke, som har gett plats för en runa. Därefter synes ett kort spår av toppen av runan 9. Av runan 10 synes möjligen ett svagt spår av mittpartiet; runan kan ha varit **s**. I 15 **a** är bst mycket svag och kort. 19 **g** är tydligt. 24 **b** har den för ristaren Balle typiska formen. Av 29—31 återstå endast övre hälfterna. I 32 **u** spåras hst i skadans kant; bst är tydlig. Runan 37 är snarast **r** men kunde möjligen uppfattas som ett **u** med oregelbunden bst. 38 **r** är tydligt. Efter 38 **r** kan troligen ett sk, som sitter något

lågt, spåras. — Cohl (F a 6): ·ur . . . kali - as · ti . . . isi - iaraif br - þur --- sii. I F a 5 återger Bureus denna Cohls läsning men anmärker, att stenen är »illa afskrifwin». Även de följande läsningarna visa, att inskriften har varit svårläst. — Rhezelius: uali - . . . as · ti isi iartiffþur --- . . . sii · ur . . — Hadorph och Helgonius (B 592): kapila -- . . . astn · it · sikraif · brþur s --- . . . un saturn.

Om det i Uppland sällsynta mansnamnet **kali** se U 102, s. 142 och S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 315. Numera kan man räkna med två säkra uppländska belägg på detta namn.

Om namnet *Sigræifr*, som nu finnes belagt ett 15-tal gånger i svenska runinskrifter, se Sö 293 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108.

U 708 är en ovanligt liten runsten; det höjdmått, som har uppgivits ovan i beskrivningen, gäller ju hela stenen, med rotändan. När stenen en gång stod rest, har den över markytan haft ungefär samma höjd som t. ex. Hummelsta-stenarna (U 723—725).

Den högst karakteristiska **b**-runan antyder, att U 708, i likhet med U 707, har utförts av Balle. I så fall har stenen onekligen tillhört hans obetydligaste arbeten.

709. Kungs-Husby kyrka.

Pl. 55.

Litteratur: O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 2, s. 204; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); B. E. Hildebrand, Berättelse om Kungs-Husby kyrka 1860 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 12 (1884), s. 295.

En ornerad sten ligger som tröskelsten mellan vapenhuset och kyrkan. Stenen är stympad.

I *Svenska runstenar* har O. Celsius antecknat, att en runsten skall finnas framför altaret i Kungs-Husby kyrka. Sannolikt är detta samma fragment som omtalas i Kyrkoinventarium 1829 med följande ord: »J Golfvet finnas här följande Stenar: 1° En Runsten, stympad, utan runristning, men med en flerdubbel valknut eller ormslinga. Den igenfinnes icke i Bautil.» I sin *Berättelse om Kungs-Husby kyrka* 1860 skriver B. E. Hildebrand: »I golfvet inom södra dörren ligger en sten med vackra runstensslingor, hvori sannolikt aldrig några runor varit ristade.» Samma år skriver Dybeck i sin reseberättelse: »I Kungs-Husby kyrka finnes en sten med blotta slingor . . .»

Ljusgrå sandsten. Höjd 1,45 m., bredd 1,01 m. Ristningen är djup och tydlig; linjerna äro breda, med i botten punkterade spår av ristarens verktyg.

710. Kungs-Husby by. Nu i Lillkyrka k:a.

Pl. 55.

Litteratur: J. H. Söderlund, Rapport 4599/26 (ATA); C. Sandegren, Skrivelse 4916/26 (ATA); M. Åmark, Brev till Riksantikvarieämbetet ⁹/_s 1940 (ATA).

Äldre avbildningar: M. Åmark, Avklappning 1915 (ATA); J. H. Söderlund, foto 1926 (ATA).

Ett fragment av en runsten förvaras numera i Lillkyrkas vapenhus.

Hur runstensfragmentet har kommit till kyrkan framgår av en skrivelse till Riksantikvarieämbetet från teol. dr Mats Åmark (⁹/_s 1940): »Omkring år 1915 skänkte mig en gammal man i K[ungs] H[usby] by, vars namn jag glömt, ett runstensfragment, som han sade sig ha funnit under grävning i sin trädgård i Kungshusby by. Oviss, var stenbiten bäst borde förvaras, för att ej förkomma, tog jag den hem till komministergården Östersta i Kungshusby; och när jag 1917 därifrån flyttade till det närbelägna Lillkyrka, tog jag den med till L. prästgård. Vid min avflyttning till Strengnäs 1924 lämnade jag kvar stenen i Lillkyrka prästgård. Sedan har jag återsett den i Lillkyrka kyrka. Den tillhör dock rätteligen Kungshusby s:n.» — Stenstycket

»återupptäcktes» i Lillkyrka prästgård år 1926 av J. H. Söderlund. I en rapport av den ²⁰/₁₁ 1926 skriver han: »Vid Lillkyrka prästgård har jag funnit ett fragment av en runsten . . . Det har slingor och runor å ena sidan . . . Jag har i samråd med kyrkoherde Sandegren i Lillkyrka tagit stenen till sockenkyrkan, där den nu förvaras i vapenhuset.» Fragmentet infördes i Lillkyrka kyrkas inventarium år 1926.

Grå granit. Den ristade sidans mått: 0,40 × 0,14 m. Det bevarade är djupt och tydligt hugget. Ristningstekniken överensstämmer med Balles.

Inskrift:

... **ṇ** · **byki** · **h** - ... **b** - ...

... (han)n bygggi Hu(sby?) ...

»... hann bodde i Husby (?) ...»

Till läsningen: 1 **n** har förlorat hst ovanför bst. 2 **b** har en för ristaren Balle typisk form. 3 **y** är tydligt stunget. 4 **k** är ej stunget. 6 **h** har förlorat övre delen. R. 7 har också förlorat övre delen; sannolikt har den varit ett **u**. Avståndet mellan stavarna visar nämligen, att det är fråga om en hst och en bst och icke hst i två runor. 8 **b** har, i likhet med 2 **b**, typisk Balle-form. Efter 8 **b** finnas tre tydligt huggna linjer. De två första bilda ett upp och nedvänt **u**. Den tredje staven skulle kunna tänkas ingå i runan, vilken i så fall skulle vara ett **m**. Detta **m** skulle emellertid bli avsevärt mycket större än inskriftens övriga runor.

1 **n** kan vara slutrunan i **han**, jfr t. ex. U 703. Runföljden 6—7 **h**- utgör med all sannolikhet början av ett ortnamn. Runan 7 har sannolikt varit **u**. På grund av att fragmentet har påträffats i Kungs-Husby, skulle man kanske våga gissa på *Hu(sby)*. v. Friesen har muntligen framkastat en dylik tanke, vilket framgår av M. Åmarks ovan citerade skrivelse. Den slutar nämligen: »Vid en Upl. forn. för:s årsutflykt till Grönsö i Kungshusby s:n omkr. 1917 medförde jag och visade för prof. Otto v. Friesen ett avtryck på papper av inskriften. Han läste: BVGI HV (-bodde i Hu[sby?]).»

711. Nybygget, Kungs-Husby sn.

Pl. 56.

Litteratur: B. E. Hildebrand, Berättelse om Kungs-Husby kyrka 1860 (ATA); A. E. Törnebohm, Några ord till upplysning om bladet »Fånö» (1863), s. 42; UFT h. 12 (1884), s. 295.

Ett litet jordfast stenblock med ristade slingor ligger omkring 600 m. ÖNÖ om Kungs-Husby kyrka. Där finnes ett av enbuskar och granar övervuxet gravfält. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Den första bevarade uppgiften om det ristade blocket finnes i B. E. Hildebrands *Berättelse om Kungs-Husby kyrka* från år 1860. Hildebrand skriver: »Jag begagnar detta tillfälle att nämna, att jag på en backe mellan åkerfälten, omkring ¹/₂ fjerdingväg från Kungs Husby by, på Hr. Sköldbergs egor, såg en liten flock af obetydliga, till det mesta genom gräfning skadade ättehögar och vid sidan ett stort stenblock, på hvars ena släta ända är inhuggen en vacker runstensslinga, utan spår af runor, hvilken icke finnes antecknad i äldre samlares arbeten.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Fånö» finnes under rubriken »Runstenar» antecknat från Kungs-Husby sn: »i en backe något O.N.O. om kyrkan, en oläslig.»

Ljusgrå granit med talrika vita kvartsinslag. Ristningsytans bredd är 1,45 m., höjd 1,13 m. Ytan är skrovlig genom vittring. Slingornas linjer äro breda och otympliga, ibland djupa och tydliga, ibland ytterst grunda.

I *UFT* (1883) framställes frågan, om denna ristning skulle kunna vara någon av de tidigare kända av socknens runinskrifter. Så kan givetvis icke vara fallet. Inga säkra spår av runor finnas i det längs stenens kanter löpande runbandet.

Ristningen är mycket klumpigt utförd, och man måste räkna med möjligheten, att den har tillkommit i jämförelsevis sen tid.

712. Skeberga, Kungs-Husby sn.

Litteratur: B 591, L 699. J. Bureus, *F a 6* s. 121 n:r 63 (Caspar Cohl); *Ransakningarna 1667—84*; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 31; R. Dybeck, *Reseberättelse 1860 (ATA)*; *UFT* h. 12 (1884), s. 295.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 591).

I likhet med de övriga runstenarna från Skeberga (U 713, 714) är denna ristning sedan länge försvunnen. Den äldsta uppgiften om U 712 finnes i *F a 6*, där Caspar Cohl anger dess plats vara »Wedh skibergha, å ängian i Konun. Huseby sokn». I *Ransakningarna 1667—84* meddelas: »Uthi Skeberga Haga 4 stycken Runsteenar, som man meenar fuller tillförende vara besedde och uptechnade. Dito uthi samma byes koochaga widh Landzwägen, som löper åth Grönsöo, finnes een stoor Runsteen, som ligger half afbrutin, hwar hoos liggia twänne små Uppå hwilcke Steenar inge Bookstäfwer, uthan annat, såsom medh korsweerk, Uthhuggit är.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta*, där tre stenar (U 712, 713, 714) avbildas, finnes följande bläckanteckning: »J Skeberga beteshage wid grönsö vägen» (B 591: »Skjeberga hage»; L 699: »Skeberga hage, vid Grönsövägen»). — När Dybeck reste i Kungs-Husby sn år 1860, antecknade han, att de tre stenarna »i Skeberga hage» söktes förgäves. Han tillägger: »Då man, med ledning af de ypperliga förteckningarne öfver Veckholms och Kungs Husby socknars minnesmärken, här söker sig om, förvånas man öfver förstörelsen, hvilken icke skonat hälften. Och likväl hörde flertalet af dem till de märkligaste.» I *UFT* meddelas, att stenen »saknas».

Inskrift (enligt B 591):

- laifr · lit raisa · stain · . . . t · kribior - b · roþur sin · kup · a . . . ksti · sti . . .

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Olæifr(?) let raisa stein . . . at Gæirbiorn(?), broður sin godan . . . (ri)sti stain.

»Olev lät resa stenen efter Gerbjörn, sin gode broder . . . ristade stenen.»

Till läsningen: Av runan 1 återstod endast övre hälften. 2 l har på träsnittet bst ansatt så lågt, att runan snarast borde läsas n; Caspar Cohl läser emellertid l, se nedan. Mellan 19 n och 20 t har med all sannolikhet en runa (a) gått förlorad. Av runan 28 fanns endast hst kvar; runan har säkert varit n. På träsnittet finnes intet sk efter r. 28 men väl efter 29 b; möjligen är sk felaktigt insatt av avritaren. 29 b har samma form som 30 r. Efter 40 p finnes ett troligen felaktigt insatt sk. Runan 42 läses av Hadorph som k, vilket sannolikt är oriktigt. — Caspar Cohl (*F a 6*): »på thet ena stycket : . . . sti : sti . . . . . laifr». Då Cohl undersökte stenen, har tydligen endast ett obetydligt stycke varit åtkomligt.

Runföljden 1—6 - laifr återger sannolikt det i runinskrifter vanliga mansnamnet *Olæifr* och 21—28 kribior - kan knappast vara något annat än en felristning för *Gæirbiorn*. Detta namn är belagt ett 10-tal gånger i runinskrifter, se Sö 213. Namnet *Olæifr* återfinnes också på en av de andra runstenarna från Skeberga, sannolikt också namnet *Gæirbiorn*, se U 713. Runföljden 43—48 . . . sti · sti . . . utgör givetvis rester av ristarsignaturformeln. Av avbildningen att döma (t. ex. b-runans form) kan stenen ha ristats av Balle. Någon säkerhet går numera ej att vinna, eftersom stenen har gått förlorad.

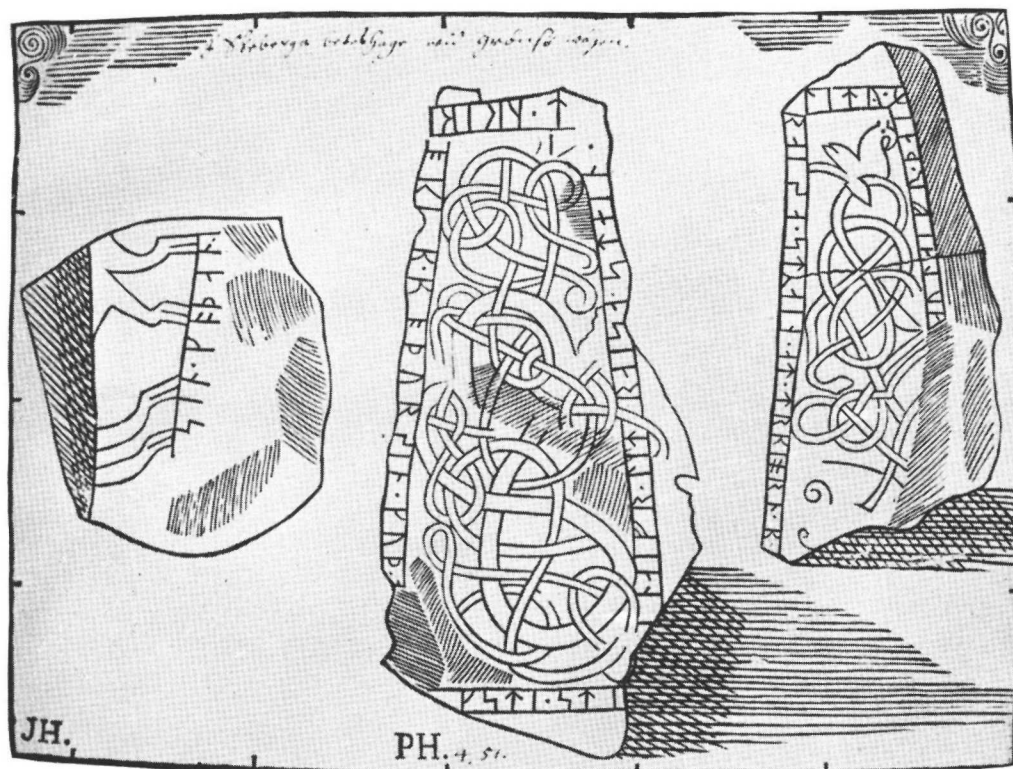

Fig. 151. U 714, 712 och 713. Skeberga, Kungs-Husby sn. Efter B 591.

713. Skeberga, Kungs-Husby sn.

Litteratur: B 591, L 700; J. Bureus, Fa 6 s. 122 nr 63 (Caspar Cohl); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 31; R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 12 (1884), s. 295.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 591).

Första gången denna sedan länge förlorade runsten omnämnes är i Fa 6. Caspar Cohl anger, att ristningen finnes »Wedh skibergha, å ängian i Konun. Huseby sokn. på andra stycket» och anför en mycket otillfredsställande läsning; »thet ena stycket» är U 712 och »thet tridie» är U 714. Om uppgifterna i *Ransakningarna*, i Peringskiölds *Monumenta* 4 o. s. v. se U 712.

Av träsnittet framgår, att stenen var svårt skadad; den nedre högra delen är bortslagen, och stenen har brustit. Upptill har stenen varit prydd med en fågelbild.

Inskrift (enligt B 591):

... - ulaifr · þair · lity raisa · stain · at · trbiorn · b ...

... Olæifr, þæir letu ræisa stæin at Gæirbiorn(?), b[roður] ...

»... Olev, de läto resa stenen efter Gerbjörn, (sin) broder.»

Till läsningen: Runan 1 ser ut som en a-runa med bst endast t. v. om hst. Tänkbart är, att runan skall uppfattas som en upp och nedvänd k-runa, jfr 25 n. Runföljden 12—15 lity står omvänd, se fig. 151. 25 n är vänt upp och ned på samma sätt som den mitt emot placerade runan 1. 30 b har, liksom 35 b, den för Balle utmärkande formen. — Caspar Cohl (Fa 6): **ahpaarr**

iorkn. Tydiligen har endast en obetydlig del av stenen varit åtkomlig för undersökning, när Cohl läste den. Inskriften har uppenbarligen även varit svårläst. Olikheterna mellan Cohls och Hadorphs läsningar äro som synes så stora, att man icke kan vara alldeles säker på att det i båda fallen är fråga om U 713.

Namnet *Olæifr* återfinnes också på U 712. Den stenen är rest över Olevs broder, vars namn sannolikt har varit *Gæirbiorn*. Det är under sådana omständigheter antagligt, att runföljden 28—34 **trbiorn** är felläst för **kribiorn**, d. v. s. *Gæirbiorn*. De båda stenarna ha sannolikt varit parstenar, och deras inskrifter ha varit likartade. Olikheten skulle då ha bestått i att U 712 har rests av Olev ensam, medan U 713 har rests av flera av Gerbjörns bröder.

714. Skeberga, Kungs-Husby sn.

Litteratur: B 591, L 701. J. Bureus, F a 6 s. 122 n:r 63 (Caspar Cohl); Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 31; R. Dybeck, Reseberättelse 1860 (ATA); UFT h. 12 (1884), s. 295.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 591).

Runstensfragmentet, som sedan länge är försvunnet, fanns enligt Caspar Cohl (F a 6) »Wedh skibergha, å ängian i Konun. Huseby sokn ... på thet tridie [stycket]». Om övriga uppgifter se U 712.

Inskrift (enligt B 591):

... **sin koþan** ·

... *sinn goðan*

»... sin gode ...»

Caspar Cohl läser »på det tridie» runstensstycket från Skeberga **o - - n - - ktI**. Uppgiften åsyftar sannolikt U 714. På fragmentet ha ett rundjurs fyra ben bevarats, se fig. 151.

715. Ännesta, Hacksta sn. Nu i Hacksta kyrka.

Pl. 56.

Litteratur: Handlingar i ATA (3383/25, 3672/27, 4252/27, 225/28).

Äldre avbildning: J. H. Söderlund, teckning 1925 (ATA).

I Hacksta kyrkas vapenhus förvaras ett litet fragment av en runsten.

Fragmentet påträffades år 1925 vid trädgårdsarbete på Ännesta. J. H. Söderlund meddelar i en skrivelse av den ¹⁰/₁₁ 1925 (3383), att man funnit ett stycke av en runsten i gamla trädgården på lägenheten n:r 9, avsöndrad från Ännesta n:r 2. 1927 fördes fragmentet till kyrkan.

Grå sandsten. Mått: 0,36 × 0,16 m. Ristningslinjerna äro smala och skarpa.

Inskrift:

... **bti** -

... *æftiR*(?) ...

»... efter ...»

Till läsningen: Före 1 **b** finnas inga säkra spår av huggning. 3 **i** är ej stunget. I fragmentets kant kan man urskilja ett kort spår av runan 4. Avståndet talar för att runan har varit **æ**.

En runsten har tydligen gått förlorad i närheten av den plats, där fragmentet U 715 påträffades. I en skrivelse till Riksantikvarieämbetet av den ¹⁰/₁₁ 1925 meddelar nämligen J. H. Söderlund: »Vid röjnings- och stensprängningsarbete för ett 20-tal år sedan då Nya trädgården anlades i Ännesta av trädgårdsmäst. A. M. Lindell å hans lägenhet Ännesta N° 9, fann man, enligt uppgift av hr Lindell till mig, en röd, flat stenhäll liggande under jordytan. Denna sten blev i likhet med andra söndersprängd. Då bitarna skulle bortforslas fann man undersidan vara försedd med runor. Dessa stenar blevo tillsammans med andra lagda till en stenmur å trädgårdens västra sida. För några år sedan upptogs en brunn i nämnda trädgård då sten till murning togs av ovannämnda stenmur. Troligt är att runstensbitarna då blevo använda.» Denna söndersprängda runsten har förgäves eftersökts år 1925 och 1947.

Lillkyrka kyrka.

Om det runstensfragment, som nu förvaras i Lillkyrka kyrka, se U 710, Kungs-Husby by.

716. Viggby, Lillkyrka sn.

Pl. 56, 57.

Litteratur: B 608, L 685, D 1:74. J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 (31), *Monumenta* 4, bl. 32; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 47.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 608); R. Dybeck, D 1:74.

Runstenen står i åkern 600 m. NV om Viggby mangårdsbyggnad, 500 m. NNV om Lillkyrka kyrka, 200 m. NÖ om landsvägen Lillkyrka—Boglösa kyrka. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Stenen nämnes icke i *Ransakningarna* 1667—84. I den förteckning över runinskrifter, som finnes i Peringskiölds *Monumenta* 1, upptages från »Lille kyrkia» socken en runsten vid »Wiggeby». På träsnittet i *Monumenta* 4 finnes anteckningen »Wiggeby i lillekyrkia» (B 608: »Viggeby»; L 685: »Viggeby»). I sin reseberättelse för år 1860 meddelar Dybeck: »Lillkyrka, Vallby och Boglösa socknars fornlemningar sysselsatte mig länge. Runstenen i Viggby äng i förstnämnde socken är af Öfverjägaren S. S. Trysén nyligen åter rest.» I *Sveriges runurkunder* (D 1:74) finnes följande uppgift: »Den vackra stenen, som stått midt i en gärdesgård å odlad mark, är under förlidna sommar flyttad till en lämpligare, en ängshöjd i närheten.»

Ljusgrå granit. Stenen bär ristning på två sidor. Höjd 2,05 m., den runristade sidans största bredd (nedtill) 0,88 m., ornamentsidans bredd 0,52 m. Stenen utgöres av ett vackert block med något knottrig yta. Linjerna äro skickligt huggna, med rund botten. Ristningen är i stort sett tydlig; nedtill och på vänstra delen av runsidan är den dock något grundare än i övriga partier. Inskriften börjar mitt i nedre bandet.

Inskrift:

· bruni : lit : resa : auk : ari stin : pina : yftir : kup : fast : faður : bruna : auk ari : yftir · buanta sin
5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

Bruni let ræisa ok Ari(?) stæin þenna æftir Guðfast, faður Bruna, ok Ari(?) æftir boanda sinn.

»Brune lät resa och Are(?) denna sten efter Gudfast, Brunnes fader, och Are(?) efter sin man.»

Till läsningen: Före 1 b finnes en tydlig punkt, vilken sålunda också gör tjänst som sk efter 59 r. I 1 b äro bst något ojämnt huggna, men alldeles säkra. 3 u är ej stunget. I 4 n är bst grund t. v. om hst. Sk efter 5 i är tydligt; det utgöres, med undantag för sk framför 1 b, av t v å punkter (:). 7 i är ej stunget; den ojämna fördjupning, som finnes mitt på hst, är icke huggen. I 10 e är pricken grund men säker. I 13 a är bst grund; den sitter ovanligt lågt. Bst i 17 r är

skadad på mitten genom flagring. 18 i är säkert. Inga säkra spår av sk efter 18 i. I 19 s finnas svaga spår av en felhuggning (W). Denne ristares s-runor ha påfallande lång mellanled, se pl. 57, runorna 11 s, 37 s och 66 s. 21 i är ej stunget. T. h. om hst finnes en fåra, som säkerligen är naturlig. 24 i och 29 k äro ej stungna; i den senare runan finnas några ojämnheter mellan hst och bst, vilka emellertid säkert äro naturliga. Sk efter 34 p är tydligt. 38 t är skadat i toppen genom flagring; endast den högra bst är tydlig. 40 a och 41 p äro skadade i toppen. Efter 51 k finnes högt i slingan en ojämn fördjupning, som icke gör intryck av att vara huggen. 54 i står på ett ojämnt och vittrat ställe i stenens nedre högra kant; runan förefaller dock att vara säker. En bred och ojämn fördjupning som korsar hst är icke huggen. Sk efter 54 i är djupt och tydligt. 55 y är tydligt stunget. 56 f har en egenomlig form: hst kröker kraftigt åt vänster och ger därför runan ett m-liknande utseende. Sk saknas efter 65 a och 68 n. — J. Hadorph: Sk saknas efter 8 t; 10 i; sk saknas efter 31 r; 38 i. Runföljden 49—59 läses: **auk arauī · tir** i st. f. **auk ari : yftir**. — Dybeck: 10 i; sk insattes före 52 a. Runföljden 49—59 läses **auk · arnui (:) tir**.

Om namnet *Bruni* se U 438.

Mansnamnet *Ari* är känt från hela Norden, men det har endast varit vanligt på Island. Östnordiskt har det varit mycket sällsynt. I svenska runinskrifter är det hittills säkert belagt endast två gånger, nämligen på U 742 samt på L 779 Lilla Ramsjö, Vittinge sn, Uppland. Att det är detta namn, som möter oss i runföljden 16—18 och 52—54 *ari*, förefaller måhända vid första ögonkastet klart. Inskriftens slutord ge emellertid vid handen, att *ari* har varit en kvinna. Dybeck läser runföljden 52—56 som **arnui**, men denna läsning, som skulle ha gett oss ett välkänt kvinnonamn, är tyvärr oriktig.

Brate attribuerar i *Svenska runristare* Viggeby-stenen till ristaren »Ödbärn». Denne ristare namnger sig endast en gång, nämligen på U 692. Som skäl för sin uppfattning anför Brate: »Slingan följer stenens kanter, är sluten och fylld av små slingor. Det ornamentala djuret är ristat på stenens högra sida.» På grund av de stora olikheter som finnas mellan U 692 och U 716 med avseende på ristningsteknik och skrivningar, måste det sägas, att sammanställningen är osannolik, jfr U 691.

717. Värnsta, Lillkyrka sn.

Pl. 58.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Fyndrapport den 10/11 1947 (ATA), En otolkad runinskrift (i: UFT h. 47:2, 1948), s. 181 not 1.

Den fragmentariska runstenen står rest 175 m. ÖSÖ om Värnsta mangårdsbyggnad i den s. k. kvarnbacken. I backen finnes ett gravfält.

31—47838. *Upplands runinskrifter*.

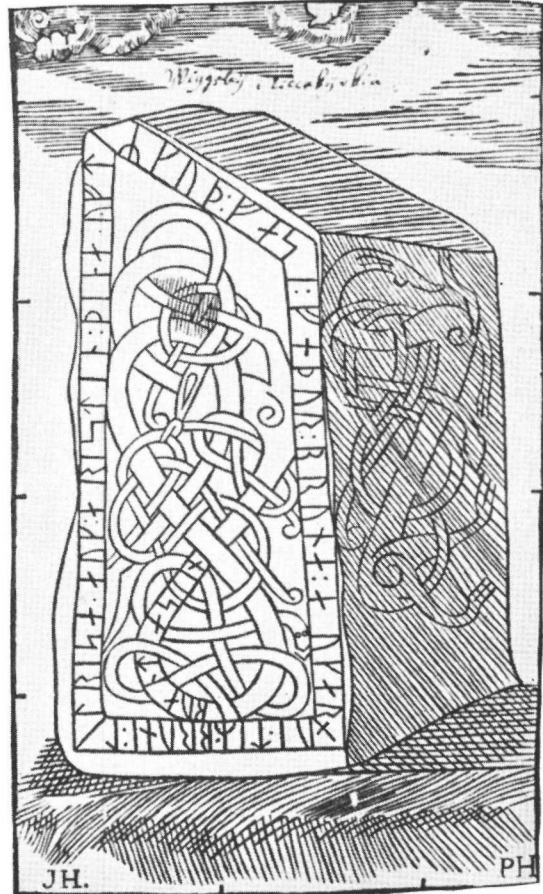

Fig. 152. U 716. Viggeby, Lillkyrka sn. Efter B 608.

Några runstensfragment påträffades i september 1947 vid arbeten i en åker 250 m. SÖ om Värnsta huvudbyggnad; stenens ursprungliga plats har sålunda sannolikt varit i den s. k. Blackfjärdens västra kant. Sammanlagt elva delar av runstenen kunde upptäckas i åkern. Dessa fragment flyttades 85 m. åt NNV till den plats, där stenen sedan genom Riksantikvarieämbetets försorg lagades och restes.

Grå granit. Höjd 1,55 m., bredd 1,15 m. Ristningen är skickligt huggen med jämna, vackra linjer. Tyvärr är endast en obetydlig del av ristningsytan i behåll; inga runor ha bevarats.

Fyra små bitar av stenen, vilka icke kunde passas ihop med de övriga, förvaras nu på Sydvästra Upplands Kulturhistoriska Museum i Enköping. De fyra styckenas ristningsytor mäta a) 16×15 cm., b) 19×6 cm., c) 18×6 cm., d) $9 \times 3,5$ cm.

Den nyfunna runstenen har av allt att döma stått invid en väg, som på 1000-talet har sträckt sig från nuvarande Värnsta åt ÖNÖ över Blackfjärden. Om denna fjärd se S. B. F. Jansson i *UFT* (1948). I åkern påträffades nämligen en stenrad, som utgick från den plats, där runstensfragmenten upptäcktes. Stenläggningen visade sig vara 3,5—4 m. bred och var bevarad till en längd av 75 m. — Ö om den punkt, där stenraden nu slutade, ha enligt gårdsägarens uppgift stora stenmängder under årens lopp forslats bort ur åkern. Vägen ha korsat Blackfjärden på det smalaste stället. På andra sidan, Ö om den punkt, där runstensfragmenten upptäcktes, står Ramby-stenen (U 726), och någon km. åt NNÖ står Långarnö-stenen (U 735).

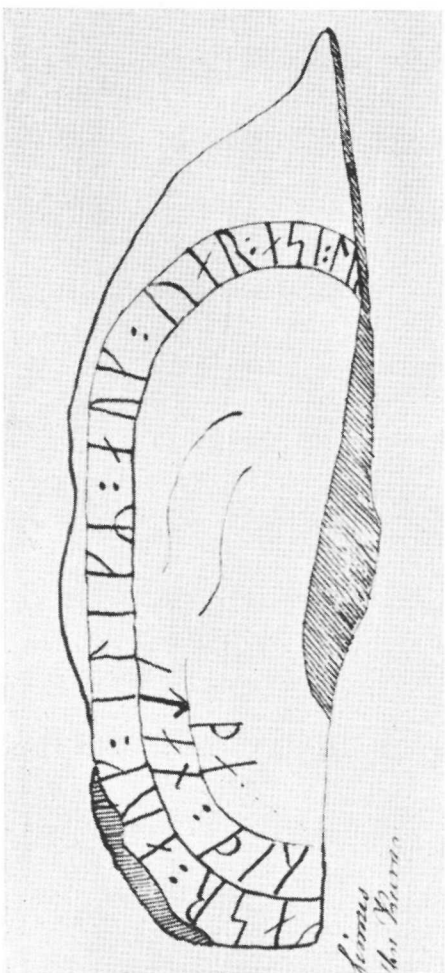

Fig. 153. U 718. Vallby kyrka. Efter teckning av N. J. Ekdahl.

718. Vallby kyrka.

Litteratur: L 686. Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Vallby socken 1859 (ATA), Reseberättelse 1863 och 1865 (ATA); *UFT* h. 15 (1889), s. 354; S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Avbildning: N. J. Ekdahl, teckning (i J. G. Liljegrens Fullständig Bautil, ATA).

Denna numera försvunna runsten nämnes första gången i Kyrkoinventarium 1829: »En del af en Runsten fanns år 1828 uti ingången till vapenhuset, hvilken på Herr Alex: Setons bekostnad blef uptagen och nu förvaras på kyrkogården.» Dybeck meddelar 1859, att stenen »vid en reparation för några år sedan blifvit inlagd och dold i muren» av Vallby kyrka. I reseberättelsen för år 1860 nämnes ej stenen, trots att han det året var sysselsatt med traktens fornlämningar. Däremot antecknar han i berättelsen för år 1863 följande: »Ett par nyfunne runstenar granskades, den ene i Wallby kyrkmur...» I reseberättelsen för år 1865 skriver Dybeck: »Jag tog från Selaön vägen öfver Mälaren till Uppland, och uppehöll mig till en början några dagar i Enköpingstrakten, der ett märkvärdigt Runstensfragment uppdagades i Vallby kyrka.» Det förefaller sålunda, som om stenen skulle ha »upptäckts» tre gånger. I *UFT* h. 15 (1889) citeras Dybecks första uppgift (1859), att stenen har blivit inlagd i kyrkomuren. Runstenen söktes förgäves vid inventeringen år 1941.

Inskrift (enligt N. J. Ekdahls teckning):

... ars : auk : ilikr : auk : uar : asi : li ... - tan : pi - ... pa ...

5 10 15 20 25 30

I Kyrkoinventarium 1829 finnes följande uppgift och läsning: »Stenen som i Göransons Bautil ej finnes uptagen, har följande nästan utplånade runor:

... si - u ... alifr : auk : uar : asi : lu ... ania : nai

5 10 15 20 25

Med stöd av dessa båda läsningar torde man kunna återge texten:

... ok Olæifr ok uar : asi letu ... stein þenna ...

»... och Olev och uarasi läto ... denna sten ...»

Båda läsningarna ge samma egendomliga namn **uar : asi**. Detta namn återfinnes på den runsten (Sö 210), som står rest vid Klippinge, Överselö sn. Avståndet mellan Vallby kyrka och den sörmländska runstenen är fågelvägen endast 1,5 mil, varför det är möjligt, att de båda namnen åsyfta samma person. Om namnen **uarkas**, **uarhas** oah **uarasi** se U 337, s. 72.

719. Folsberga, Vallby sn.

Pl. 59.

Litteratur: B 615, L 688, D 1: 76. J. Bureus, Fa 5 mellan n:r 433 och 434, Fa 10: 1 n:r 105; Ransakningarna 1667—84; J. Hadorph, Resejournal (i Peringskiölds Monumenta 3); J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 38; C. F. Palmquist, Brev den 19/10 1827 till A. Seton (i J. G. Liljegrens brevsamling, ATA); R. Dybeck, Vallby socken (ATA); UFT h. 15 (1889), s. 355; S. Lindqvist, Jarlabankesläktens minnesmärken (i: Nordiska arkeologmötet 1922), s. 138; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 47; Handlingar i ATA (4600/26, 638/27, 5261/45).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i Fa 10: 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 615); Dybeck, D 1: 76; J. H. Söderlund, foto 1926 (ATA).

Runstenen står 20 m. NNÖ om mangårdsbyggnaden till Folsberga n:r 1, i västra kanten av vägen Eka—Skälby, vid det knä som landsvägen bildar vid Folsberga. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

Rhezelius anger stenens plats vara »På Fälzbärga giärde». *Ransakningarna*: »J Folsberga Norrgiärdet een Runsteen medh Skriffit på, ligger omkull, wid pass een Mans högh.» Hadorphs Resejournal: »Folsberga wid vägen.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen: »Follberga i Walby sochn» (B 615 och L 688: »Falsberga»). I ett brev (år 1827) till A. Seton omtalar C. F. Palmquist, att »Runstenarne i Wallby äro upreste, till och med en 3^{die} som låg i Wallby bys giärde». Den sistnämnda »runstenen» är med all sannolikhet en av de bautastenar, som stå omkring 700 m. NÖ om Vallby kyrka.

I sin redogörelse för fornminnen i Vallby socken 1859 (ATA) skriver Dybeck: »Stenen vid Falsberga ... känner för närvarande ingen.» I en något senare rapport, som också har överskriften »Vallby socken», meddelar emellertid Dybeck: »Invid och norr om Folsberga ligger en runsten.» I *Sverikes runurkunder* anges, att stenen »står invid vägen norr om byn». — J. H. Söderlund rapporterar år 1926, att runstenen låg »på själva landsvägsrenen vid Folsberga by». Söderlund fortsätter: »Med nutida vägförbättringsmaskiner låg den farligt till, emedan vägskraporna gled mot stenens ristade sida. Hade den fått legat några år, är det säkert att stenens bildsida blivit nött och mera otydlig än vad den nu är. Jag vidtalade fornminnesvårdaren i Vallby sn ... att vara behjälplig att resa stenen ... Man var nödsakad att uppgräva vägens

halva körbana för att få stenen loss. Stenen är en av de tyngsta inom häradet», men slutligen blev »det möjligt att få stenen på sin plats, ett par meter väster ut, och på åkerrenen». På denna plats stod stenen till år 1945, då en flyttning åter visade sig nödvändig. Genom Riksantikvarieämbetets försorg restes stenen på en gräsbevuxen liten plan i själva kurvan, 15 m. SÖ om den plats, där den tidigare hade stått.

Rödaktig, grovkornig granit. Höjd 2,26 m., bredd 1,95 m. Ristningsytan täckes av ett tunt, grönt ytskikt. Genom detta skikt lyser i ristningslinjerna stenens röda granitfärg, vilket gör att ristningen så gott som genomgående är tydlig, ehuru den är påfallande grunt huggen. I många fall låter ristaren slingorna korsas på ett »oriktigt» sätt. Nedtill till höger har ett stycke av ristningsytan gått förlorat.

Inskrift:

+ **akyti lit** + **rita** + **st-n** + **pino** + **yfti** + **tumo** ... **istr** + **lati kumo** + **ot** + **tumo** + **i lus yk baratisi** +
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60
yk i þon em + **besta** + **kristnum** +
                   65   70   75   80

Aguti let retta stæin þenna æftir Tuma (Tumma) ... Kristr lati koma and Tuma (Tumma) i [i]us ok paradisi ok i þann heim bæta kristnum.

»Agute lät resa denna sten efter Tumme [sin fader?]. Krist låte Tummes själ komma i ljus och paradiset och i den bästa värld för kristna.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk, som i denna inskrift ha formen av ett kors. 2 k är ej stunget. 3 y är tydligt stunget. Efter 5 i finnas inga säkra spår av sk. 7 i och 10 i äro ej stungna. Upptill t. h. är stenen skadad i kanten; därigenom ha runorna 15 och 16 förlorat sina övre delar. 15 har sannolikt varit i och 16 är n, ehuru bst sitter något lågt, om man räknar med att runan har haft normal runhöjd. Läsningen **stino**, se nedan, är utesluten. 21 y är säkert, 24 i likaså. Efter 28 o är stenen avslagen. Det förlorade stycket mäter till markytan 98 cm. Här har det funnits plats för omkring 9 runor, ty till det nedre runbandet, som går vinkelrätt över stenen, är avståndet (från 28 o) 76 cm. Om man förutsätter, att dessa förlorade runor ha stått på samma avstånd från varandra som de närmast föregående, 21—28 + **yfti** + **tumo**, skulle det bortslagna partiet av runbandet ha kunnat bära runorna + **fapur** + **sin** +. Runföljden 21 y—28 o upptager nämligen, sk inberäknade, 78 cm av runbandet. Efter 28 o har sk gått förlorat. Före 29 i, som står längst t. h. på det nedre runbandet, finnas nu ej spår av ristning. I det nedre runbandet har det före 29 i funnits plats för två runor [kr]. 34 a är säkert. Sk saknas mellan 36 i och 37 k. 41 o är säkert, likaså sk efter 42 t; detta sk har hittills oriktigt uppfattats som en n-runna. 46 o är säkert. Efter denna runa går en lodrät linje ned i runbandet; denna linje utgör en fortsättning av den inre lodräta ramlinjen och skall alltså icke uppfattas som en runa. Sk saknas efter 47 i, 50 s och 52 k. 51 y och 61 y äro stungna. Efter 62 k finnes lågt i slingan en oregelbunden fördjupning, som ej kan vara avsedd som ett sk (+). Efter 63 i och 66 n saknas också sk. Däremot finnas tydliga sk efter 68 m, 73 a och 81 m. 70 e är tydligt stunget. 76 i har förlorat nedre hälften genom flagring. Runorna 79 n, 80 u och 81 m stå utanför slingan. De äro alla fullt säkra, och det är förvånande, att de tidigare ej ha iakttagits. I 80 u är dock bst något svag på grund av vittring.

Bureus anmärker i F a 5, att »Fälsbärga Stenen är utan Runor?» Förklaringen till detta egenomliga uttalande ligger däri, att Rhezelius icke har tagit med runorna på sin ofullbordade teckning i F a 10: 1, se fig. 154. — Hadorph (B 615): **ikyl** + **t** + **ritn** + **stän** -- × **þano** + **ifti** × **tuko** ... **iatr** + **liti kumo** + **ntntumi** + **i lus yk þaratisi** + **yk i þon em n þestn** + **krist**. — Dybeck: Sk saknas vid inskriftens början.

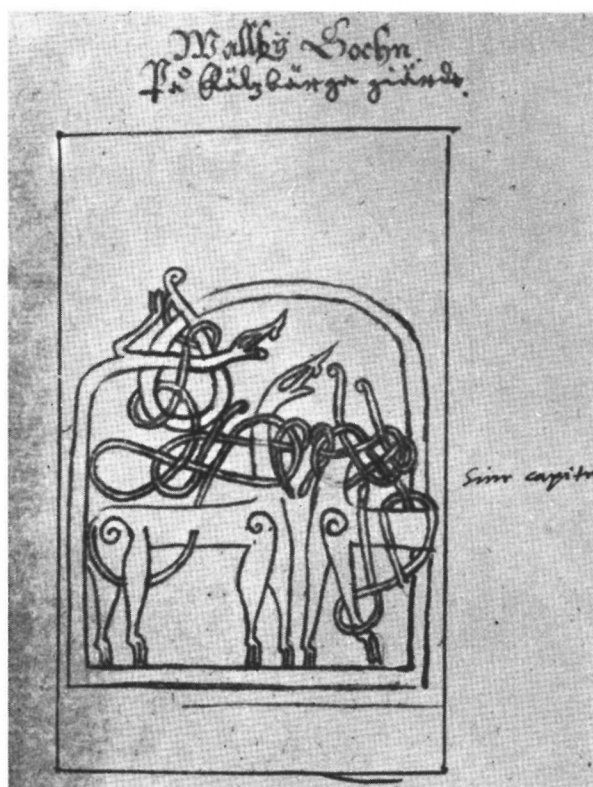

Fig. 154. U 719. Folsberga, Vallby sn. Efter teckning av Rhezelius.

1 i, 4 i. Runorna 5 i och 6 i ha ej observerats. Runföljden 1 a till 8 t uppfattas därför felaktigt som **ikylit**; uppenbarligen har Dybeck delvis stött sig på Hadorphs läsning. Runföljden 13—16 återges som »**st...**»; på avbildningen synas tre runor efter 14 t. 21 i. 27 m och 45 m läsas riktigt på avbildningen, men då inskriften återgives, transkriberar Dybeck runorna som **k**, jfr Hadorph. 34 i. Sk efter 42 t uppfattas som en **n**-runa, jfr Hadorph. Om 45 m se 27 m. 46 i. Sk efter 68 m uppfattas som **n**, jfr sk efter 42 t. Runorna 79—81 **num** ha förbisetts. Dybeck kommenterar läsningen med orden: »Ristaren tyckes ibland förvexlat **þ** och **ð**, samt tvekat mellan **↑N|** och **↑NY|**.»

Inskriftens båda personnamn ha varit ovanliga. *Aguti* är hittills belagt i fem svenska runinskrifter: Ög 190, Ög 232, Sö 219, U 719 och L 719 Grop-Norrby, Vårfrukyrka sn.

Tummi (*Tumi*) är väl känt från skånska runinskrifter, och det var under medeltiden mycket vanligt på danskt område, se *DGP* sp. 1493. Namnet är ett kortnamn till *Pormundr* o. a. och har sålunda uppstått på samma sätt som t. ex. *Tobbi* till *Porbiorn*, se U 229, s. 380.

Det intressanta uttrycket *i lius ok paradisi* återfinnes på några andra stenar. Carl Säve diskuterar uttrycket i *UFT* h. 4 (1875), s. 24: »Ordet *lus* eller *lius* har hittills ansetts betyda: ljus (*lus* för *lius*); men det betyder utan tvifvel snarare: förlossning, näml. från synden eller världen. De kunna väl ock vara två sjelfständiga ord, ehuru liktydiga, dock utgående från ett i Nordiskan förloradt, men i Götiskan befintligt starkt verb *liusan* (*laus*, *lusum*, *lusans*), eg. vara, blifva lös, förlossad, hvaraf isl. *los* n., lösning.» Säves tolkning är säkerligen oriktig; **lus** (**lius**) återger med all sannolikhet ordet *lius* 'ljus' och åsyftar det himmelska ljuset, se vidare U 160, s. 238.

Också inskriftens slut är av stort intresse. Att runföljden 63—81 **i þon em + besta + kristnum +** hittills har översatts felaktigt, beror på att de tre sista runorna **num** ej ha observerats.

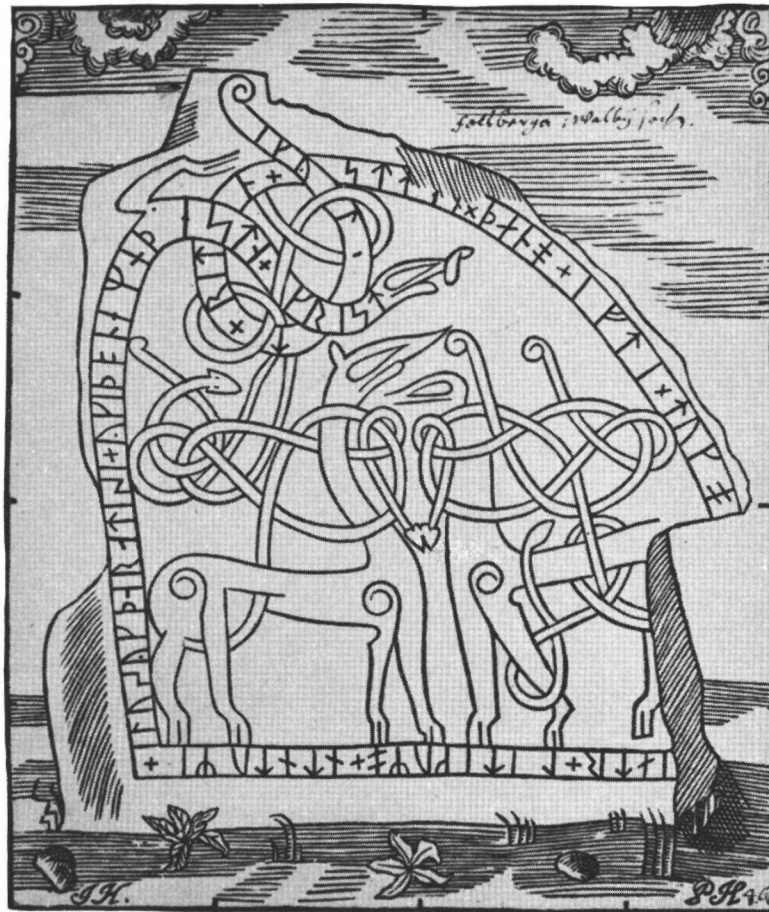

Fig. 155. U 719. Folsberga, Vallby sn. Efter B 615.

Brate anser, att Folsberga-stenen har ristats av den ristare, som har signerat U 692, se *Svenska runristare*, s. 47. De stora olikheterna i skrivningar, huggningsteknik, runformer och skiljetecknens bruk och utseende visa, att förslaget är oriktigt; att det har framställts, förklaras av att Brate icke hade tillfälle att själv granska ristningarna, jfr U 691 och 692.

Det torde likväl icke vara omöjligt att fastställa, vem som har ristat den märkliga Folsberga-stenen; det beror på att ristningens runformer, skrivningar och ornamentik ha så många karakteristiska drag. Bland dessa kunna här följande anföras: 1) **b**-runan har formen β ; **o**-runan har formen $\ddagger$; **a**- och **n**-runorna ha ensidiga bst, vilka i regel utgå nästan vinkelrätt från hst; **y**-runorna ha en bred form; **sk** har formen av ett kors, ej kryss. 2) **o**-runan användes i betydelsen nasalerat *a*: **pino**, **tumo**, **kumo**, **ot**, **pon**. De gamla diftongerna betecknas monoftongiskt: **st - n**, **em**. Prepositionen 'efter' skrives **yfti**; 'och' skrives **yk**. *h* saknas i början av ord: *em*. 3) De ornamentala, upprättstående fyrfotadjuren ha mycket lång hals, och svansen går mellan bakbenen. Alla dessa drag passa in på ristaren Livsten, vilkens verksamhetsområde omfattar just dessa trakter. Därtill kommer, att huggningstekniken visar fullständig överensstämmelse med t. ex. den av Livsten signerade U 760; jfr S. B. F. Jansson, *Några okända uppländska runinskrifter* (i: *Fornvännen* 1946, s. 271 f.). Under sådana omständigheter har man rätt att räkna Folsberga-stenen till Livstens verk, trots att han icke har signerat denna ristning, som kan betecknas som hans intressantaste. Livstens verksamhetstid anses ha infallit på 1030- och 1040-talet.

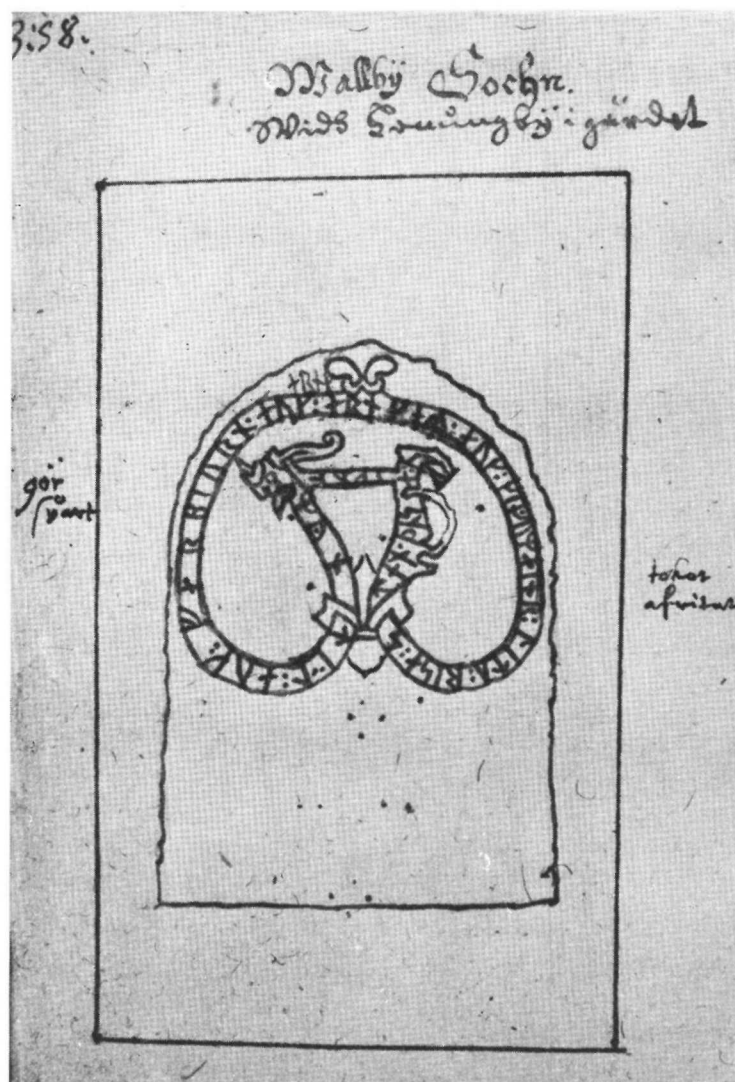

Fig. 156. U 720. Häanningby, Vallby sn. Efter teckning av Rhezelius.

720. Häanningby, Vallby sn.

Pl. 60.

Litteratur: B 614, L 687, D 1: 75. J. Bureus, Fa 6 s. 120 n:r 58 (Caspar Cohl), Fa 10: 1 n:r 104, Fa 5 n:r 433, Fa 1 s. 97; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 38; R. Dybeck, Vallby socken 1859 (ATA); UFT h. 15 (1889), s. 355; G. Stephens, ONRM 2, s. 721; S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (Fa 10: 1); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 614); Dybeck, D 1: 75 (även i ONRM 2).

Runstenen står 150 m. ÖSÖ om Häanningby mangårdsbyggnad, 8 m. S om en liten väg, som i östlig riktning går ut över gårderna, 3 m. NÖ om ett mindre boningshus. 6 m. NNV om runstenen står en rest sten, som upptill har ett ornament, se Pl. 60. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

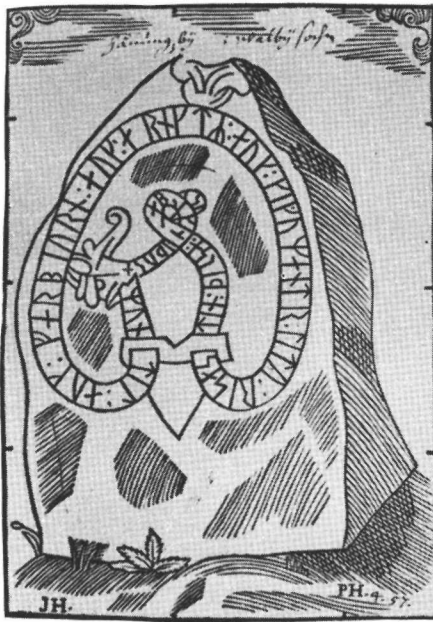

Fig. 157. U 720. Håningby, Vallby sn.
Efter B 614.

inventeringen uppmärksammades det egenartade ornamentet på den invid U 720 resta stenen, se ovan.

Grå granit. Höjd 1,80 m., största bredd 1,22 m. Ristningen är i stort sett djupt och tydligt huggen. Linjerna äro smala med skarpa kanter och punkterna, i stungna runor och sk, äro ovanligt djupa. Endast runorna i slingknuten mitt på stenen äro svårlästa och osäkra.

Inskrift:

myntil : auk : farbiurn : auk : arnker : auk : kigumantr : litu : resa sten : þensa : u : yþ - ir : iab :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60
fapur : - in
65 70

Myndill ok Farbiorn ok Arngæirr ok kigumantr letu reisa stein þensa . . . fadur sin.

»Myndel och Farbjörn och Arnger och kigumantr läto resa denna sten efter . . . sin fader.»

Till läsningen: 2 y, 25 e, 32 g, 44 e, 49 e och 52 e äro tydligt stungna. Punkterna ha en karakteristisk form; de äro små, runda och mycket djupa. 24 k, 30 k och 40 i äro ej stungna. Efter 56 u:, som har en egendomlig form, börjar slingknuten. Runorna äro i knuten något osäkra på grund av det begränsade utrymmet. Runan 59 är svårt skadad; resterna skulle möjligen ha kunnat tillhöra ett s. 64 b är osäkert. 66 a har en kort och svag bst, som endast finnes t. h. om hst. Mellan 68 u och 69 r går en slinga, i vilken runorna 71 i och 72 n äro säkra. Av runan 70 finnas endast svaga spår upptill; runan kan ha varit s.

Caspar Cohl (Fa 6): Läsningen av runföljden 1—35 överensstämmer helt med den ovan lämnade. 36 i; 37 i; 52 a. Efter 55 a läses: u : iþua. — Hadorph: 2 u; 25 t; 44 i, 49 i; 56 i. Efter runan 56 kan man på träsnittet se runorna ab - k - si - þu - n. — Dybeck: 44 i, 52 i; efter 56 u återges inskriften: ». . . f(a)þur . . .», vilket kommenteras: »Det otydliga i denna inskrift kan jag icke reda. Närvarande afritning . . . är efter tu noggranna och lika aftryck, det ena af mig och det andra af en annan. Jag har visserligen tänkt mig: UBTIR ÖFA(I)K FAPUR m. m., men det har mycket emot sig.»

Enligt Fa 6 stod stenen »Wedh Hånungby i Walby Sockn å giärdet», och enligt Rhezelius (Fa 10: 1) fanns den på samma plats »i gärdet». Fa 5: »Walby Hånungby». I *Ransakningarna* 1667—84 finnas följande uppgifter från Håningby: »Uthi Håningby Södergiärdet een Jättegaf och der mitt i een treehöringh Steen, een Mans hög men inet skrifwen på. Straxt uthan före een Runesteen, med Runeskrifft Uthuggen, och een Mans hög, Item een Jordehög der brede widh, opå sielfwe Knöösen, med Steen runt omlagd, som een grifft, men hwadh desse Ting hafwa att betyda, är allom okunigt.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* finnes bläckanteckningen »Hånungsby i Walby sockn» (B 614: »Hånungsby»; L 687: »Honungsby»). Dybeck antecknar 1859, att »Runstenen vid Honungsby (B 614) finnes i behåll». I *Sverikes runurkunder* skriver Dybeck (D 1: 75): »I byns norra gärde är en aflång höjd, som varit betäckt af grafkullar, stensättningar och bautastenar. Två af de sistnämnde stå ännu på höjden, och i fullkomligt rät rad med denne runsten, som är å höjdens östra sluttning, der gärdet vidtager.» Vid runinskriftsinventeringen 1941 lutade stenen starkt bakåt; den restes genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1945. Vid

Om det sällsynta mansnamnet *Myndill* se U 190; om namnet *Farbiorn* se Sö 270. Mansnamnet *Arngæirr* (*Ærngæirr*) har varit ytterst sällsynt, se Sö 205, s. 181.

Runföljden 30—38 **kigumantr** utgöres uppenbarligen av ett namn. Vilket detta har varit, är emellertid svårt att säga. Den senare leden skulle kunna uppfattas som *-mandr* 'man', jfr *Farmaðr*. Om formen *mandr* se U 703. Vad runorna 30—33 **kigu** beteckna, är än ovissare. I första hand kommer man måhända att tänka på det fornisländska subst. *kinga*, f. 'Mynter, som Kvinderne havde hængende paa Brystet til en Prydelse' (Fritzner); ordet förekommer som bekant i Rígs-pula (strof 29): *Keisti fald/kinga var á bringo*. Om i detta namn skulle ingå ordet *kinga* i betydelsen 'smycke', torde namnet snarast vara att uppfatta som ett öknamn för en praktälskande man. Ett sådant tolkningsförslag är givetvis mycket osäkert. Stephens tolkning (i a. a.) är icke heller tilltalande. Han skriver: »As one of these brothers was called the GANGING-MAN, so another is the FARING-BEAR, either for his much walking or, more probably, from his being a great traveler.»

Faderns namn kan icke fastställas. Dybeck gissar på »ÖFA(I)K» = *Ofæigr*, men medger att förslaget »har mycket emot sig», se ovan till läsningen. Stephens läser, på Dybecks bild, faderns namn som **sitriak** och konstaterar, att detta mansnamn är »another form of the variously spelt **siktrik**, **sitrik**». En undersökning av originalet ger emellertid intet stöd åt Stephens' förslag, som därför måste avvisas.

U 720 är utförd av en skicklig och originell ristare. Tyvärr är det, åtminstone f. n., omöjligt att med någon säkerhet yttra sig om vem han har varit.

721. Löts kyrka.

Pl. 61.

Litteratur: B 586, L 689. J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 (31), *Monumenta* 4, bl. 22; R. Dybeck, *Reseberättelse* 1860 (ATA); UFT h. 6 (1877), s. 12; Stockholms Dagblad den 4/8 1908; O. von Friesen, *Anteckningar* 1908 (UUB); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 53.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 586); E. Brate, foto 1908 (ATA); v. Friesen, foto 1908 (UUB).

Runstenen står fastmurad i en nisch t. h. om altaret, mitt emot U 722.

Ransakningarna ha ingen uppgift om någon runsten i Löts kyrka. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes följande uppgift om stenens plats: »Lötz Kyrkiegolf» (B 586: »På Kyrkogålf»; L 689: »Kyrkogolfvet»). Stenen nämnes icke i *Kyrkoinventarium* 1829 (ATA), vilket säkerligen beror på att den då var dold under ett nyare golv. Av inventariet framgår, att inga föremål »af antiqvarisk märkvärdighet finnas» i Löts kyrka. Dybeck antecknar i sin reseberättelse för år 1860: »Runstenen, som legat i Löths kyrkas golf . . . lärer vid kyrkans sednaste reparation blifvit lagd in uti altaret.» Denna förmodan var tydligen icke riktig. Då Löts kyrka reparerades sommaren 1908, påträffades nämligen stenen under tegelgolvet framför predikstolen, med all sannolikhet på samma plats som den hade, då Helgonius och Hadorph avbildade den. Stenen flyttades då ut på kyrkogården, där den fotograferades av Brate och v. Friesen samma år. Senare flyttades den in i kyrkan och murades fast på ovan angiven plats. Stenen ställdes därvid på kant.

Röd sandsten. Höjd 1,19 m., bredd (nedtill) 1,30 m. Ristningen är i stort sett tydlig. Ornamenten äro huggna i relief. Toppen var redan på 1600-talet avslagen.

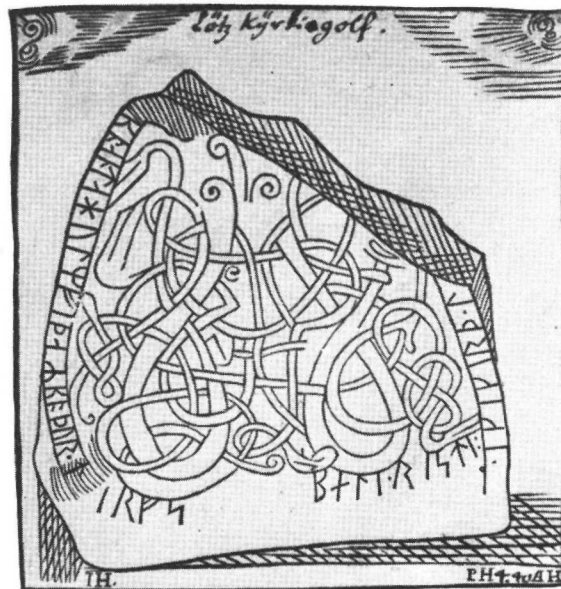

Fig. 158. U 721. Löts kyrka. Efter B 586.

Inskrift:

· ikikirp · l . . . . boanta · hulmfibar · boþur · terfs · bali · risti :

Ingigærð(r) let . . . boanda Holmfridar, broður Diarfs. Balli risti.

»Ingegärd lät (resa stenen efter?) . . . , Holmfrids man och Djärvs broder. Balle ristade.»

Till läsningen: Inskriften börjar nedtill t. h. med ett sk. Stenens topp är avslagen, varigenom en stor del av ristningen har gått förlorad. Detta bortslagna parti börjar efter 8 l. Inskriften fortsätter sedan i stenens vänstra kant med sk före 9 b. Före 20 i och före 25 o har ristaren glömt r-runan. 30 e, som står utanför slingan, är tydligt stunget. Även de därefter följande runorna, 31—42, stå utanför slingan. Efter 42 i utgöres sk av två punkter (:).

Hadorph (B 586): Sk saknas efter 14 a, 23 r och 33 s. 30 i; 35 a har felaktigt försetts med dubbelsidig bst.

Ingigærð(r) är ett jämförelsevis vanligt namn i hela Norden. I svenska runinskrifter finnes ett tio-tal säkra belägg, och namnet är även under medeltiden »ganska vanligt» (Lundgren-Brate).

Om kvinnonamnet *Holmfridr* se U 25 och om mansnamnet *Diarfa* se U 70.

Den person, som runstenen är rest efter, har sålunda varit gift med Holmfrid och broder till Djärv. I vilket förhållande Ingegärd, som lät resa stenen, har stått till den döde, kan numera ej avgöras.¹

Av stort intresse är stenens ornamentik. Som ovan påpekats, har nämligen Balle här huggit figurerna i relief. U 721 har delvis förbisetts i diskussionen om ornamentikens utveckling, se t. ex. *Södermanlands runinskrifter*, s. 387. Även den andra runstenen i Löts kyrka, U 722, har ristats av Balle. Den är ett vackert prov på Balles reliefhuggning i sandsten. »På ett par ypperliga stenar i Löts kyrka på Trögden har Balle nått mycket nära den öländska gruppens ståtligaste alster» (S. Lindqvist i *Nordisk kultur* 27, s. 170). Vi känna nu sålunda tre av Balle utförda runstenar, där materialet är sandsten och där figurerna äro huggna i relief.

¹ På U 462 nämnes en Halvdan, gift med Holmfrid; den äldste av hans söner har hetat Djärv. Namnlikheten är tillfällig.

722. Löts kyrka.

Pl. 61, 62.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43 (ATA).

Äldre avbildning: E. Brate, foto 1908 (ATA).

Runstenen står fastmurad i en nisch t. v. om altaret, mitt emot U 721.

Uppgifter saknas om när och var denna ur flera synpunkter viktiga ristning upptäcktes. Det kan emellertid anses säkert, att den påträffades i kyrkan, när denna reparerades sommaren 1908. Samma år fotograferades den av E. Brate, och enligt uppgift av personer i orten flyttades den samtidigt in i kyrkan och murades fast på ovan angiven plats. Stenens placering är icke lämplig; runinskriften, som har huggits in i stenens vänstra kant, kommer nu icke till sin rätt och är svår att fotografera.

Grå sandsten. Höjd 1,33 m., bredd 0,70 m. Ristningen är ovanligt djup och tydlig. Framsidan bär endast ornamentik, vilken i likhet med ornamenten på U 721 är huggen i relief. Stenen är skadad i toppen, varigenom en del av runinskriften har gått förlorad.

Inskrift:

· tafaistr · lit · raisa : stain · at · a . . . roþur · sin · kup · hielbi · sial · hans :

5   10   15   20   25   30   35   40   45

Tafaistr let raisa stein at . . . broður sinn. Guð hielpi sial hans.

»Tavest lät resa stenen efter . . . , sin broder. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen: Alla runorna äro ovanligt djupa och tydliga. 10 i är ej stunget. I 19 a, 21 n och 22 a äro bst placerade lågt, vilket beror på ristningsytans ojämnhet. Av runan 24 a återstår nästan hela hst och bst t. v. om hst. Omedelbart efter 24 a är stenen avslagen. Inskriften fortsätter sedan upptill i den högra raden med 25 r. 26 o har bst endast t. h. om hst. 33 k är ej stunget. I 38 e är prickén djup och rund. 40 b har en för Balle karakteristisk form. 48 n har bst endast t. h. om bst.

Mansnamnet *Tafaistr*, som är intressant ur flera synpunkter, är hittills endast känt från ytterligare en runsten, se U 467. Till följd av att stenen upptill är avslagen, har namnet på Tavests broder, efter vilken stenen är rest, gått förlorat. Namnet har börjat på A.

U 722 är osignerad. Huggningsteknik och runformer visa, att denna sten, i likhet med U 721, är huggen av Balle.

Om den i relief arbetade ornamentiken på stenens framsida, se U 721.

Fånö, Löts sn.

Enligt uppfattningen på orten skall en runsten ha funnits på Fånö gårde. R. Dybeck skriver i sin reseberättelse för år 1863 (ATA): »En runsten sades vara äfven der [= Fånö gårde], och som en sådan ingenstädes finnes upptagen för den egnden, så begaf jag mig dit. Nästan midt i det vidsträckta gårdet lågo några ätthögar och ett par fallne bautastenar, men mina ledsagare kunde icke finna stenen, om hvilken de likväl en och annan gång hört talas. En påstod att han legat i en till gårdet gränsande skogshage och blifvit för några år sedan sprängd och förd till gården. Man lofte att snart söka reda saken. Jag är öfvertygad att en runsten här funnits; äfven i trakten af Willberga kyrka talte man om honom.» Det är givetvis omöjligt att avgöra, om en runsten verkligen har funnits vid Fånö. I alla händelser måste man säga, att Dybecks övertygelse att så har

varit fallet vilar på svag grund. Under runinskriftsinventeringarna har jag mycket ofta fått uppgifter om »runstenar», som vid besiktning ha visat sig vara resta stenar utan inskrift eller hållar med naturliga sprickbildningar. Det är därför avgjort sannolikast, att traditionen om runstenen på Fånö gårde har uppstått genom de »fallne bautastenar», som Dybeck nämner i sin berättelse. En anledning till att Dybeck är övertygad om »runstens» existens är traditionen om Ågersta-stenens innehåll, se nedan s. 260.

723, 724 och 725. Hummelsta, Vallby, Löts sn.

Pl. 63, 65.

Litteratur: B 582, L 690, 691, D 1: 65, 66. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 (31), *Monumenta* 4, bl. 22; Kartan B/46 7², Rörens Beskrifning omkring Hummelsta by (i LSA); R. Dybeck, Löths socken (ATA), Reseberättelse år 1860 (ATA); VHA Akad:s protokoll 1860, § 343; UFT h. 6 (1877), s. 12; Per Pehrsson, Brev till A. Hazelius den ²⁰/₄ 1894 (avskrift i ATA); S. H. Adlersparre, Omkring Sigurdsstenarna (i: *Personhistorisk Tidskrift* 18, 1916), s. 8; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 58; J. H. Söderlund, Skrivelse till Riksantikvarien den ²⁸/₅ 1926 (ATA, n:r 1980/26); *Handlingar i ATA* 1927, 1934.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 582); Dybeck, D 1: 65, 66.

Runstenarna stå resta vid vägens östra sida, 500 m. NNÖ om Löts kyrka, 20 m. NNÖ om skälet mellan landsvägarna Linsunda—Veckholms k:a och Hummelsta—Ramby. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

I *Ransakningarna* 1667—84 finnas följande uppgifter om runstenarna: »På Hummelsta Lööt, Väster ifrån Byen, finnes 3 Runesteener, widh pass 1 fampn emellan hwar annan, Uthi Treeangel ståendes, 2 al₂ opp om Jordan, och på dhem något skrifwit, men hwad det är, weet ingen.» — I Peringskiölds *Monumenta* 1 finnes en förteckning på uppländska runinskrifter. Även där uppges, att tre runstenar stå vid »Hummelstad winterwäg åth Enkiöp.» På träsnittet i *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Lötz Sockn Hummelstadh wid wintervägen åth Enekiöping» (B 582: »Hummelsta»; L 690: »Hummelstad, vid vintervägen»). På träsnittet i *Monumenta* 4 finnas alla tre stenarna avbildade, U 723 längst t. v. och U 725 t. h., se fig. 159. Den sistnämnda (U 725) prydes av ett vackert, stående rundjur, men den saknar runinskrift. Stenen har tidigt försvunnit och har vid flera tillfällen (1941, 46 och 47) förgäves sökts. — I reseberättelsen för år 1860 skriver Dybeck: »De två runstenarne på Hummelstads egor, vid korsvägen mellan byn och Löths kyrka funnos störtade, men restes under mitt uppehåll på stället»; i *Sveriges runurkunder* meddelar han, att runstenarna stå »vid vägen mellan kyrkan och Hummelstad» och att de äro »i fjor åter reste». I ett brev (²⁰/₄ 1894) till A. Hazelius, vilken hade begärt uppgift på runstenar i Löts socken, som kunde erhållas för Skansens räkning, meddelar Per Pehrsson, att »vid Hummelsta finnes tvenne tvillingstenar, hvars läge kan under nuvarande förhållande sägas vara olämpligt. En snöplog ligger nämligen öfver dem och vid dess flyttning vid förefallande behof ligger nära till hands att någon åverkan kan ske helt ofrivilligt. Möjligen torde någon af dessa kunna få öfvertagas.»

J. H. Söderlund rapporterar år 1926: »Vid korsvägen, som leder upp till Hummelsta by står eller rättare ligga tvenne runstenar . . . De äro så nära inpå varandra att den bakre ej kan fotograferas . . . Jag har gjort tvenne besök på platsen och kan därför medela följande: På östra sidan om landsvägen är en liten jordbit, en kil, som stenarna ligga på. Nämda lilla jordlott tillhör Vallby gård . . . Stenarna behöva resas och då böra stenarna få en god undergrund, samt stå några meter från varandra . . .» Arbetet utfördes sommaren 1927. Endast några år senare (1934) hade den ena av stenarna åter fallit omkull; den restes 1935 genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Av de tre stenarna, som som utan tvivel ha utgjort ett monument, är numera den figur-

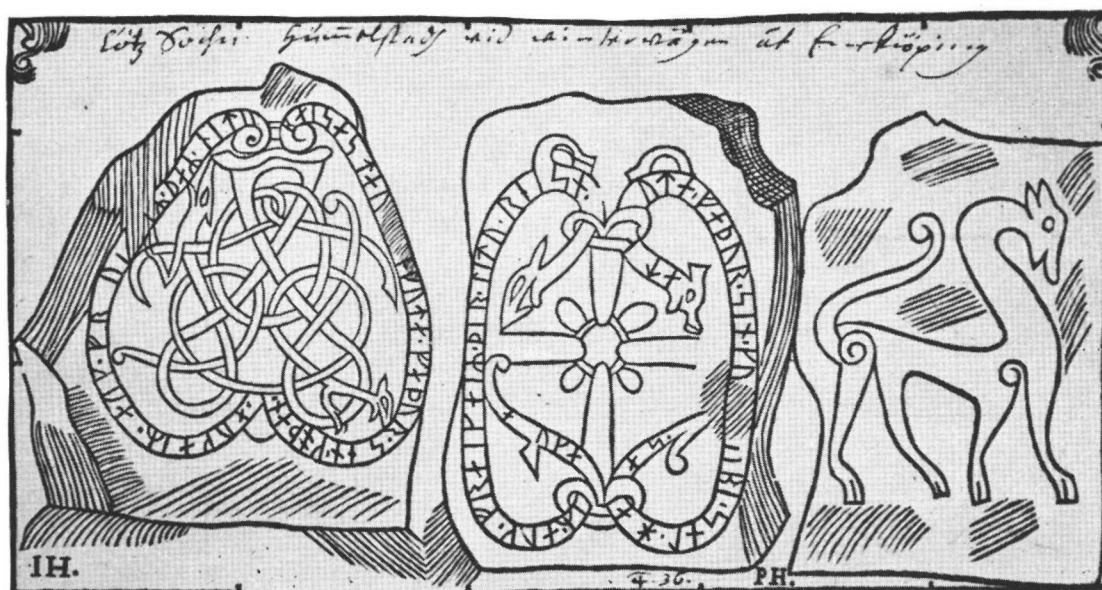

Fig. 159. U 723, 724 och 725. Hummelsta, Löts sn. Efter B 582.

ristade stenen försvunnen. Uppgiften i *Ransakningarna*, att de ha stått i triangel på omkring en famns avstånd från varandra, är av stort intresse. Uppgiften stämmer helt med en upplysning på kartan B/46 7² (Lantmäteristyrelsens arkiv). Runstenarna ha utgjort rör 12, vilket »utgöres av 3de stycken gamla runnestenar wid vägen åt Löth qwarn, af hvilka den medlersta är 5 q. hög och 3 d^e bred, utaf de 2de andre är en mäst kullfallen, den ofriga en aln bred och äfwen så hög». De nu bevarade två runstenarna bära i stort sett samma inskrift.

U 723: Ljusgrå sandsten. Höjd 1,08 m., bredd (nedtill) 0,96 m. Ristningen är delvis avflagrad eller vittrad; på oskadade ställen äro linjerna djupa och tydliga.

U 724: Gråsvart granit. Höjd 1,33 m., bredd 0,82 m. Ristningsytan är skrovlig och ojämn. En stor flagring i stenens högra kant har skadat inskrift och ornament. Ristningen är djupt huggen. Inskriften (med det inom [ ] supplerat efter B 582):

U 723: · aykair · auk · fr --- . . . R · [par · lit]u ·
                   5   10   15   20
 · raisa [sta] . . . . . kuta · faður · sen · kōpan ·
           25 30   35   40   45

U 724: · aykair · auk · fraikair · þir · letu · raisa · stan ·
                   5   10   15   20   25   30
 · at · kuta · faður · sen · ku . . . . . bi · sal · hans ·
           35   40   45   50   55   60

U 723: *Öygæirr ok Frøygæirr þeir letu reisa stæi(n·at) Guta, faður sinn goðan.*

U 724: *Öygæirr ok Frøygæirr þeir letu reisa stæin at Guta, faður sinn. Gu(ð hial)pi sal hans.*

U 723: »Öger och Fröger de läto resa stenen efter Gute, sin gode fader.»

U 724: »Öger och Fröger de läto resa stenen efter Gute, sin fader. Gud hjälpe hans själ.»

Till läsningen av U 723: Inskriften börjar och slutar med sk. Före sk framför **l a** finnes mitt i slingan en rund fördjupning, som onekligen gör intryck av att vara huggen; i ristningsytan finnas emellertid många likartade förrådiska fördjupningar. **2 y** är tydligt stunget. **3 k** är

ej stunget. 5 i står i en spricka. 11 r är jämförelsevis otydligt. Mellan 11 r och runan 12 är avståndet stort, men där finnas inga spår av ristning. Av r. 12 återstår endast hst. Därefter finnes i slingan en rund naturlig fördjupning, som verkar huggen. Efter r. 12 finnas vidare de nedre delarna av två hst. Tvärs över hst i r. 13 går en fördjupning. Därefter är ristningsytan avslagen 47 cm. På det skadade partiet har plats funnits för minst sex runor. I 22 u, som är den vänstra slingans sista runa, är hst skadad. Sk efter 22 u och före 23 r. I 25 i finnes lågt och något t. h. en fördjupning, som ej är huggen. 27 a står i en djup ojämnhet i ristningsytan. Efter denna runa är ristningsytan bortslagen på ett stycke av 33 cm. Där ha minst fem runor gått förlorade. Av r. 31 återstår endast ett kort stycke av hst nedtill. 32 k har förlorat övre delen av hst. Mellan hst och bst finnes en rund fördjupning, som sannolikt ej är huggen. I 36 f är övre bst svag. 38 p har förlorat övre delen. I 42 e är pricken djup och tydlig.

Hadorph (B 582): 2 u; 12 u; av r. 13 ser Hadorph nedre hälften av hst; därefter antydas genom skraffering, att ristningsytan är skadad; 14 i. Mellan 14 i och 21 u läser Hadorph **r · þar · lit**. Sk saknas före 23 r. Efter 30 a läser Hadorph ett u. Därefter markeras ristningsytan som skadad. I r. 31 är hst bevarad. — Dybeck observerar icke spåren av runorna 12—14. Av 21 t ser han hst och av 32 k undre hälften av hst.

Till läsningen av U 724: Inskriften börjar och slutar med sk. 2 y är stunget med en sned, streckliknande prick. 3 k är ej stunget. 9 k har förlorat hst ovanför bistavens utgångspunkt. 14 k är skadat upptill; bst är bevarad, men en flagring mellan hst och bst gör det omöjligt att bestämma, om runan har varit stungen eller ej. Runföljden 15—19 har förlorat korta stycken av topparna. I 19 i finnas inga säkra spår av bst. 22 e är stunget. 30 s är något skadat i toppen genom flagring. Sk före 34 a är tydligt; det står i kanten av den stora flagringen. I 36 k finnes mellan hst och bst en skåra, som icke är huggen. 46 e är stunget. 48 k är ej stunget. Efter 49 u är ristningsytan bortflagrad 17 cm. På det bortflagrade partiet har funnits plats för tre runor. Av r. 50 återstår endast ett mycket kort stycke nedtill, och av r. 51 återstår nedre hälften. 52 b har förlorat övre hälften av hst; båda bst äro emellertid bevarade.

Hadorph (B 582): Sk saknas före 1 a. 2 u; 22 i; 26 e; 29 n; 36 n. Runföljden 30—33 **stan** har icke observerats. Sk före 34 a och före 36 k ha förbisetts. 46 i. — Dybeck: Sk saknas före 1 a. 2 u; 22 i; 26 e; 46 i.

Öygæirr har tydligen varit ett ovanligt namn. Det är nämligen hittills endast känt från ytterligare en runinskrift, också den uppländsk (D 1:235, Björklinge kyrka).

Den andre broderns namn, *Frøygæirr*, förekommer oftare, se U 518. *Öygæirr* och *Frøygæirr* ha ett gemensamt element, vilket som bekant är vanligt när det gäller bröders namn, se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 9 och 12.

Om faderns namn, *Guti*, se U 700. Troligen är *Guti* samme man som nämnes på två runstenar från Veckholms sn, U 700, 701.

Brate har antagit, att de båda Hummelsta-stenarna (U 723 och 724) äro ristade av Balle, se *Svenska runristare*, s. 58. Detta antagande är mycket sannolikt. Det kan tilläggas, att Balle i så fall bör ha utfört även U 725, d. v. s. den figurristade sten, som ursprungligen också har ingått i runstensmonumentet.

726. Ramby, Löts sn.

Pl. 64.

Litteratur: B 585, L 693, L 696, D 1:68. J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 (28, 31); R. Dybeck, *Löths socken (ATA)*; UFT h. 6 (1877), s. 13; Per Pehrsson, *Brev till A. Hazelius den 20/4 1894* (avskrift i ATA); E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 54; *Enköpings-Posten* den 9/12 1927; *Handlingar i ATA* (n:r 204/28).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i B 585). Dybeck, 1:68.

Runstenen står i en åker, 130 m. V om Ramby n:r 1, 20 m. V om åkerns östra dikesren. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

I Peringskiölds *Monumenta* 1 (31) finnes, på en förteckning över uppländska runinskrifter, uppgiften, att en runsten står på »Råmby gårde i åkeren». I en annan förteckning (28) i samma arbete uppges en runsten stå på »Rågeby giärde i åkren». Båda uppgifterna åsyfta U 726.¹

Någon avbildning av U 726 finnes icke, som man skulle ha väntat, i *Monumenta* 4; i *Bautil* (och L 696) upptages emellertid stenen under »Löts Sockn. Ramby». Dybeck uppger i *Sveriges runurkunder*, att stenen »står i en täppa invid och söder om byn». I *Några ord till upplysning om bladet »Fånö»* (1863) uppges runstenens plats vara »S. om Ramby». Per Pehrsson skriver i ett brev (²⁰/₄ 1894) till A. Hazelius, som hade begärt uppgift på runstenar i Löts socken, vilka kunde flyttas till Skansen, att Ramby-stenen var »tillgänglig. Egaren . . . sänder sitt skriftliga medgifvande. Stenens ungefärliga höjd är, att döma utaf hvad som är ofvan jord 2 meter. Den är likväl betydligt förvittrad . . . Den del, som finnes under jorden . . . torde vara bättre bibehållen. Den står i en täppa vid gården, honom till olägenhet, och har han varit betänkt att eljes flytta den.»

J. H. Söderlund rapporterar till Riksantikvarieämbetet, att U 726, »som legat kullfallen och i mycket ovårdad skick», rests vintern 1927 »på sin plats, en gärdesåker väster om Ramby by».

Grå granit. Höjd 1,94 m., bredd 1,37 m. Toppen och den övre högra delen av stenen äro bortslagna. Denna skada förefanns redan på 1600-talet. Ristningen är djup och tydlig. Stenens baksida prydes av ett vackert rundjur.

Inskrift:

purir : lit : risa : stin : pina : yftir : isbir : f . . . - - - uþ . . . - til : kart : bali : risti : runa -

5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

Þorir let reisa stein þenna æftir Æsbiörn, f[adur sinn?]. Guð [hjalpi sal hans þætr þæn hann hafði] til gært. Balli risti runar.

»Tore lät resa denna sten efter Äsbiörn, sin fader. Gud (hjalpe hans själ bättre än han hade) förtjänat. Balle ristade runorna.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. 7 **i**, 10 **i** och 15 **i** äro ej stungna. I 20 **a** finnas tydliga spår av en felhuggning; nedanför bst finnas nämligen huggna skårar, som visa, att ristaren har börjat med ett **n** men upptäckt felet. 21 **y** är tydligt stunget, men prickken har placerats för långt till höger. 23 **t**—25 **r** stå på ett ojämnt parti. 26 **i** är säkert. 27 **s** har förlorat övre delen genom bortfall. På det övre korsande bandet kunna numera endast fem runor spåras, nämligen 32—36 - - - **uþ**. Av runan 32 är endast nedre hälften bevarad. Av r. 33 finnes nedre hälften av hst samt ett svagt spår av bst t. h. om hst; runan har troligen varit **n**. Övre punkten i sk efter r. 33 är svag. Runan 34 är skadad i toppen; man kan möjligen spåra en otydlig rest av en **k**-bst. 35 **u** är svagt och har förlorat nedre hälften av hst. Nedre delen av 36 **þ** har gått förlorad. Därefter är ristningsytan bortslagen, tills man långt ned i stenens högra kant ser runan 37, av vilken endast ett stycke av den nedre delen är bevarad. Av sk före 38 **t** finnas inga spår. 41 **k** är ej stunget. Upptill t. v. finnes en böjd fördjupning, som har uppfattats som den vänstra bst i ett **m**; denna fördjupning är emellertid naturlig.

Hadorph (B 585): 20 **h**; 21 **u**; runan 27 har uppfattats som **þ**. Efter 31 **f** tecknas ett **a**, vilket uppenbarligen beror på felläsning. Runföljden 32—36 har icke iakttagits; ej heller resterna av runan 37. 41 **m**; sk efter 48 **i** och spåren av runan 58 ha ej observerats. — Dybeck: Efter 31 **f** läses ett **a**. Runföljden 32—36 har icke iakttagits. 41 **m**.

¹ Liljegren, som icke har observerat, att den sist anförda uppgiften avser U 726, inför i *Run-Urkunder* en runsten (L 693) vid »Rågby gårde, i en åker». U 726 uppföres sålunda av honom under två nummer.

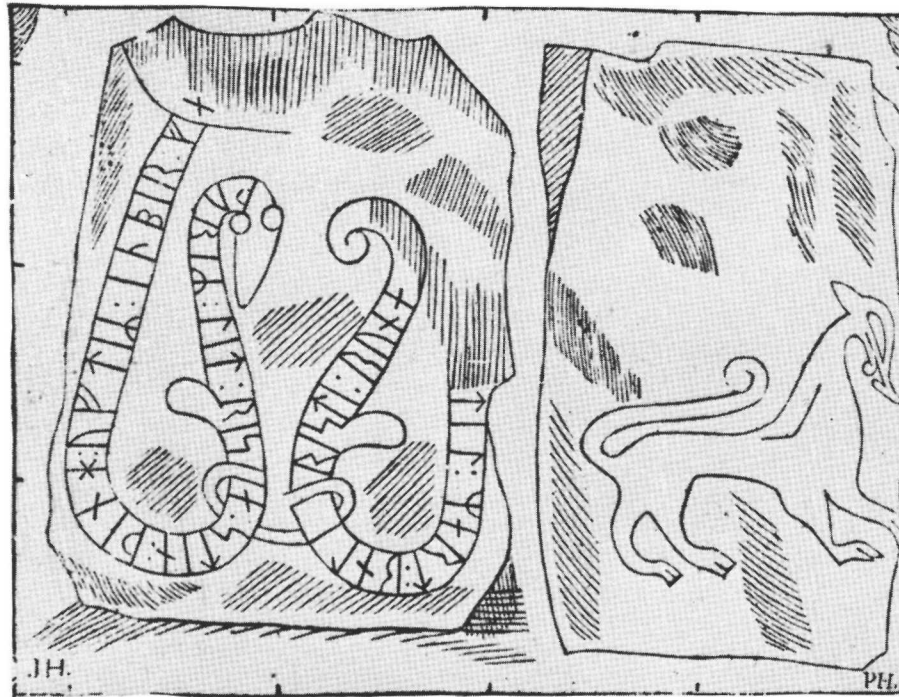

Fig. 160. U 726. Ramby, Löts sn. Efter B 585.

Runföljden 26—30 **isbir** åsyftar säkerligen det vanliga mansnamnet *Æsbiorn*.

Den hittills icke observerade runföljden 32—36 har av allt att döma innehållit runorna ... **en : kup** ... På grund av att Balles ristningar ofta innehålla adjektivet *godan* (ack.) som ett berömmande tillägg, kan det förefalla naturligt att suppleras detta parti av inskriften : **yftir : isbir : fapur sen : kupan** . En sådan supplerung hindras emellertid av det förhållandet, att ifrågavarande adjektiv i av Balle signerade ristningar alltid skrives **kopan**. Under sådana omständigheter måste runföljden 34—36 **-up** uppfattas som *Guð*. Runföljden 38—44 **til : kart** utgör uppenbarligen slutet av den bön för den döde, som påträffas i många runinskrifter, se Sö 195, 197, 210, 212, 321, U 69, 338, 371, 539. Den icke långt avlägsna runstenen Sö 212, som också har ristats av Balle, slutar t. ex.: **· kup hielbi · sal · hans · betr · þan · han · kuni · til · gerua ·** . En annan närbelägen sörmäländsk runsten är också av intresse i detta sammanhang, nämligen den skadade Sö 321 som slutar: **· · · · an · hafþi · til · kart**, jfr också Sö 195 (*Guð biargi sel hans betr þan hann hafn til gært*).

Runföljden 21—44 torde sålunda kunna suppleras på följande sätt: **yftir : isbir · f[apur : se]n : kup[: hialbi : sal : hans : betr : þan : han : hafþi : til : kart** .

I ornamentalt avseende visar U 726 överensstämmelser med de av Balle ristade stenarna Sö 210 och 212.

Om den i Liljegrens *Run-Urkunder* (L 693) och i *UFT* h. 6 (1877), s. 13 upptagna runstenen på »Rågby gårde» se ovan s. 255, noten.

727. Tängby, Lund, Löts sn.

Pl. 65, 66.

Litteratur: Per Pehrsson, En nyfunnen runsten (i: *UFT* h. 17, 1895), s. 217 f.; S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Det runristade blocket befinner sig 300 m. SSÖ om hemmanet Lund, i västra kanten av en mindre höjd, 10 m. Ö om en åker. Omedelbart väster om blocket går en liten körväg. 300 m. åt NNÖ ligger U 728.

Första gången denna inskrift nämnes är i *UFT* (h. 17) år 1895. Per Pehrsson skriver i en uppsats med titeln »En nyfunnen runsten»: »Vid letande efter en i Upplands Fornminnesförenings tidskrift upptagen sten, som jag icke kunnat återfinna, framkastade någon Lötsbo den förmodan, att en stor sten i Tengby, hvarå möjligen kunde vara några ristningar, vore den åsyftade. Vid besök på platsen fann jag där tvenne runstenar, hvaraf likväl ingendera var den eftersökta. En mindre sten låg i en skogsdunge»; denna sten är U 728, se nedan. Pehrsson fortsätter: »Ej långt därifrån står den sten, hvarom här är fråga; jag skulle vilja kalla den *Tengbystenen*, då den af de två är mest värd att uppmärksammas. Stenen utgöres af ett större, ohugget stenblock af vanlig där i trakten förekommande gråsten. Den står i skogskanten invid en liten stig, som går utefter en åkerren; inskriften är vänd utåt åkern. Då stenen står så öppet och alldeles i närheten af gården, är det underligt, att den ej förr uppmärksamats, men den synes likväl efter allt att döma hittills vara okänd. Den finnes icke omnämnd i Göranssons *Bautil* eller i något af J. G. Liljegrens eller R. Dybecks arbeten, som afhandla våra runminnesmärken, liksom det var för folket i orten okänt, att den hade runristning.»

Granit. Blockets höjd 2,45 m., bredd 3,40 m. Ristningens höjd 1,50 m., nu bevarade bredd 1,50 m. Ristningsytan har flagrat av i stora skivor, varigenom stora partier av ristningen ha gått ohjälpligt förlorade.

I ristningens högra kant har ett huvud funnits, och där har inskriften börjat.

Inskrift:

... r̥ir̥ | auk | iki - ... - r̥ | auk | s̥biuti | auk | s̥bioulbupi | þair̥ | letu | hakua st̥ain | þ̥ ... a | at̥ |
                   5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55

suain | faþur̥ | sen | kouþan | kup̥ ... - el̥ ... s̥ | ... n | han̥ ... ni̥ | ...
           60   65   70   75   80   85

[*Þ*orir̥(?) ok Ingifastr̥(?) ok Spiuti ok Spiallbudi þair̥ letu haggra st̥ain þ[enn]a at̥ Sv̥ain, faður sinn goðan. Guð ... [s]el̥[u han]s ... hann ...

»Tore och Ingefast och Spjute och Spjallbode de läto hugga denna sten efter Sven, sin gode fader. Gud ... hans själ ... han ...»

Till läsningen: Före 1 r̥ finnas inga säkra spår av runor. Av 1 r̥ återstår övre delen av bst. Av runan 10 återstår endast övre delen av hst; de osäkra spår av bst som finnas göra, att man skulle vilja anse, att runan har varit f eller möjligen l. Därefter är ristningsytan bortfallen 15 cm.; på det bortfallna stycket kunna två runor ha stått. Av runan 11 återstår endast en bst, som med all sannolikhet utgör högra bst i ett t. 29 u är skadat på mitten genom flagring. 32 u har förlorat nedre delen av hst. Efter 47 a finnas inga säkra spår av sk; den grunda fördjupning, som där finnes, gör icke intryck av att vara huggen. Av 53 þ, som står vid huvudet, finnes endast bst bevarad. Därefter är ristningsytan avflagrad 16 cm.; här har funnits plats för två runor. I 68 e finnes en fördjupning, som sannolikt är en avlång prick. Efter 78 þ börjar den stora flagringen; till närmast korsande slinga är avståndet 15 cm., och på detta parti har det funnits plats för högst tre runor. Efter denna korsande slinga är avståndet till nästa runspår 27 cm., vilket skulle kunna ge plats för högst 5 runor. Av runan 79 synes nu endast en bst, som möjligen är mellanleden i ett s; ytterst svaga spår av nedre leden kunna måhända också skönjas. 80 e är tydligt stunget med ett djupt tvärstreck. Avståndet mellan 81 l och 82 s är

30 cm.; här finnes sålunda plats för tre till fyra runor. I kanten av flagringen efter 82 **s** finnes ett svagt sk. Avståndet mellan sk efter 82 **s** och 83 **n** är 37 cm., vilket skulle kunna ge utrymme för sex runor. Sk efter 83 **n** har formen av ett kort snedställt streck. 86 **n** har hst i kanten av den stora flagringen; bst t. h. om hst har därför gått förlorad. Mellan 86 **n** och 87 **n** har funnits plats för två runor.

Per Pehrsson: ... IR · AUK · IKI . . . . R · AUK · SBIUTI · AUK · SBIULBUPI · PAIR · LETU · HUKUA · STAIN AT · STURBARN · FAPUR · SIN · KOUĀAN · KUP . . . . . EL . . . . . HAN.

Pehrsson kommenterar sin läsning:¹ »IR läser jag å ritningen . . . Runorna torde vara ändrunorna i äldste sonens namn. IKI . . . R gissar jag skall utfyllas med . . . MUNT och namnet skulle då vara IKIMUNTR, Ingemund. . . I LETU så väl som i fragmentet . . . EL . . . är runan -I- stungen. STURBARN synes faderns namn vara; jag är likväl ingalunda viss därpå, då ristningen där är mycket otydlig. De runor, jag utan all tvekan läser, äro S . . R . A . N; de öfriga äro mycket osäkra.»

Om det bortfallna partiet i ristningens nedre högra del skriver Pehrsson: »Ett försök att komplettera vänstra slingans förvittrade del, kan väl näppeligen varda annat än en mer eller mindre sannolik gissning. Då meningen börjas med KUP, har det följande väl varit den å slika stenar vanliga fromma önskan för den afidnes själ. Det vanliga uttrycket KUP · HIELBI · SIALU · HANS ligger närmast till hands att gissa på, men tomrummet i slingan tyder på, att meningen varit längre och synes förutsätta mellan KUP och . . EL . . 8—10, mellan . . EL . . och HAN . . 6—8 runmynder. Jag har därför gissat, att, i likhet med hvad å andra runstenar förekommer, önskan haft formen: KUP[HIELBI · SI]EL[U · AUK · AT ·] HAN[S].»

Pehrssons av Kempff granskade tolkning lyder: »— ir och Ingemund och Spiuti och Spialbudde, de läto hugga [denna] sten efter Styrbjörn sin gode fader, Gud hjälpe hans själ och ande.»

Inskriftens första namn har slutat på **-ria**. Det torde vara sannolikt, att namnet har varit *Porin*.

Även inskriftens andra namn är skadat. Pehrsson förmodar, se ovan, att namnet har varit *Ingimundr*. På grund av att den skadade runan 10 snarast gör intryck av **f**, torde det vara troligare, att namnet har varit *Ingifastr*.

De två övriga brödernas namn äro fullt säkra. *Spiuti* är sällsynt; det förekommer endast i ytterligare två runinskrifter, nämligen Sö 131 och 359. Dessutom förekommer mansnamnet *Spiut* på Sö 106. Namnet *Spiallbuði* är jämförelsevis vanligt i uppländska inskrifter, se U 88. Skrivningen **spioul** är anmärkningsvärd; jfr **koupan**.

Faderns namn är *Svæinn*; Pehrssons supplerings **sturbarn** är uppenbarligen oriktig.

Hur slutet av inskriften har varit formulerad, är numera omöjligt att med bestämdhet avgöra. De bevarade runorna på detta parti, runföljden 76—88, göra det emellertid möjligt att gissa, att vi här ha ungefär samma slut som på Ramby-stenen, U 726. Denna står endast 1,7 km. NV om Tängby. Det förefaller onekligen sannolikt, att Tängby-stenens sista sats har haft följande lydelse: *Guð [hialpi s]el[u han]s [betr þæ]n hann [ku]nni [til gærva]*, »Gud hjälpe hans själ bättre än han kunde förtjäna.» Förutsättningen för att Tängby-stenen har slutat på detta sätt är, att de sista runorna, [til kerua], ha stått utanför slingan.

¹ Hj. Kempff har granskat tolkningen. Pehrsson påpekar emellertid, »att herr lektor Kempff haft allenast min bristfälliga första ritning och fotografien att tillgå, hvadan törhända en undersökning af själfva stenen skulle kunna lämna nya synpunkter för runskriftens tydning. De bidrag till tolkningen, som lektor Kempff med vänligaste tillmötesgående lämnat, oaktadt endast ett så föga tillfredsställande material kunnat åstadkommas, gifva tolkningen dess egentliga värde.»

728. Tängby, Lund, Löts sn.

Pl. 66.

Litteratur: A. E. Törnebohm, Några ord till upplysning om bladet »Fånö» (1863), s. 42; P. Pehrsson, En nyfunnen runsten (i: UFT h. 17, 1895), s. 217; R. Odencrantz, Meddelande 1930 (n:r 4570/30, ATA).

Äldre avbildningar: C. M. Bolm, teckning 1880 (ATA); Odencrantz, foto 1930 (ATA).

Den ristade stenen ligger i skogskanten 300 m. S om V. Tängby, 200 m. ÖSÖ om hemmanet Lund. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Den första uppgiften om denna sten finnes på det ovan nämnda kartbladet; den geologiska undersökningen utfördes 1859 och 1862. I beskrivningen till Fånöbladet meddelar A. E. Törnebohm, att en runsten finnes »i skogskanten S.V. om Tängby». Stenen avritas år 1880 av C. M. Bolm, som på bilden antecknar: »En hittills onämnd Ristning.» Femton år senare nämnes stenen av Per Pehrsson i en uppsats i UFT (1895): »En mindre sten låg i en skogsdunge; den var försedd med slingor, men så vidt jag kunde se, utan runtecken. Den var känd af gårdsbrukaren; för ett par tre tiotal år sedan hade där varit någon, som undersökt den och ritat af den.¹ Jag har ej kunnat finna någon anteckning därom i de runurkunder, som stått mig till buds, hvadan dess upptäckt näppeligen blifvit offentliggjord.» Stenen omnämnes slutligen av R. Odencrantz 1930: »I västra slutningen av skogsbacken SO om Lund.» Odencrantz tillägger: »Blocket är spräckt på längden, varför det väl blifvit kasserat som runsten.»

Grå granit. Den ristade sidans höjd 2,07 m., bredd 1,55 m. Slingorna äro djupt och kraftigt huggna utom i de hårda kvartspartierna. Genom den vänstra delen av ristningsytan går en djup spricka. Stenen har varit föga lämplig som runsten och den har med all sannolikhet aldrig rests; dess rotända är t. ex. endast 30 cm. Några runor ha aldrig huggits på stenen. Snarast skall kanske ristningen uppfattas som ett första försök av en ristare — som en förövning. Att stenen icke har fått slingorna inhuggna under senare tid är nämligen troligt. Ristningar från nyare tid ha en helt annan huggningsteknik än den som utmärker U 728.

729. Ågersta, Löts sn.

Pl. 67, 68.

Litteratur: B 584, L 692, D 1: 67. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 1 (31), Monumenta 4, bl. 23; C. Enbergh, Karta över Hummelsta by 1702 (B/46 7¹ i LSA); N. R. Brocman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 278; J. G. Liljegren, Run-Lära (1832), s. 83; C. C. Rafn, Runeindskrift i Piræus (1856), s. 165 f.; R. Dybeck, Löths socken (ATA), Reseberättelse 1860, s. 13 f., 1863, s. 16 (ATA), Runa (fol.) h. 1 (1865), s. 13; S. Grundtvig i (Dansk) Historisk Tidsskrift, Bd 5 (1866—67), s. 602; UFT h. 6 (1877), s. 12 f.; G. Vigfusson och F. Y. Powell, Corpus Poeticum Boreale I (1883), s. 370 f., s. 571; Per Pehrsson, Brev till A. Hazelius den 20/4 1894 (avskrift i ATA); E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10), s. 130 f.; A. Kock, Anmärkningar till läran om *u*-omljudet (i: ANF 10, 1894), s. 300; O. von Friesen, Anteckningar 1908 (UUB), Upplands runstenar (1913), s. 23, 60, 61, Artikeln Balle (i: Svenskt biografiskt lexikon 2, s. 621), Runorna i Sverige, 3. uppl. (1928), s. 69, Bynamn på de uppländska runstenarna (i: Namn och Bygd 18, 1930), s. 90, Runorna (1933), s. 213; O. Montelius, Sveriges historia till våra dagar 1 (1919), s. 421; E. Brate, Pireus-lejonets runinskrift (i: ATS 20:3), s. 11, Sverges runinskrifter (1922), s. 78, Svenska runristare (1925), s. 54; H. Brix, Studier i nordisk Runemagi (1928), s. 50 f., Systematiske Beregninger (1932), s. 164 f.; R. Steffen i Svenska litteraturens historia 1 (1929), s. 32; Magnus Olsen, Rúnar er ristu rýnastir menn (i: NTfS, bd 5, 1932), s. 175 f.; G. Mattsson, Konjunktiven i fornsvenskan (1933), s. 20, 123; H. Pipping, Gömda bindrunor (SNF 23:2, 1933), s. 2 f., Bokstavsräkning i runskrift (i: APhS, bd 10, 1935—36), s. 82; A. Lindblom, Sveriges konsthistoria (1944), s. 34; E. Hjærne, Märke, män och mästare (i: Saga och sed 1945), s. 64; Carl J. S. Marstrand, Joruns inskrift på Alstadstenen (i: NTfS, bd 14, 1947), s. 273, 290; Cl. Witthoff, Ågersta-stenen (uppsats för nordiska proseminariet vid Stockholms Högskola 1948, ATA).

¹ Denna uppgift av »gårdsbrukaren» syftar sannolikt på C. M. Bolms besök.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 584); Dybeck, D 1: 67; von Friesen, foto (i Upplands runstenar, Runorna i Sverige, Runorna, Sveriges historia till våra dagar I, 1919, s. 421, Nordisk familjebok, 3. uppl., art. Runor, Brates Sverges runinskrifter samt i Magnus Olsens a. a. s. 175).

Runstenen står 100 m. S om Ågersta södra gård, 15 m. Ö om en liten väg till Hummelsta, 3 m. V om en åker. NV om runstenen finnes ett gravfält. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Fånö».

Ransakningarna (1672) ange stenens plats på följande sätt: »Noch i Hummelsta Giärdet, Norr ifrån byen i een backa, finnes een Runesteen, widh pass 2 al:^r oppom Jorden, med Skriffit på, hwadh den betyder weet ingen.» — På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Humelstad gärde» (B 584: »Hummelsta gärde»; L 692: »Hummelstads gärde»). I *Monumenta* 1 återfinnes den betydelsefulla uppgiften, att runstenen står vid Hummelsta, »i Gärdzhörnet» som »råaskillnat», se nedan s. 265. — I *Sveriges runurkunder* skriver Dybeck: »Ågerstads by ligger på och upptager större delen af en ansenlig höjd med sträckning mellan norr och söder. Mellan gårdarne synas talrika grafkullar och stensättningar, många skadade.¹ Den präktige runstenen, hvilken utgör omkring hälften af en stor vräk(s)ten, hvars andra del finnes några alnar från honom, är mot höjdens östra sluttning åt Hummelstad. En nu förlagd väg har strukit förbi runstenen i riktning mot sistnämnde by.» I sin reseberättelse för år 1863 skriver Dybeck: »Ågerstadsstenen, en vräksten i byn . . . bör snarligen omhägnas, ty inskriften skadas mer och mer af okynnige personer. En gammal man uppgaf nu efter sine förfäder inskriftens innehåll, hvilket skulle vara detta:

Här ligger Salwer den rika,
bror ligger tvärt öfver vika.²

Brodren skulle nämligen fått sin graf någonstädes der nu Fånö gärde är (då Fånövikens sträckt sig längre norr ut mot Linsunda). En runsten sades vara äfven der» (se ovan s. 252). Per Pehrsson skriver i ett brev (²⁰/₄ 1894) till A. Hazelius, som hade begärt uppgift på runstenar i Löts socken, som skulle kunna flyttas till Skansen: »I Hummelsta finnes en sten, som väl näppligen torde kunna begäras, då den är väl vårdad och tillika innehåller själfva ortens gamla namn, Agurstad, nu Ågersta. Den är dock en af de allra vackraste och synnerligen prydlig men likväl möjlig att flytta. Den är två meter hög ofvan jord. Markens egare är Brukspatron H. Tamm å Fånö.» O. von Friesen, som undersökte Ågersta-stenen den ¹/₆ 1908, beskriver dess läge: »På Ågersta' byhöjds östra sluttning mot Hummelstad (Flyttblock).» — Den »vräksten» som Dybeck talar om och som ursprungligen skulle ha utgjort en del av stenblocket (se ovan), är numera försvunnen. Emellertid finnes 15 m. NV om blocket en samling sprängsten, vilken sannolikt utgör dess rester. »Vrækstenen» har troligen sprängts i samband med uppodling av åkern intill runstenen.

Grå granit. Höjd 2,07 m., bredd (på mitten) 2 m. Ristningsytan är jämn. Dybeck anmärker (D 1: 76): »Stenens ristade sida är öfverallt slät, som vore hon huggen; men är det icke.» Ristningen är djupt och tydligt huggen samt genomgående väl bevarad.

Inskrift:

· uipugsi · lit · raisa · stain · piasn · iftir · seref · fapur · sen · koþan · han · byki · agurstam · hier mn ·
5   10   15   20   25   30   35   40   45   50   55   60   65

stanta · stan · mipli · bua · rapı · tekr · þar · ryn si · runum · þim sum · bali · risti ·
70   75   80   85   90   95   100   105   110   115   120

¹ I en not tillfogar Dybeck, att »flere graffynd äro här gjorda, äfven under sednare åren.»

² Samma uppgift lämnades mig av en gammal kvinna år 1946.

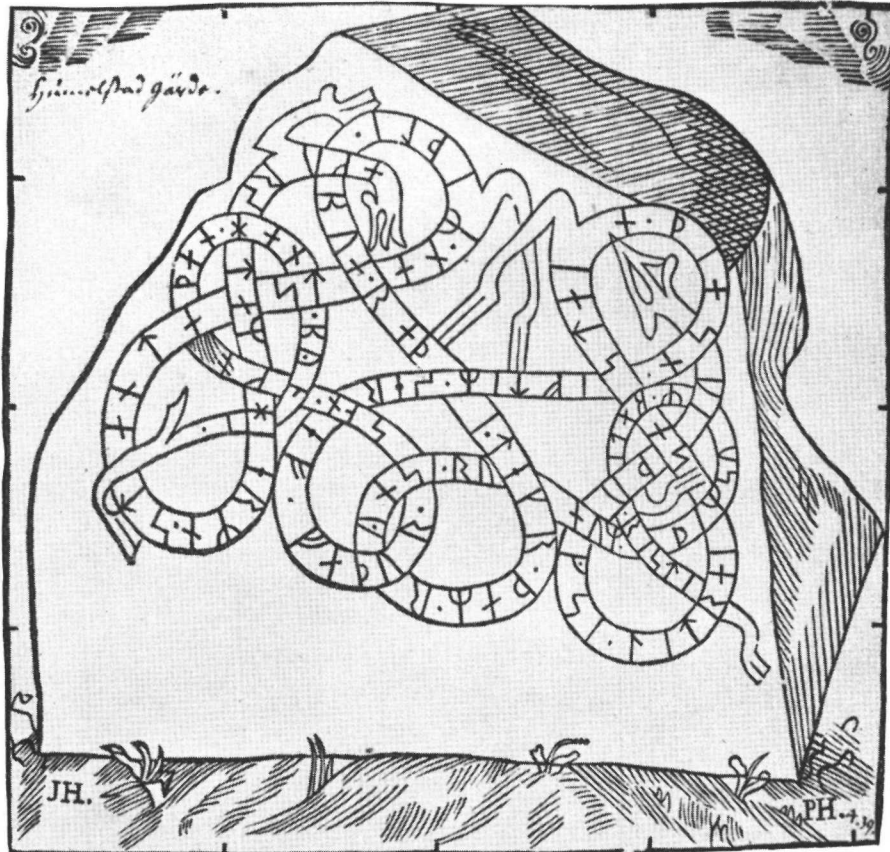

Fig. 161. U 729. Ågersta, Löts sn. Efter B 584.

Vidhugsi let reisa stein þenna eftir Særaif, fadur sinn godan. Hann byggi i Agursta(ðu)m.

*Hier mun standa steinn miðli byia.
Ræði drængr þar rynn se
runum þeim, sum Balli risti.*

»Vidhugse lät resa denna sten efter Särev, sin gode fader. Han bodde i Ågersta.

Här skall stenen stå mellan byarna.
Råde den man, som runvis är,
de runorna, som Balle ristat.»

Till läsningen: Inskriftens båda slingor börja och sluta med sk. 1 **u**, som är en stupruna, har hst i en djup spricka. 2 **i** är ej stunget. 3 **p** har hst i en lång spricka. 4 **u** är ej stunget. 5 **g** är tydligt stunget. 9 **i** är ej stunget. 16 **s** är något skadat vid första ledens mötespunkt med andra leden. 23 **a** och 25 **n** äro felristade, sannolikt på grund av att slingan här svänger. Sk efter 25 **n** är djupt och tydligt men lätt skadat nedtill av en spricka i stenen. 26 **i** är ej stunget. 32 **e**, 34 **e** och 42 **e** äro tydligt stungna; likaså 53 **y** och 57 **g**. 60 **s** har förlorat nedersta leden i en djup flagring. 66 **e** är tydligt. Sk saknas efter 67 **r**. 79 **n** är skadat på mitten genom flagring; bst är dock fullt synlig i skadans botten. Efter 79 **n** är ristningsytan avflagrad, varvid ett sk har gått förlorat; det är utsatt i läsningen. I 85 **b** är undre bst skadad nedtill. 86 **u** är ej stunget. Sk saknas efter 101 **n** och efter 111 **m**. 117 **i** är stupruna.

Hadorph och Helgonius (B 584): Sk är uteglömt i inskriftens början, efter 10 t och 15 a, före 56 a, efter 63 m och efter 75 a; efter 79 n fanns sk kvar, jfr ovan; sk har uteglömts efter 123 i. I 42 e är pricken uppfattad som en kort bst t. h. om hst. 54 n, med ensidig bst. 57 k. — Dybeck, som läser inskriften riktigt, kommenterar sin läsning: »Ristningen har två stuprunor: första u i uipugsi och l i bali, båda törhända af misstag stjelpta. Äfven förekommer ristfelet piasn för pinsa.» — von Friesen: Vid translittereringen i *Upplands runstenar* uteglöms sk i inskriftens början samt återges av misstag 100 y som u; felen återkomma hos Brate (i *Sverges runinskrifter* och i *Svenska runristare*) och hos Brix (i *Studier i nordisk Runemagi*). Vid återgivandet av läsningen i *Svenska runristare* insmyga sig ytterligare två fel: milpi i st. f. mipli och sk efter 101 n.

Det är ingalunda förvånande, att Ågersta-stenen har tilldragit sig ett stort intresse. Den tidigaste tolkningen av inskriften lämnar N. R. Brocman (1762): »Widöxe lät resa denne Sten efter Seref sin gode Fader. Han bygde Åkersta. Här mände han stånda Stenen mellan Byarne. Sedan ret Thor Runsse honom med Runor, och Bale risti.» Brocman tänker sig, att denne »Thor Runsse» kan ha varit den kände isländske »runmästaren» Torodd Gamlason. Som synes av denna tolkning, är det inskriftens senare del, runföljden 88—123, som har varit svår att komma till rätta med. Liljegren uppdelar i *Run-Lära* denna del av inskriften på följande sätt:

— — —
 rápi tekr;
 þar Ryns i
 Runum þimsum
 Bali risti.

Strofen tolkas av honom:

»Här mänd' Stånda
 Sten mellan gårdarna
 radad täckt;
 sådant Rönes i
 Runor dessa,
 Bale ristade.»

I *Runeindskrift i Pireus* (1856) ger Rafn sin tolkning:

»Vipugsi lèt reisa stein þensa
 eftir Seref, faþur sinn góþan;
 hann bý á Akurstaþum.
 Hjer má standa
 steinn mipli búá;
 rápi tekr
 þar rýns í
 rúnum þeim sum
 Bali risti.

Vidugse lod reise denne Steen
 efter sin gode Fader Seref;
 han boede paa Akurstad.
 Her skal stande
 Stenen mellem Gaardene;
 det er begrundet
 hvad der kundgjøres i
 disse Runer,
 Bale ristede.»

Rafn kommenterar sin tolkning på följande punkter: »BÝ, svarende til isl. bjó, imperf. — BÚA, gen. pl. af bú, Gaard, eller af búi, Grande, Nabo. — RÁÐI TEKR, 'þat tekr rápi', det har Grund. — ÞAR af samme Mening som ÞATS, þat es. — RÝNS for rýnisk, af rýna, optegne, kundgjöre.» Rafn medger, att »Fortolkningen er noget usikker».

C. Säves förslag till översättning av inskriften återfinnes i *UFT* h. 6, 1877. Han uppfattar runföljden 88—91 rápi som motsvarande »det Isl. ráði, orne, och betyder således här ett i folk-

tron befintligt andeväsen, som uppenbarar sig i skepnaden af ett svin. Hit hör Småländska folktron på andeväsendet *glosön*.» Runföljden 99—103 **ryn si** fattar Säve som pres. konj. av verbet *runsa*; ordet »betyder egentligen bringa i oordning, rubba, förstöra». Säves tolkning av runstrofen kommer sålunda att lyda:

»Här monde stånda
Sten mellan gårdar.
Odjuret tager
Dem, som oskära
Dessa runor.
Bale dem riste.»

I *Runverser* behandlas inskriften av E. Brate och S. Bugge; den förre anmärker gentemot den senast anförda tolkningen av **raþi · tekr**, att man »väntar konjunktivus i en sådan sats . . . Vidare känner jag ej eljes någon form af dem. pron. 'denne' med sådan dubbelböjning som **þimsum** skulle hafva, hvarför det synes mera metodiskt att fatta dessa ord som: *rúnnum þeim sum . . .* 'de runor, som . . .' Slutligen passar ej den af Oxf. angifna bet. på isl. *runsa* väl till den af Säve antagna, ej heller vet jag, i hvad mån tillvaron af det svinlika andeväsendet kan vara bevisad.» Brate avvisar också Liljegrens ovan citerade tolkning »radad täckt» o. s. v. Något eget tolkningsförslag framlägger icke Brate; han kan »ej sjelf lösa svårigheten, utan hänvisar till prof. Bugges tolkning». Denna hade i korthet framlagts redan i Vigfussons och Powels *Corpus Poeticum Boreale* (1883): »Bugge comments and renders» runföljden 88—123 »*Read, whose is skilled in Runes, these tongs (twisted Runes) that Bali carved! taking 'tekr' = tengr, and þimsum as two words. However, a verb runsa, governing dative (to confound, disturb), is found in Sverr S . . .*» Vigfusson (a. a. s. 370 f.): »Here shall stand the stone between the farms. Devil take him that disturbs these runes.» I *Runverser* behandlar Bugge inskriften mera ingående. Han återger där runföljden 88—123 på följande sätt:

ráði tengr
þár rynn sei
rúnnum þém
sum Bæli risti.

Stycket översättes: »Den som rynekyndig er, tyde de Runeslyngningar, som **bali** ristede.» Bugges kommentar av denna del av inskriften lyder: »**raþi** Præs. Conj. af Vb. *ráða*, tyde, læse . . . **tekr**, *tengr* = isl. *tengr*, glsv. *tengir* . . ., Acc. pl. af *tong*, Tang. Dette Ord betyder ogsaa 'Læssetræ' (hvormed Læsset sammenpresses), og deraf er afledet *tengja*, binde . . . Her i Runeindskriften betegner *tengr* de meget indviklede Slyngninger, der omfattede hinanden og slynge sig ind mellem hinanden. Dette maatte gjöre Læsningen vanskelig ogsaa for Runeristerens Samtidige.»

þar vill Bugge, säkerligen riktigt, förklara »som en yngre Form enstydig med *sár* . . . *þ* i Fremlyden istedenfor *s* skyldes Indflydelse fra de andre Casusformer . . .» Mindre sannolikt anser Bugge vara »at tolke **þar** som Adverb. *þá* med det relative *er*. Da maatte til Verbet i 3:dje Person tænkes et ubestemt Subject, som ikke var udtrykt: 'man tyde Slyngningerne da naar man er rune kyndig'.

Runföljden 99—103 **rynsi** uppdelar Bugge i två ord; **ryn**, som han uppfattar som adj. *rynn* 'runkunnig' och **si**, som är 3 pers. sg. pres. av verbet 'vara'. Detta tolkningsförslag är otvivelaktigt riktigt. Om adj. *rynn* se Magnus Olsen, a. a. s. 168 och Sö 56, s. 375 f.

Endast på en punkt avviker O. v. Friesens tolkning från Bugges, nämligen beträffande runföljden 92—95 **tekr**. v. Friesen tolkar det som *drængr* (se *Upplands runstenar*, 1913, s. 60) och

räknar alltså med en felristning: **tekr** i st. f. **trekr**. Brate fasthåller, av översättningen att döma, vid Bugges tolkning också på denna punkt:

.....
 »Ristningen tyde,
 den runkunnig är
 i fråga om runor,
 som Balle ristat.»

I *ATS* 20: 3 och *Svenska runristare* (1925) avvisar Brate förslaget att uppfatta **tekr** som felristning: »O. v. Friesen antager **tekr** stå för **trekr** *drængr*, vilket synes vara en mindre passande användning av detta ord, som i sig självt innebär berömmelse för manhaftighet.» Icke heller H. Pipping godtager v. Friesens förslag. Pipping skriver (*SNF* 23: 2, s. 5 f.): »Ifall en runa här överhoppats, har det skett med avsikt, ty formen **trekr** skulle ha rubbat Balles talsystem. Men det synes mig möjligt att lämna läsningen **tekr** orubbad. Jag kan gott förstå, att von Friesen ratat alla de olika förslag att tolka **tekr**, som framställts av Liljegren . . ., Lindal (Säve?) och Bugge . . . I motsats till Brate . . . kan jag icke heller anse, att ordet *drængr* . . . här vore olämpligt anbragt. En skicklig runläsare kan väl betecknas som en 'duktig karl'. Men utan nödvång bör man icke ändra texten, och det synes mig, att läsningen **tekr** ger en god mening. Runsättningen **tekr** kan sättas lika med *tængr*, utan att man med Bugge uppfattar ordet som en form av fsv. *tang* 'tång', här syftande på runslingorna. Formen *tængr* kan hava uppkommit av ett äldre *tængðr . . . Fvn. *tengðr* adj. betyder enligt Fritzner . . . 'beslägtet med en'. Man kan mycket väl förstå, att ristaren närmast vände sig till den bortgångnes släktingar med en uppmaning att försöka tolka inskriften.»

Trots de invändningar, som sålunda ha gjorts mot förslaget att uppfatta **tekr** som felristning för **trekr**, förefaller denna lösning avgjort rimligast. Vad utelämnandet av r-runan beträffar, förtjänar det att framhållas, att Balle på den närbelägna U 721, Löts kyrka, i två fall utelämnar r: **hulmfipar** *Holmfriðar*, **boþur** *broður*.

Runföljden 1—7 **uiþugsi** återger med all sannolikhet ett eljest icke belagt mansnamn *Vidhugsi*.

Faderns namn, **seref** (ack), »översattes» i *UFT* med »Seref (= Segerräf eller Sjöräf?)». Bugge anser, att namnet skall uppfattas som *Sigræifr*: »Navnet synes mig sikkert *Sigræifr*, sammensatt med Adject. *ræifr*, munter, der ogsaa danner andet Led i andre Mandsnavne . . .» (*Runverser*, s. 132). Att faderns namn skall återges *Særæifr*, är emellertid tämligen klart. *Særæifr* är visserligen ovanligare än *Sigræifr*, men det är säkert styrkt, se Sö 293, 297 samt E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 108.

Runföljden 56—63 **agurstam** återger givetvis ett *Agursta(ðu)m*. U. W. Dieterich, som utgick från Hadorphs oriktiga läsning **akurstam**, menar, att ortnamnet är »zusammengesetzt aus *Akr* und *Stafir*» (*Runen-Wörterbuch*, s. 239). Läsningen med **g** är emellertid säker; Bugge (*Runverser*, s. 132) förmodar därför, att ortnamnet »er opstaaet af *Agautsstaðir* . . . Regelret blev den oprindelige Navneform ændret til *Águsstaðir*. Foran *st* eller *s* i Forbindelse med en anden Konsonant eller *ss* i Indlyd trænger sig let et *r* ind . . . Ifølge denne Tendens blev *Águsstaðir* til *Águrstaðir* under Medvirkning af en uklar Tankeforbindelse med *áker*.» Axel Kock invänder (i *ANF* 10, 1894), att Bugges förklaring är »tvivelaktig, eftersom första kompositionsleden är tämligen olik ordet *áker* (fsv. *ākr*)». Kock anser det däremot »möjligt, att i **agurstam** föreligger såsom första kompositionsled det i Landnáma mötande mansnamnet *Qgurv*. I runinskrifternas språk skulle detta i Sverige heta just *Aghur(staþir)*, eftersom man i svenska rspr. ej hade det yngre enkla omljudet. Senare blev . . . *Aghurstaþir* (dat. **agurstam**) till *Aghurstaþir, hvarefter senare *Aghurstaþir gav det nysv. *Ågerstad* med ett enhetligt ljud i första stavelsen.» v. Friesen behandlar ortnamnet i *Namn och Bygd* 1930: »Första leden torde innehålla ett vedernamn *aghur* m. 'abborre' = fornorska *ogurr*, *oqr* m. 'kungsfisk' . . .»

Ortnamnet skrives *in auarstum* år 1346 (*SD* 5, s. 529, or.), *i Agharstum* 1367 (*SRP* n:r 766), *i agastom, agasta* (ack.) ^{18/6} 1427 Sthlm otr. dipl. i RA.

Runföljden 64—87 **hier mn · stanta · stan · (mipli · bua)** har som bekant motsvarigheter på flera andra håll, se U 707. Om **hier**, se U 225 (s. 365). Orden **mipli · bua** ange säkerligen Ågersta-stenens egenskap av gränssten mellan Hummelsta och Ågersta ägor. Före laga skiftet 1856 gick nämligen gränsen »mellan byarna» just där runstenen står, jfr den ovan s. 260 återgivna uppgiften om att stenen har stått »i Gärdzhörnet» som »råaskillnat», samt ägokartan från år 1702; U 706, 723—725 ha haft samma uppgift. Om runstenar som gränsmärken se *Södermanlands runinskrifter*, Inledning § 52 och s. 382 f. (Sö 73).

H. Brix har velat visa, att i Ågersta-stenens inskrift runornas antal är magiskt beräknat. Detsamma försöker Magnus Olsen i *NTfS* 1932 och Hugo Pipping i *SNF* 1933.¹

De två banddjuren, som vardera ringla sig i fyra runda öglor, äro utomordentligt skickligt anpassade efter stenens form. »De på Ågerstastenen som runram brukade djuren äro en friare utveckling av den ornamentik som består av ringlande, i åttor lagda djurslingor och som på Balles tidigare ristningar fyller stenens yta inom ett par efter stenens konturer lagda rundjur eller ett rundat runband av Livstens typ» (v. Friesen, *Runorna*, 1933, s. 213 f.). Om Balles ristningar i Trögd se ovan s. 201.

730. Grillby, Villberga sn.

Litteratur: B 598, L 679. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 18.

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 598).

Runstenen, som länge har varit försvunnen, fanns enligt *Ransakningarna* »Hoos Johan Olofssons Änckia i Grilleby ... i fäagården, Uth medh Mannegårdz Balcken ståendes, på een

¹ Magnus Olsen skriver (a. a. s. 174 f.): »Hvad vi ellers vet om runekunst i oldtiden og den eldste historiske tid gir oss lov til å betrakte de tilsiktede tallforhold, bygget over den eldre og den yngre runerekkes tall, 24 og 16, som noget særdeles vesentlig. I disse tall hadde man alle de 24 — eller de 16 — stavers kraft koncentrert. De var selve stavrekken, løftet op i den oversanselige verden. Dér blev de »sendt på vide veier» (Sigdrifumál 18), for å skade eller gagne ved sin trolldomsmakt, dér bestod de gjennom tiderne og kunde sikre evig varighet for den gjenstand hvor de blev ristet. Det er denne siste side ved runenes magiske kraft som blir særlig å betone, hvor vi ved den historiske tids begynnelse har å gjøre med en runerekke som så å si har gjemt sig bort inne mellem stavene på en minne-sten. Den som kan runekunsten, skal for eget vedkommende kunne svare ja på Hávamál's spørsmål (str. 144): »Vet du hvorledes man skal riste? vet du hvorledes man skal råde (tyde)?» Og han lar spørsmålet gå videre til enhver som står likeoverfor hans ristning. Det gjelder om å »råde runene», om å finne frem også til det skjulte i innskriften. Kappelstrid hører til i runeidretten. Den kyndigste er den sterkeste. Runemesteren skal ha selvfølelse: »stenen skal stå», »råde den som kan, disse runor». Han kan, som på Fyrby-stenen (= Sö 56), tale i direkte ord om sin runekyndighet. Eller han kan prise sitt verk idet han samtidig retter eggende ord til de andre. Det er en sådan henvendelse til andre runekyndige vi leser på ... *Ågersta-stenen* ...» Magnus Olsen delar innskriften i två huvudavsnitt: runföljden 1—63, den prosaiska delen, och 64—123, den poetiska. Dessa båda huvudgrupper uppdelas i vardera två avsnitt på följande sätt: runföljden 1—48 = 48 runor, 49—63 = 15 runor; 64—87 = 24 runor (12 + 12), 88—123 = 36 runor (8 + 8 + 8 + 12). Olsen slutar: »Således har vi atter i en svensk runeinnskrift som inneholder ordet *ryjnn*, funnet eksempel på tilsiktede tallforhold. Det skal tilføies at de to innskrifter vi her har behandlet, er de eneste i Sverige hvor dette ord med sannsynlighet er påvist. Dette er en omstendighet som må synes egnet til å bestyrke oss i den opfatning at sådan runekunst her virkelig har kunnet konstateres.» H. Pipping (a. a. s. 9 ff.) har »utan tvekan godtagit det väsentliga av hans (= M. Olsens) undersökningar rörande runristarnas siffermagi». Pipping för sin del finner i Ågersta-ristningen »ett tydligt bemödande att få fram multipler av talet 4». Pipping fäster särskild vikt vid det förhållandet, »att alla sex versraderna ge siffror divisibla med 4». Att detta icke beror på en slump söker Pipping visa genom att räkna runantalet i versrader hörande till ett antal runinskrifter. Pipping sammanfattar sin uppfattning i följande fem punkter: »1. att Balle ved ristandet av Ågersta-inskriften känt sig bunden av ett siffersystem, samt att han för att kunna genomföra systemet 2. tecknat ljudförbindelsen mu med m och 3. låtit **stan** växla med **stain**; 4. att m kan betraktas som en gömd bindruna för mu och 5. att a kan betraktas som en gömd bindruna för ai.»

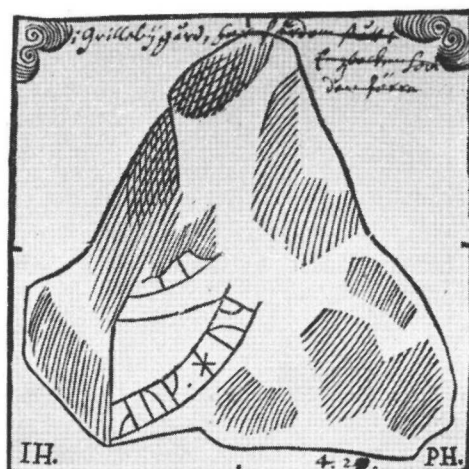

Fig. 162. U 730. Grillby, Villberga sn. Efter B 598.

sijda skrifwin.» Enligt samma källa var stenens höjd 2 alnar och bredden $1\frac{1}{2}$. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »i Grilleby gård» (B 598 och L 679: »Grilleby gård»).

Endast obetydliga rester av ristning funnos kvar, då Hadorph undersökte stenen. Inskrift enligt B 598:

... - - - - uk · hu -
5

Av inskriften återstod ej tillräckligt för att nu möjliggöra en tolkning.

731. Grillby, Villberga sn.

Litteratur: B 599, L 678. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 18; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 130; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941—43* (ATA).

Avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* och B 599).

Enligt *Ransakningarna* fanns denna fragmentariska runsten i »Grilleby Äng», alltså i närheten av U 732. Stenen stod enligt samma källa »Öster ifrån den andra (= U 732) på Siöötegarne» och var »een lijten Steen, 3 qwarter högh öfwer Jorden, på een sijda skrifwin». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes följande bläckanteckning: »i Grilleby gård Har fordom stått i Engzbackan hoos den förra» (B 599: »Grylleby ängsbacke»; L 678: »Grilleby gård»). Med »den förra» menas uppenbarligen U 732. Stenen har således flyttats från »Grilleby Äng» upp till »Grilleby gård». Där låg fragmentet, när O. Celsius »d. 3 Aug. 1725» besökte platsen, vilket framgår av hans anteckning i F m 60: 1: »Willberga Sochn, Grillby på backan mitt i byn, ett fragment liggande.» Därefter har fragmentet gått förlorat och har ännu icke kunnat återfinnas.

Inskrift (enligt Hadorph och Helgonius):

... · born · lit · raisa ...
5   10

... *Biorn let raisa* ...

»... Björn lät resa ...»

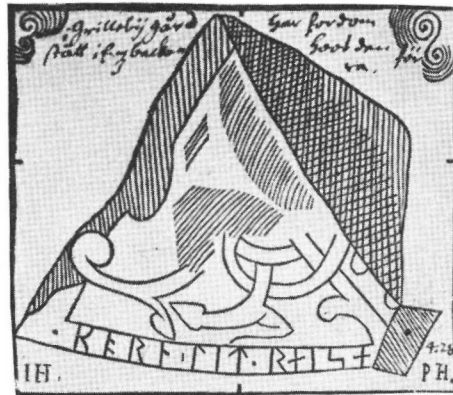

Fig. 163. U 731. Grillby, Villberga sn. Efter B 599.

Till läsningen: 1 **b** har haft en för Balle typisk form. 2 **o** har bst endast t. h. om hst (f). 4 **n** har ensidig bst. 6 **i** är ej stunget. 9 **a** och 12 **a** ha enligt Hadorph och Helgonius dubbelsidiga bst; Celsius tecknar dem däremot som ensidiga.

Den **b**-runa, som förekommer i inskriften, tyder på att stenen kan ha ristats av Balle.

732. Grillby, Sörskog, Villberga sn.

Pl. 69.

Litteratur: B 602, L 680, D 1: 62. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 17; O. Celsius, *Svenska runstenar* (F m 60) 1, s. 131, 2, s. 727; J. H. Söderlund, *Skrivelse till Riksantikvarieämbetet* den 15/9, 28/11 1924 och den 10/11 1925 (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 602); O. Celsius, bläckteckning (i F m 60: 2, s. 727); R. Dybeck, D 1: 62; J. H. Söderlund, foto 1924 och 1925 (ATA).

Runstenen står rest på en stenig, mindre höjd, omkring 1,6 km. SSÖ om Grillby, 1 km. VSV om Backa kvarn i Villberga by, 300 m. ÖSÖ om mangårdsbyggnaden i Sörskog. Platsen kallas »Runstensbacken».

Enligt *Ransakningarna* fanns »J Grilleby Äng i Runstens backan, een Runsteen skrifwin på een sijda, 2¹/₂ al:≡ ofwan Jorden.» (I samma äng, något åt Ö, har U 731 en gång stått rest.) På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Grilleby Engzbacka, Willberga sn.» (B 602: »Grilleby ängsbacke»; L 680: »Grilleby, ängsbacke.) O. Celsius, som undersökte stenen »d. 3 Aug. 1725», anger dess plats på följande sätt: »Willberga Sochn Grillby Äng, på en backe, mitt öfer ifrån kyrkian» (F m 60: 1, s. 131). På Celsius' teckning (inklistrad i F m 60: 2) anges platsen vara »Grillby äng, Willberga äng mitt öfer emot kyrkian». R. Dybeck beskriver platsen för runstenen på följande sätt i *Sveriges runurkunder*: »Grillby vidsträckta egor bilda söderut, en åttondedels mil från byn, liksom en udde mot de många och stora ängar, hvilka fordom utgjort sjön Lång-garn. Den, såsom det säges, för några år sedan af åskan skadade runstenen ligger der.» Det är denna runstens ursprungliga plats, som finnes utmärkt på Geologiska kartbladet »Enköping». I beskrivningen till detta kartblad (1863) anges stenens plats vara »vid skogskanten vestsydvest om Willberga by».

Vid Dybecks besök låg sålunda runstenen omkull, och i samma tillstånd befann den sig ännu år 1924. Riksantikvariens ombud J. H. Söderlund skriver nämligen då (15/9 1924): »Vid Sörskog, Villberga s:n ligger en mindre runsten, något skadad. För några år sedan, då jag fick anvisning om den, låg den gömd under en del kullersten och jord ute i en åker samt kringväxt

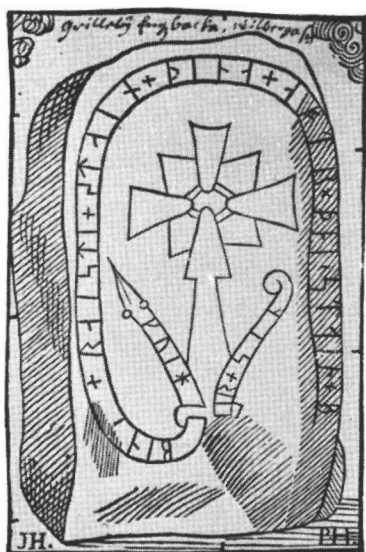

Fig. 164. U 732. Grillby, Sörskog, Villberga sn. Efter B 602.

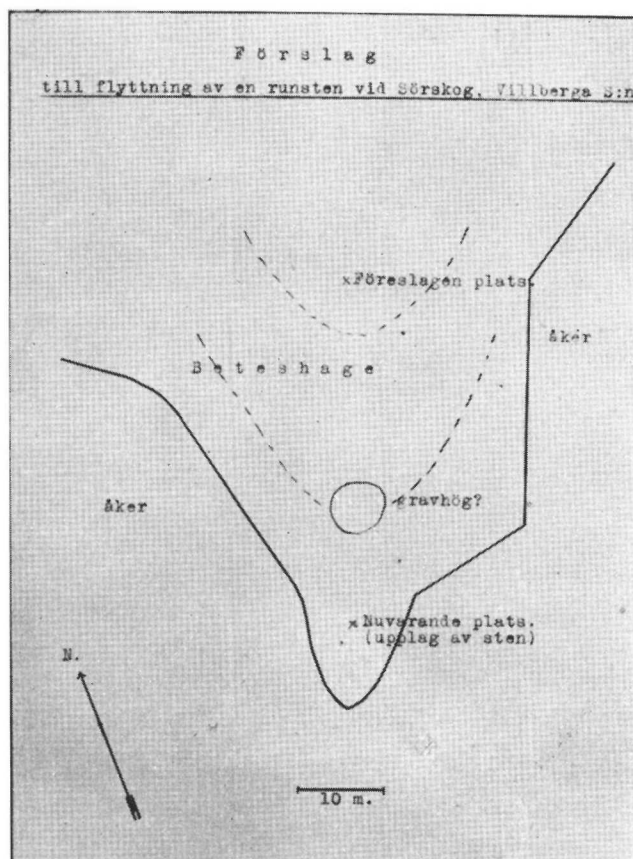

Fig. 165. U 732. Grillby, Sörskog, Villberga sn. Skiss över stenens flyttning (J. H. Söderlund).

av buskar. Nu frågas om jag får låta forsla upp den från sin plats och resa den på lämpligt ställe i en backe 15 à 20 mtr från den plats den nu ligger på? Riksantikvarieämbetet lämnade tillstånd till förflyttningen, och hösten 1925 flyttades stenen omkring 50 m. åt NÖ och restes på berget, där den nu står, se fig. 165. Söderlund skriver (^{10/11} 1925): »Vid transporten av stenen fanns att dess nedre del en gång blivit avslagen. Vid sökandet i stenröset fann jag en sten av samma granit, som runstenen och denna passade i den avslagna ändan, stenens fot. Jag har låtit ombesörja att den funna stenen blivit med järnkrampor fastsatt å sin forna plats. Nu är stenen rest å Runstensbackens krön, samt synlig vida omkring.»

Mörkgrå granit. (O. Celsius anmärker: »Swart och sköör sten».) Höjd 1,78 m.; bredd (över korset) 0,80 m. På stenens nedre partier är ristningsytan numera avflagrad; ristningen har där gått fullständigt förlorad. Ristningen är djupt huggen.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 602):

k[uihbia - ... + r]aisti + stain + pina + a[ftir + þorstain + b ... r + sin]

Kvigbiörn raisti stæin þenna æftir Þorstæin, broður sinn.

»Kvigbjörn reste denna sten efter Torsten, sin broder.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Sk ha i denna inskrift genomgående formen av ett litet kors. 1 k är ej stunget. Av 2 u återstår endast övre delen i kanten av den

stora flagring, som har fördärvat runföljden 2 **u**—9 **r**. Av Hadorphs och Celsius' läsningar att döma har 7 **a**, i likhet med inskriftens övriga **a**-runor, bst endast t. v. om hst. På träsnittet har denna bst fått en snett nedåtgående riktning; trots detta är det, på grund av att bst endast finnes t. v. om hst, riktigt att återgiva runan med **a**. På Celsius' teckning har runan den normala formen. Mellan 7 **a** och sk före 9 **r** synes på träsnittet endast nedre hälften av en hst. Att partiet här är skadat antydes av en skraffering. Avståndet mellan denna runa (8) och följande sk förefaller, om man får döma av träsnittet, att ha varit stort nog för att ge plats åt en runa; denna i så fall förlorade runa bör ha varit **n**. Celsius markerar två skadade runor. 19 **n** har, i likhet med inskriftens övriga **n**-runor, bst endast t. h. om hst. Efter 24 **a** synes nedtill ett kort spår av hst i runan 25 **f**. Avståndet till 26 **t** är något större än mellan inskriftens övriga runor. Av 26 **t** återstår numera endast ett kort stycke nedtill. Därefter har ristningen fördärvats genom flagring. Att ristningsytan här redan på 1600-talet var skadad, framgår av träsnittets skraffering, se fig. 164. Vid Celsius' besök (1725) var ristningsytan lika svårt skadad som nu på detta parti. Runorna 32 **t**, 33 **a** och 35 **n** äro på träsnittet otydliga; 33 **a** har bst i toppen. Efter 36 **b** var tydligen ristningsytan redan på 1600-talet avflagrad. Sannolikt ha, mellan 36 **b** och 37 **r**, fyra runor (**rupu**) gått förlorade. — Dybeck: ... **aisti** × **stain** × **þina** × **a** ...

Namnet *Kvigbiorn* förekommer även på U 189; där skrives det emellertid **kuikbiarn**.¹ Snarast bör förleden uppfattas som *Kvīg-*, jfr U 42 och U 189.

O. Celsius anser, att ristningen har utförts av Balle. Detta framgår av en anteckning på hans teckning (i F m 60: 2): »Detta är Bali Korss» samt av en anmärkning i F m 60: 1: »Bali ritning är det. Synes af Korset.»² Vem som har ristat U 732, kan emellertid ej med bestämdhet avgöras.

733. Hässleby, Villberga sn.

Litteratur: B 601, L 677. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 1 (31), Monumenta 4, bl. 17; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 62.

Äldre avbildning: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 601).

Den skadade runstenen, som sedan länge har varit försvunnen, stod enligt *Ransakningarna* »J Hessleby på Jacob Simanssons Tompt»; den var »1½ al:^r ofwan Jorden». Peringskiölds *Monumenta* 1: »Hessleby tomt frag.» På träsnittet i *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Hessleby tomt i Wilberga sochn» (B 601: »Hessleby tomt»; L 677: »Häsleby tomt»). Av Hadorphs och Helgonius' träsnitt framgår, att det stycke av stenen, som vid slutet av 1600-talet var bevarat, utgjorde runstenens nedre del.

Inskrift (enligt B 601):

þilstan : lit : ris . . . n : sun : sin : kupa : tipkumi : hink

5   10   15   20   25   30   35

þorsteinn(?) *let reisa . . . , sin gode son. Tidkumi hiogg.*

»Torsten(?) lät resa . . . , sin gode son. Tidkume högg.»

Till läsningen: Runorna 1—3 **þil** ha tydligen stått på ett skadat parti; detta anges på träsnittet genom skraffering. Efter 13 **s** var stenen avslagen redan då Hadorph läste den. Inskriften

¹ Uppgiften i *Upplands runinskrifter* I: 2, s. 290 att namnet i båda fallen ristats lika är sålunda oriktig. Felet beror troligen på att L 680 upptar läsningen »Kvikbiarn».

² Det är bl. a. dessa uppgifter, som N. R. Brocman inför i sitt exemplar av *Bautil*, se R 556 a, nr 602. I detta exemplar, som tillhör UUB, finnes på pärmens insida den oriktiga uppgiften, att de »handskrifna anteckningarna äro egenhändiga af Olof Celsius d. ä.».

fortsätter i stenens högra kant med 14 n. Mellan 30 u och 31 m finnes på träsnittet ett streck, som ser ut som en i-runa. Detta är med all sannolikhet en ornamentsdetalj, av Hadorph uppfattad som en runa. 35 n är felristning eller felläsning för a.

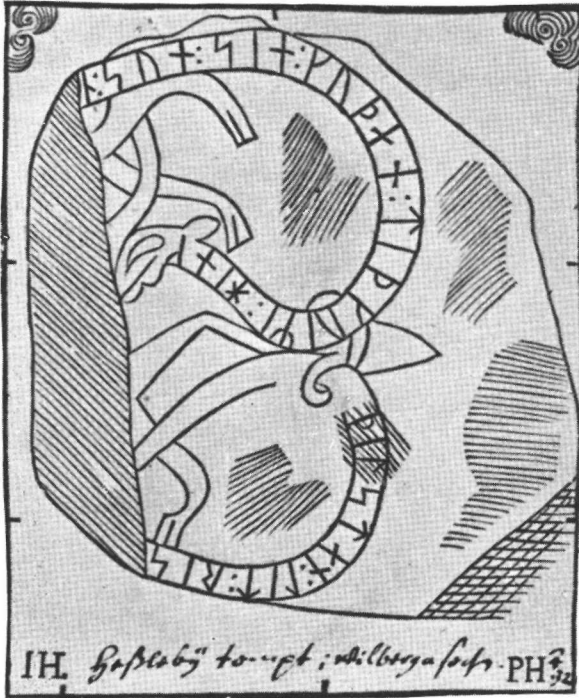

Fig. 166. U 733. Hässleby, Villberga sn. Efter B 601.

(*Svenska runristare*, s. 62 f.) tillhöra Tidkumes ristningar 1040-talet.

Hittills äro åtta av Tidkume signerade ristningar kända: Sö 205 Överselö kyrka, U 733, U 742, L 713 och L 714 Enköping, L 736 Väppeby, Enköpings-Näs sn, D 1: 104 Tjursåker, Vårfrukyrka sn samt L 752 Bodarna, Fittja sn.¹ Samtliga kända Tidkume-ristningar tillhöra sålunda ett starkt begränsat område.

Brate anför i *Svenska runristare* namnet efter B 601 (och L 677) som **tipkuimi** och menar, att namnformen »hänvisar på sammanhang med verbet 'komma', got. *kwiman*» (a. a. s. 61). Läsningen **tipkuimi** beror emellertid med all sannolikhet på att Hadorph har uppfattat en ornamentslinje mellan u och m som en i-runa, se ovan till läsningen. Allt talar för att Tidkume i U 733 har ristat sitt namn på alldeles samma sätt som på de andra runstenarna, nämligen **tipkumi**. Om namnets förekomst se Sö 187.

734. Linsunda, Villberga sn.

Pl. 69.

Litteratur: B 597, L 681, D 1: 63. J. Peringskiöld, *Monumenta* 1 (31), *Monumenta* 4, bl. 18; R. Dybeck, *Villberga socken* (ATA); Upsala. Tidning för Upsala stad och län, den 19/9 och 26/9 1912; J. H. Söderlund, *Skrivelser till Riksantikvarieämbetet* 1924, 1925, 1926 (ATA); *Handlingar* 1933 (ATA).

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 597); R. Dybeck, D 1: 63; J. H. Söderlund, foto 1926 (ATA); G. Olson, foto 1933 (ATA).

¹ Denna sten har hittills ansetts härröra från en eljest okänd ristare »Ödkume», se Brate, *Svenska runristare*, s. 63.

Inskriftens första namn läses av Hadorph som **pilstan**. De tre första runorna ha emellertid varit skadade, se ovan till läsningen. Under sådana omständigheter har man rätt att förmoda, att 2 i har lästs fel för o och att 3 i utgör resterna av en r-runa. Namnet har sannolikt varit det vanliga mansnamnet *Þorsteinn*. Liljegren supplerar (L 677) ett A- i början av namnet: »Apilstan», och i denna form upptages också namnet i Dieterichs *Runen-Wörterbuch*.

Runan 14 n utgör sista runan i sonens namn. Vilket detta har varit är självfallet numera omöjligt att avgöra.

Ristningen är signerad av *Tidkumi*. Denne ristare har som bekant haft Enköpingstrakten till sitt huvudsakliga verksamhetsområde. Enligt v. Friesen är *Tidkumi* »yngre samtida och lärjunge till Lifsten» (*Upplands runstenar*, 1913, s. 38); lärjungen »är Lifsten underlägsen i teknik och smak men står honom mycket nära i val af motiv och anordning af inskriften. Liksom den åtskilligt yngre Baller har han, såsom nämnt, i Lifstens ristningar sin förebild.» Enligt Brate

Runstenen står rest 60 m. Ö om mangårdsbyggnaden i Linsunda n:r 2, 17 m. V om landsvägen Villberga kyrka—Löts kyrka.

Linsunda-stenen omtalas icke i *Ransakningarna* 1667—84.¹ I Peringskiölds *Monumenta* 1 och på träsnittet i *Monumenta* 4 finnes platsuppgiften: »Linsunda Eng wid stora vägen til Ekh(olmen)» (B 597: »Linsunda äng»; L 681: »Linsunda äng, vid vägen»). I *Sve-rikes runurkunder* skriver Dybeck: »Stenen ligger nu på en gård i Linsunda by och begagnas sommartid till bord. Ristningen är ännu klar.» Någon tid efter Dybecks besök har stenen tydligen råkat i glömska. Den återupptäcktes hösten 1912, vilket meddelas i en notis i tidningen *Upsala* (den 19/9 1912). Under rubriken »En runsten?» läses där följande: »Villberga socken har hittills blott haft en runsten, belägen vid Långarnö och upptäckt i augusti månad 1879. Den för fornföremål intresserade landtbrukaren J. H. Söderlund i Litslena fick emellertid nyligen meddelande, att vid Lindslanda i Villberga finnes en sten med 'ränder' på. I söndags begaf sig hr S. dit och besåg stenen, som befanns vara en runsten om 1,40 meters längd och 0,85 meters bredd. Kring stenens kanter funnos runslingor med runbokstäfver och i stenens midt en figur, troligen föreställande ett djur. Stenen fotograferades vid tillfället... Stenen ligger kullfallen å gårdsplanen till en gammal bondgård. Ena sidan af stenen är illa medfaren, emedan den blifvit vittrad vid hvarjehanda arbete.» En vecka senare (26/9 1912) meddelar samma tidning, att den »nyfunna» runstenen var känd redan på 1600-talet. I skrivelse till Riksantikvarien den 15/9 1924 påpekar J. H. Söderlund: »I Linsunda, Villberga ligger en runsten, som för många år sedan ditforslats från egorna i byn.» Två år senare restes stenen; i rapporten efter resandet skriver Söderlund: »Vid en numera bortriven gård i Linsunda har sedan 75 à 80 år tillbaka legat en runsten, som ursprungligen stått eller legat å Linsunda lilläng. Stenen blev uppkörd till nämnda gård någon gång på 1840-talet av hemmansäg. och skepparen Joh. Lindgren, boende i Linsunda. På denna plats har den legat övervuxen av mossa och okänd för de flästa. Stenen (D. 63) är nu rest å... Linsunda No 2. Dess ristade sida är vänd mot öster och den förbigående landsvägen.» Några år senare föll stenen åter omkull. Den restes genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1933.

Grå granit. Höjd 1,38 m., bredd (nedtill) 0,84 m. Ristningen är på högra sidan tydlig, medan den i stenens vänstra kant och nedtill t. v. flerstades är svårt vittrad.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 597):

uifastr : resti : sten : yftir : selfan : sik : kuikan : liðu[al] : [r]isti :

5 10 15 20 25 30 35 40 45

Vifastr ræisti stein æftir sialfan sik kvik(v)an. Lidsvaldr(?) risti.

»Vifast reste stenen efter sig själv, medan han levde. Lidsvald(?) ristade.»

Fig. 167. U 734. Linsunda, Villberga sn.
Efter B 597.

¹ Följande uppgift finnes visserligen i *Ransakningarna*: »I Linsunda Äng, två stycken Runesteener säges vara, 1½ al. weedh pass öfwer Jorden, bemerckelsen weet ingen.» Denna uppgift åsyftar emellertid otvivelaktigt två resta stenar utan inskrift.

Till läsningen: Före 1 **u** finnas två mycket grunda och ojämna små fördjupningar, som med all sannolikhet båda äro naturliga. 4 **a** har, i likhet med övriga **a**-runor (26, 35) bst endast t. v. om hst. Sk efter 7 **r** består av två djupt huggna punkter; samma form ha sk genomgående i inskriften. 9 **e** är tydligt stunget. 12 **i** står i en spricka, i vilken det här finnas tydliga spår av huggning. 15 **e** är stunget. I 16 **n** sitter bst högt; i likhet med inskriftens övriga **n**-runor (27, 36) finnes bst endast t. h. om hst. 17 **y** är tydligt stunget. I 21 **r** är bst felristad; den kröker blott ytterst obetydligt och gör därför snarast intryck av **u**-bst. Då emellertid bst i inskriftens andra **u**-runor, med undantag för 1 **u**, tyckes ha utgått från huvudstavens topp, har runan 21 här återgivits som **r**; olikheten med inskriftens övriga **r**-runor, med deras kraftigt vinklade bst, är dock iögonenfallande. 23 **e** är tydligt stunget. 25 **f** har förlorat huvudstavens nedre del genom flagring. 27 **n** är mycket svagt. 30 **k** är ej stunget. Bst i 31 **k** är nedtill otydlig. I 33 **i** finnes något under mitten en fördjupning, som knappast gör intryck av att vara huggen. 35 **a** och 36 **n** äro också svaga. 38 **i** är ej stunget. Av 39 **s** finnas endast svaga spår. 40 **u** är skadat i toppen genom flagring. Av r. 41 återstå nu endast delar av hst. Möjligen kan man t. v. om hst se ett svagt spår av en **a**-bst. Av runorna 42 och 43 finnas endast ytterst svaga spår. Däremot är sk (:) mellan dessa runor säkert. En fördjupning finnes mitt i slingan vid r. 42. Den gör knappast intryck av att vara huggen, men kan dock möjligen vara bst i ett **n**. I 46 **t** äro bst mycket svaga. Efter 47 **i** finnas två mycket grunda punkter, som sannolikt äro spår av sk. — Hadorph: 15 **a**, 23 **n**. Runföljden 37—42: **lisual**. R. 43 är bevarad (**r**). — Dybeck: 37—42 **lisual**; 43 **r** är bevarat.

Om namnet *Vifastr*, som är belagt ett 15-tal gånger i svenska runinskrifter, se Sö 282 och E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 101.

Runföljden 37—42 innehåller ristarens namn. Det är numera skadat, men har tidigare lästs **lisual**. Brate diskuterar namnet i *Svenska runristare*, s. 66: »... **lisual** är måhända sammansatt av *lidh* 'krigsmanskap' i gen. och *-valdr* 'hövding', jfr. **lipsmopr** L. 787 ...» Det bör emellertid understrykas, att såväl läsningen som tolkningen av ristarens namn äro osäkra.

Den ristarsignatur, som möter oss på U 734, är eljest okänd. Brate anmärker med rätta (a. a. s. 66): »Denne ristare har troligen blott tillfälligtvis verkat som sådan att döma av slingans och ornamentets otymplighet.»

735. Långarnö, Villberga sn.

Pl. 70.

Litteratur: B 596, L 675, D 1: 64. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 16; J. G. Liljgren, Run-Lära (1832), s. 81 f., 114; C. C. Rafn, Runeindskrift i Piræus (1856), s. 166 f.; R. Dybeck, Reseberättelse 1860, 1863 (ATA); S. Grundtvig, Oldnordisk Litteraturhistorie (i: Historisk Tidsskrift, Tredie Række, V), s. 602; UFT h. 9 (1880), s. LXXIX; E. Brate och S. Bugge, Runverser (ATS 10: 1), s. 127 f., 324, 365, 380; O. v. Friesen, Upplands runstenar (1907), s. 36, (1913), s. 62, Runorna i Sverige, 3. uppl. (1928), s. 70, Bynamn på de uppländska runstenarna (i: Namn och bygd 1930), s. 109; Hj. Lindroth, En omdebatterad önamnsgrupp (i: Fornvännen 1914), s. 173; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 58; H. Pipping, Gömda bindrunor (i: SNF 23: 2, 1933), s. 29 f.; Karl Martin Nielsen, Runestenenes kumbl (i: Danske Studier 1941), s. 49; S. B. F. Jansson, Om Norges yngre runinskrifter (i: Fornvännen 1943), s. 250, En otolkad runinskrift (i: UFT h. 47: 2, 1948), s. 182, noten; Carl J. S. Marstrand, Bredsideinnskriftene på Alstadstenen (i: Festskrift til O. Broch, 1947), s. 137, Joruns innskrift på Alstadstenen (i: NTfS, bd 14, 1947), s. 284, 286.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 596); R. Dybeck, D 1: 64; v. Friesen, foto 1903 (ATA; återgivet i Upplands runstenar 1907 och 1913 samt i Runorna i Sverige).

Runstenen står 20 m. NV om ingången till mangårdsbyggnaden till Långarnö n:r 2, 150 m. V om landsvägen Långarnö—Ramby.

I *Ransakningarna* meddelas följande om runstenen: »J Långarns Södergiärdet, een fyrkantig Runsteen 3¹/₂ al: Lång och breedh, skrifwin på, på bådhe sijdher.» På träsnittet i Peringskiölds

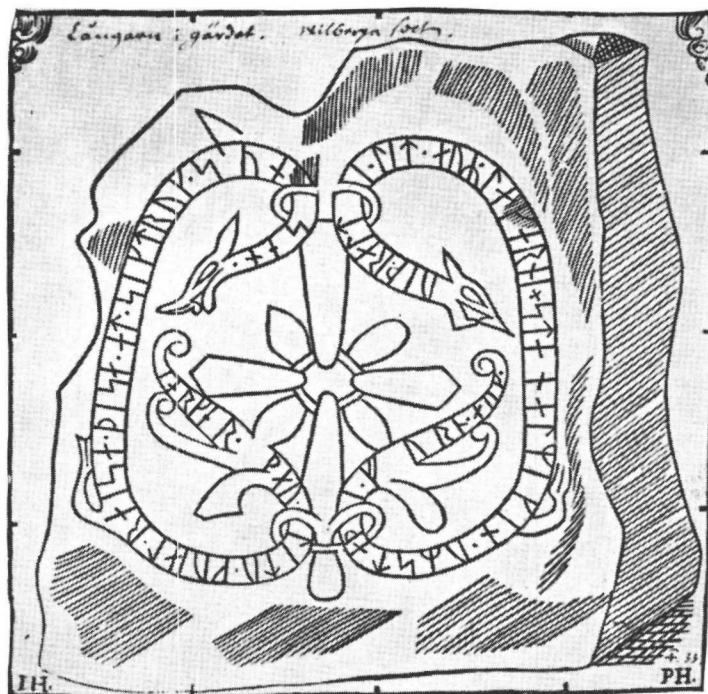

Fig. 168. U 735. Långarnö, Villberga sn. Efter B 596.

Monumenta finnes bläckanteckningen: »Långarn i gärdet. Wilberga sochn» (B 596: »Långarnby i gärdet»; L 675: »Långgarn, i gärdet»). Dybeck skriver i sin reseberättelse för år 1860: »Af Vilberga sockens runstenar, hvilka alla granskades, är Långgarnsstenen, ... med sin inskrift i fornypralag, ost(r)idigt den märkeligaste. Vid min ankomst till Långgarn var egaren af marken, Johan Velén, i begrepp att uppföra en källare på platsen der stenen står. För ändamålet skulle denne sprängas och användas, hvilket jag naturligtvis afböjde. Stenen, som är å en naturlig, mindre kulle, hvilken blifvit å ena sidan skadad af skattsökare som letat efter gods under honom, lutar mycket tillbaka. Carl Petter Carlsson i Långgarn är vidtald att nästa vår, mot ersättning, resa och kringgärda honom med smärre sten.» I *Sveriges runurkunder* skriver Dybeck: »Långgarnby har sitt namn af den ... urgrafda eller tillvallade sjön Långgarn. Der han varit äro nu åtminstone fem byars ängar. Långgarnby, efter urgammalt sätt tätt sammanbygd, upptager en enstaka höjd, till hvilken sjöns östra strand sträckt sig. Söder ut är åter en sådan gammal, men mycket mindre strandhöjd. Runstenen finnes å denna. Han är vacker, jämntjock tre kvarter och flat äfven å den oristade sidan. Lutar starkt åt en grop invid baksidan.» I en not tillfogar Dybeck: »För tre år sedan stod han upprät. En landtmätare inbillade då någre pojkar att 'stora skatter' lågo under stenen. Pojkarne voro snart framme med spett och spadar, bände och grofvo käckt ända till qvällen, då de — togo till fötters undan den ramlande hällen.» I sin reseberättelse för år 1863 skriver Dybeck: »Långgarnssten, huars märkvärdiga ristning nu är efter aftryck fullständigt och tillförlitligt återgifven i '*Sveriges Runurkunder*' (N° 64), fanns ännu halfliggande i sin grop.» I *UFT* h. 9 (1880) meddelar P. J. Lindal, att U 735 »finnes godt i behåll norr om husen till Långarnö n. 2, kalladt Apalle, sydligast i byn».

Röd granit. Höjd 1,90 m., bredd 1,89 m. Ristningen är djupt och tydligt huggen med kraftiga, rundade linjer.

Inskrift:

· uepralti · lit · ur · lakarni · stan · almikin · ur · stapi · fyra · auk ·
           5   10   15   20   25   30   35   40   45
 · arker · þau · litu · kubl · raisa · þisa · at · siktryk · sun · sen ·
           50   55   60   65   70   75   80   85

*Vedraldi let ur Langgarni
 stein almikinn ur stadi föra*

ok Arngærðr þau letu kumbl raisa þessa at Sigtrygg, sun sinn.

»Vädralde lät från Långgarn föra en mäktig sten från dess plats, och han och (hans hustru) Arngärd läto resa detta minnesmärke efter Sigtrygg, sin son.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk, som i denna inskrift har formen av en rund punkt eller ett kort, lodrätt streck. 2 e är tydligt stunget. 10 i är ej stunget; ej heller 16 k. I 23 a, 42 a och 46 a gå bst vinkelrätt över hst. 40 y och 49 e äro tydligt stungna. Sk före 46 a är något otydligt. 55 i är ej stunget. I 70 a ligger hst i en ojämn spricka. 75 k är ej stunget. 78 y och 84 e äro tydligt stungna. — Hadorph och Helgonius: Sk har förbisetts framför 1 u; 2 i. Mellan sk före 12 u och 12 u insattes en a-runa; delvis förklaras misstaget av att Hadorph har uppfattat en ornamentsdetalj som början till en hst. Sk efter 21 i anges oriktigt som ett kryss. Sk har förbisetts efter 24 n och efter 33 n. 40 u, 42 n. I stället för sk före 46 a läses ett i. Runföljden 58 k—61 l läses **kuial**. 78 u. Sk har förbisetts efter 82 n. — Dybeck: Före 12 u ser Dybeck med tvekan ett oregelbundet a, säkerligen därtill förledd av Hadorphs läsning. I sin kommentar till läsningen skriver Dybeck (D 1: 64): »Kännestrecket i det föreslagna † uti †|† är svagt och osäkert.» (Den förmenta runan består av en grund naturlig fördjupning i stenen samt en ornamentsdetalj.) 42 n. Runföljden 58—61 **kubl** uppfattas som **kuial**. I kommentaren till sin läsning skriver Dybeck: »ordet †|† — så utfördt som ritningen visar — är ... säkert.» I en not tillägger Dybeck, att avbildningen »är efter ett noggrant aftryck af sjelfva stenristningen. — †|† måste förkastas» ... Redan en blick på Dybecks noggranna »ritning» väcker misstanken om att det står **kubl** på stenen. Så hade säkerligen Dybeck läst, om han icke hade haft Hadorphs läsning att gå efter. 78 u. — v. Friesen: 23 e. Läsningen strider emot hans eget foto, där man tydligt ser den mot hst vinkelrätt ansatta a-bistaven. Sk före 46 a saknas. (I *Upplands runstenar* 1907 återges 84 e som i, men detta är i senare arbeten rättat.)

Vedraldi är ett sällsynt namn. Det förekommer eljest endast på Ala-stenen, Vassunda sn (U 463). Det är icke alldeles otänkbart, att namnet i båda fallen åsyftar samma person. Innebörden av namnet är dunkel. U. W. Dieterich tolkar det såsom »zusammengesetzt aus *Viþr*, isl. *vedr*, schw. *väder* ... und der Endung *-aldi*, die zur Verstärkung dient ... Dieser Name würde also stürmisches Wetter bedeuten» (*Runen-Wörterbuch*, 1844, s. 29 f.). Bugge anser, att namnet möjligen »er ... opstaaet af *Viðrvaldi og sammensat med Præfixet *viðr-*, da i Oldtysk Navnet *Widerald*, *Widarolt* forekommer» (*ATS* 10: 1, s. 128).

Hustruns och moderns namn finnes i runföljden 46—50 **arker**. Härmed återges säkerligen kvinnonamnet *Arngærðr* med *n* bortfallet mellan konsonanter och *ð* försvunnet mellan de två *r*-en. Redan Liljegren uppfattar namnet riktigt, nämligen som »Arngerd», se hans nedan återgivna översättning. P. J. Lindal uppfattar namnet som »Årgerd», se *UFT* h. 9, 1880, s. LXXIX. Brate anser namnets »senare sammansättningsled vara *-gærðr*» (*ATS* 10: 1, s. 127, not 9). Han fortsätter: »Två uppfattningar af runristningen äro på detta ställe möjliga: antingen läses det följande þ dubbelt, hvarigenom den yngre formen *Árgærð* uppkommer eller antages, ... att *ð* utfallit mellan de två *r* ... Båda uppfattningarna äro lika antagliga.» Förslaget att läsa 51 þ dubbelt

måste avvisas; den andra uppfattningen är den riktiga. Skrivningen **ker**, **kir** för *-gærðr* är ingalunda ovanlig i runinskrifterna, se t. ex. U 14 **þorker**, U 518 **þurkir**, Ög 81 **þukir** (*Þorgærðr*); U 108, U 753 **ikiker** (*Ingigærðr*), U 277 **ketilkir** (*Kætulgærðr*), U 318 **askir** (*Asgærðr*), U 326 **hulmkir** (*Holmgærðr*).

Vad de två första runorna i **arker** åsyfta, vill Brate ej uttala sig om: »Hvad namnets första del är, vet jag ej och vill ej hafva utsagt något därom med mitt förslagsvis ansatta *ár*» (ATS 10: 1, s. 128 noten). Det kan emellertid, som ovan har framhållits, betraktas som säkert, att förliden har varit *Arn*. *Arngærðr* är eljest icke belagt på östnordiskt område, men det är väl styrkt i västnordiska källor. Namnets båda leder äro vanliga i svenska runinskrifter. Även sonens namn *Sigtrygg* är sparsamt belagt i runinskrifterna, se U 98.

Runföljden 14—20 **lakarni** återger ortnamnet Långgarn i dat. sg. Dybeck meddelar (D 1: 64), att byn, där stenen är rest, kallas både Långgarnby och Långgarnö, och han anser, att byn »har sitt namn af den . . . urgrafda eller tillvallade sjön Långgarn».

Liljegren översätter inskriften i *Run-Lära* (s. 81) på följande sätt: »Wedralde Lät / ur Långgarn / Stenhäll storan / ur Stället föra, och Arngerd, / De läto stenhäll / Denna resa / åt Sigtrygg / Sonen sin.» P. J. Lindal (*UFT* 1880): »Vedralti lät ur Långarn(ö) föra en mycket stor sten från sitt rum.» Brate hävdar i *Runverser* (ATS 10: 1, s. 127, not 8), att **lakarni** bör transskriberas *Langgarnøy* och översättas 'ur Långgarnö', »då väl ej stenen hemtades ur sjön». Bugge gör i samma arbete följande invändning mot Brates mening: »Da Stenen endnu findes i Byen Långgarnby eller Långgarnö, saa synes det ikke rimeligt, at det i Indskriften skulde siges, at den er bleven flyttet *ór Langgarnøy*; derfor forstaar jeg **ur lakarni** saaledes, at Stenen er bleven hentet ud af Sjøen.» Översättningen i *Runverser* lyder: »*Vedraldi* lät flytta den väldiga stenen från hans plats i *Langgarn*» . . . I den första upplagan av *Upplands runstenar* (1907) översätter von Friesen den inledande strofen på följande sätt:

»Wedralde lät från Långgarn
en stor, stor sten
ur stället föra.»

Denna översättning upprepas ordagrant i *Upplands runstenar* 1913 och i *Runorna i Sverige*. En olikhet föreligger dock däri, att ortnamnet i dessa yngre arbeten stavas med ett *g*, alltså Långgarn. Huruvida von Friesen har betraktat ortnamnet som namn på ett vatten eller som ett önamn framgår sålunda icke. Man torde emellertid med ledning av hans sätt att stava namnet kunna sluta sig till att han, när han skriver Långgarn, har uppfattat det som namn på en ö. Om dessa ortnamn se Hj. Lindroth, *En omdebatterad önamnsgrupp* (i: *Fornvännen* 1914, s. 125 f.). Klart besked om sin ståndpunkt ger von Friesen i uppsatsen *Bynamn på de uppländska runstenarna* (i: *Namn och bygd* 1930, s. 109). Ortnamnet är »ett fjärddamn». I von Friesens transkription lyder strofen:

Vedraldi lét
ór Langgarni
stein allmikinn
ór *staði föra . . .

Han översätter nu: »Vädralde lät föra en mäktig sten från stranden av Långgarn» . . .

Det torde vara riktigt att uppfatta (**ur**) **lakarni** som namn på en numera, genom landhöjningen, uttorkad fjärd av Mälaren. von Friesen skriver: »Från Grysta-viken strax innanför Trögdhälvs östligaste udde sköt under vikingatiden en smal fjärd åt nv. in i landet på västra sidan av Hacksta och Löts socknar. Fjärden var sannolikt milslång och sträckte sig upp mot eller t. o. m. förbi Långgarnö gård. Ett naturligt namn på denna långa smala fjärd var *Langgarn* 'långtarmen'.» I detta sammanhang bör framhållas, att strax V om och parallellt med denna av Dybeck och von Friesen

antagna sjö eller fjärd 'Långgarn' ligger den låglänta, utdikade mark, som fortfarande bär namnet 'Blackfjärden'. Denna »fjärd» har sträckt sig åt NV från Veckholms kyrka; längre åt norr utgjorde den sockengräns mellan Lillkyrka och Löts samt mellan Boglösa och Villberga socknar. Vid »stränderna» av detta vatten ha ett tiotal runstenar varit resta, se S. B. F. Jansson, *En otolkad runinskrift* (i: *UFT* h. 47: 2 1948, s. 181, noten).

Tolkningen av runföljden 33—38 **ur · stapi** är beroende av hur man uppfattar **ur · lakarni**. I *Runverser* översättas orden med »från hans plats i *Langgarn*». von Friesen översätter dem i sina arbeten före uppsatsen i *Namn och bygd* 1930 med »ur stället», se ovan. I den nämnda uppsatsen tolkar han runföljden »från stranden». von Friesen skriver: »Det *stap*, (dat. *stapi*) som möter i inskriften är identiskt med fsv. *stadh* n. 'strand' = got. *stap* n.? (dat. *stapa*) 'strand'.» von Friesens uppgift, att *stadh* n. är belagt i fornsvenskan bygger på en uppgift hos Söderwall (»*stadh*, n. [*N. stad, n.*] *sjö- el. å-kant?*»). Som C. I. Stähle har visat (i *Studier över de svenska ortnamnen på -inge*, 1946, s. 432 f.) är Söderwalls med tvekan framlagda tolkning icke riktig. Därmed bortfaller det fsv. belägget för *stadh*, n. med betydelsen 'strand'. »Det i ortnamslitteraturen så ofta anförda 'fsv. *stadh* n. sjö- eller åkant' . . . kan jag icke finna styrkt, ehuru det är mycket sannolikt, att det en gång funnits» (Stähle, a. a. s. 433); se vidare B. Lindén, *Dalska namn- och ordstudier*, 1947, s. 100 f.

Att **ur · stapi** på Långarnö-stenen skulle ha haft betydelsen »från strandkanten», är knappast troligt. **stapi** allittererar med **stan**, och ordet torde ha valts för versens skull. Det förefaller avgjort mest sannolikt, att uttrycket *ur stadi föra*, trots att *stadi* i inskriften är betonat, helt enkelt har betydelse 'föra bort' e. d.

Anmärkningsvärt är, att samma uttryck **ur stapi** har förekommit på en annan runsten från Långarnö, se U 736.

Orden *stein almikinn*¹ (ack.) 'en mycket stor sten' finnas också på den numera försvunna Broby-stenen (U 437): **stin : almykin**. Denna sten har av Hadorphs anteckning att döma varit av imponerande storlek, se *Upplands runinskrifter* 2, s. 228. Långarnö-stenen gör däremot icke till det yttre något överväldigande intryck. Dess höjd över marken är icke mer än 1,90 m., och många uppländska runstenar äro sålunda betydligt resligare; jfr S. B. F. Jansson i *Fornvännen* 1943, s. 250.

Inskriften börjar med att omtala, var själva stenblocket har hämtats. Detta är som bekant icke alldeles enastående på runstenarna; det förekommer t. ex. på L 1065 Malsta, Rogsta sn, Hälsingland. Man kan även hänvisa till U 414 och U 736. Jfr Carl J. S. Marstrander i *NTfS*, bd 14 (1947), s. 284 ff. Troligen skall Långarnö-inskriftens meddelande om blockets förflyttning förklaras av att blocket har påträffats på en plats, där det var svåråtkomligt, nämligen ute i den grunda fjärden, och förts därifrån.

Marstrander anser, att det kan ligga en djupare mening »bak innskriftens omtale av svære stener som flyttes og reises over en død. Långarnstenen er en typisk flytteblokk fra istiden og av anselige dimensjoner. Det er nok tenkelig at den er ryddet av veien under veiarbeider som kirken regnet blant gode gjerninger i likhet med brubygging og gaver til kirker og klostrer. Bru- og veibygging, unnarydding av stein og ur, tørrlegging av myr i denne verden sparte sjelen for mange vansker på dens vei til den neste. Merk også at det fra urgammel tid også i Norden ofte var knyttet ramhedenske forestillinger særlig til løse stenblokker, de var kastet ut av troll og vetter eller de var bolig for overnaturlige vesener og gjenstand for offer eller de var selv troll som ikke hadde rukket å komme unna før solen rant. Hvor rotfestet slike forestillinger var viser den kjensgjerning at de mangesteds lever videre den dag i dag.»

Inskriftens första hälft består av en halvstrof i fornyrdslag. Liljegren anför däremot Långarnö-stenens inskrift som exempel på att »En hel . . . wisa eller vers utgör . . . hela inskriften»

¹ Liljegren uppdelar orden oriktigt »**Stainal mikin**» och översätter därför »Stenhäll storan», se *Run-Lära*, s. 81.

(*Run-Lära*, s. 80 f.); jfr hans ovan s. 275 återgivna översättning. Även C. C. Rafn räknar med att inskriften består av två halvstrofer: »Hver Halvstrophe er anbragt i sit Slangebaand, og af de tvende Ord, som ikke høre til Verset men til Meningens Fuldstændighed, staar ᚠᚢᚠ i Slutningen af det ene og ᚠᚠᚠᚠᚠᚠ i Begyndelsen af det andet Baand» (*Runeindskrift i Piræus*, s. 167). S. Grundtvig, Brate, Bugge och andra forskare uppfatta endast inskriftens första hälft som vers, se *Runverser*, s. 128 och *Svenska runristare*, s. 58.

Inskriftens senare del har fått en något ovanlig formulering: *ok Arngærðr þau letu kumbl ræisa þessa at . . .* Sannolikt skall *ok Arngærðr þau* uppfattas som början av en ny sats. Möjligt är emellertid också att, som von Friesen i sitt senaste arbete gör, föra *ok Arngærðr* till den första satsen: »Vädralde lät föra en mäktig sten från stranden av Långgarn, han och (hans hustru) Arngärd; de läto» . . . (*Namn och bygd* 1930, s. 109). Även ordföljden *letu kumbl ræisa þessa* är anmärkningsvärd; den normala, prosaiska, hade ju varit *letu ræisa kumbl þessa*.

Runföljden 58—61 **kubl** har tidigare oriktigt lästs **kuial**, se ovan 'Till läsningen'. Denna läsning har gett anledning till diskussion, se t. ex. C. C. Rafn, a. a. s. 167 och *Runverser*, s. 127 och 128.

Uttrycket *kumbl þessa* (plur.) åsyftar här det färdigställda minnesmärket och har sålunda en annan innebörd än orden *stæin almikinn*, som syfta på själva blocket. Diskussionen om betydelsen av ordet *kumbl* redovisas av Karl Martin Nielsen i *Danske Studier* 1941, s. 33—49.

U 735 är, som redan Brate har antagit (*Svenska runristare*, s. 58), utförd av Balle. Möjligen har ännu en sten, utförd av samme ristare, varit rest på Långarnö mark, se U 736.

736. Långarnö, Villberga sn.

Litteratur: C. R. Brolin, Skrivelse den ¹²/₇ 1879 till Konungens Befallningshafvande i Upsala Län (ATA); VHAkad:s protokoll den ²⁰/₈ 1879; VHAkad:s concepter den ²⁵/₈ 1879; Månadsbladet 1889, s. 158; UFT h. 9 (1880), s. LXXVIII f.

C. R. Brolin, ägare till Långarnö gård, skriver år 1879 till Konungens Befallningshafvande i Upsala Län: »Härigenom får [jag] i ödmjukhet anmäla, att jag någon dag i sistlidne Juni hade missödet att låta sönderspränga en runsten — den liknade en mindre berghäll och låg med runorna vända nedåt mot jorden. Först efter en tid och sedan en del af nämnde runsten kommit in i stenfoten till min byggnad och af de strida regnskurarna blifvit rentvättad, märkte jag misstaget. Jag skulle tro, att bitarna så pass kunna sammankomma att möjlighet kan blifva att afläsa runorna.» I Vitterhetsakademiens protokoll ²⁰/₈ 1879 (§ 313) meddelas följande: »Från Konungens Befallningshafvande i Upsala Län hade till Akademien blifvit öfverlemnad en skrivelse från C. R. Brolin, som anmäler, att han ovetande låtit sönderspränga en runsten å Långarnö i Villberga socken, och att han anser bitarne, som blifvit inlagda i stenfoten under hans byggnad, möjligen kunna så hopsättas, att runskriften blifver läslig. Akademien beslöt hos Konungens Befallningshafvande anhålla, att Hr Brolin måtte anmanas besörja en sådan hopsättning af de nu spridda bitarne.» Några dagar senare (²⁵/₈ 1879) sändes en skrivelse till K. B. med anhållan, att Brolin skulle »anmanas» att »söka samla och, om möjligt är, sammanfoga de till en del i stenfoten under hans byggnad inlagda bitarne af denna sten . . .» Man har tydligen ansett sannolikt, att den söndersprängda stenen har varit U 735; detta framgår av skrivelsens slut, där det påpekas, att det vore viktigt, om inskriften kunde »afläsas», eftersom »denna inskrift, ifall stenen är densamma som finnes upptagen i Göranssons Bautil och Liljegrens Runurkunder, synes vara i vissa delar oriktigt tolkad.»

Under rubriken »Nyfunnen runsten» skriver P. J. Lindal i UFT (1880): »I slutet af Augusti månad 1879 anstälde undertecknad för Upplands Fornminnesförenings räkning undersökning å stället med anledning af inkommen anmälan om en nyfunnen runsten i Villberga socken. För-

hållandet befans dervid vara följande: Å den del af nuvarande egendomen Långarnö (Villberga socken, Trögds härad), som förr utgjorts af Långarnö n. 5, påträffades omkring 1868 i åkern strax (100 fot) öster om boningshuset en större sten, omkring 6 fot lång, 4 fot bred och något öfver 1 fot tjock. Detta stycke, som tyckes ej så långt förut vara afslaget från en ännu större sten, fördes upp på gården, der det fick ligga. Nu varande ägaren, landtbrukaren Brolin, skulle emellertid nämnde sommar (1879) använda stenen till en stenfot, hvadan denne med ett sprängskott sprängdes i 4 större och några smärre delar. Först sedan detta var skedt, upptäckte hr Brolin, att å den sida, som legat mot marken, funnos *runor*, hvilket han genast anmälde.» P. J. Lindal konstaterar, att de »söndersprängde delarne innehålla högst obetydligt af stenens ursprungliga inskrift». Tre av de fyra delarna buro för Lindal läsliga runor; sammanlagt voro endast 19 runor bevarade vid hans besök.

De fyra runstensdelarna ha senare gått förlorade. Ett av fragmenten visade »endast slingor och spår af runor». Numera finnes visserligen ett runstensfragment, U 737, på Långarnö, men det förefaller icke sannolikt, att detta stycke har varit något av de av Lindal undersökta fragmenten. Det är däremot icke uteslutet att U 737 ursprungligen kan ha tillhört samma runsten som U 736; då man emellertid numera icke kan avgöra denna fråga, har det till vår tid bevarade fragmentet upptagits under eget nummer. Någon avbildning av U 736 finnes tyvärr icke.

Inskrift (enligt Lindal):

1) ... ain · ur stapi ... 2) ... rita ... ruli 3) ... - ...
                                   5   10   15

... stæin ur stadi ... retta ...

»... stenen från sin plats ...»

Till läsningen: Beklagligtvis kommenterar icke Lindal sin läsning. Runorna 5 och 15 skrivas *R* och runan 9 återges som *TH*. Runan 19, som står »å ett tredje» stycke, har varit »A eller N».

Redan Lindal påpekar, att uttrycket *ur stadi* på ett av fragmenten »är märkligt därför, att det förekommer å den af ålder kände Långarnö-stenen» (U 735). Man måste därför räkna med möjligheten, att U 735 och U 736 kunna ha varit parstenar; de ha måhända tillsammans utgjort minnesmärket efter Sigtrygg. Runföljden 11—14 *rita* återger sannolikt verbet *retta*, 'upprea'. Vad som åsyftas med 15—18 *ruli* är ovisst.

737. Långarnö, Villberga sn.

Pl. 71.

Litteratur: J. H. Söderlund, Skrivelse till Riksantikvariern den 28/11 1924 (ATA), svar från Riksantikvariern den 2/12 1924 (ATA); S. B. F. Jansson, Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Runstensfragmentet står rest i Långarnö trädgård, 16 m. NÖ om mangårdsbyggnadens östra gavel, 10 m. N om stora landsvägen till Veckholms kyrka.

Den första kända uppgiften om fragmentet härrör från J. H. Söderlund, som 1924 skriver till Riksantikvariern: »Vid Långarnö, Villberga sn har jag av en händelse fått se att en del av en runsten ligger som trappsten vid en spannmålsbod. Vad skall göras åt detta. Runorna bli om några år aldeles utplånade av det dagliga trampanet.» I Riksantikvarierns svar uppmanas Söderlund, att »övertala ägaren att låta borttaga stenen ur spannmålsbodens trappa och eventuellt uppställa den på lämplig plats därinvid». Stenen togs ut ur trappan och restes på ovan angiven plats.

Grå granit. Höjd 1,27 m., bredd 0,85 m. Ristningsytan har genom vittring blivit knottrig, och ristningen är genomgående otydlig. I ytan finnas några otydliga och grunda fördjupningar med utvittrade kanter; det är möjligt, att några av dessa skårar äro spår av ristning, men de ha, på grund av att de äro ytterst osäkra, icke uppmålats.

Det bevarade fragmentet torde ha utgjort runstenens vänstra del. Övriga delar söktes förvävas vid runinskriftsinventeringen och i samband med undersökningen 1946.

Inskrift:

a - a . . . - - - - - l t a n · a u . . . k . . .
5 10 15

. . . Halvdan (?) ok . . .

» . . . Halvdan och . . . »

Till läsningen: Före 1 a finnas inga säkra spår av ristning. I r. 2 är hst säker; möjligen kunna också svaga spår av en n-bst skönjas. 3 a har förlorat övre delen av hst; runan är något osäker. Mellan 3 r och r. 4 är avståndet 11 cm. Här har sålunda funnits plats för en runa. Svaga spår av en hst kunna möjligen, nära intill 3 a, skönjas. Av r. 4 är hst säker, men det finnes inga tydliga rester av bst i ojämnheterna runt hst. Troligen har runan varit a eller u; på grund av avståndet till r. 5 kanske snarast u. Av r. 5 och 6 äro endast hst säkra. Efter r. 6 följer en rund fördjupning, som sannolikt är ett sk. Av r. 7 och 8 återstå endast hst. Därefter följer 9 l, som är jämförelsevis säkert, samt 10—12 tan . 13 a är säkert. Av 14 u återstår i stenens kant endast övre delen. Därefter finnas nu inga spår av runor före 15 k, som står i slingan på fragmentets mitt. Av den högra slingan återstår endast ett kort stycke. Ytan är här ojämn och svårt vittrad. Möjligen kunna här urskiljas ett o med bst endast åt höger, ett sk (·) och ett i toppen skadat k.

Runföljden 7—12 - - l t a n har möjligen innehållit det i uppländska runinskrifter vanliga namnet Hal(f)dan. Runan 15 k skulle i så fall utgöra början av ett namn.

738. Villberga by, Villberga sn.

Pl. 71.

Litteratur: B 600, L 676. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 1 (31), Monumenta 4, bl. 16; O. Celsius, Svenska runstenar (Fm 60) 1, s. 132; Handlingar i ATA 1925; J. H. Söderlund, Skrivelse till Riksantikvarien den 5/5 1925 (ATA); Handlingar i ATA 1925.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 600).

Runstensfragmentet står rest i en stenig ängsbacke med husgrunder mellan norra och södra gårdarna i Villberga by, innanför en stengärdesgård, 15 m. Ö om landsvägen, mitt för utgångspunkten för vägen till Grillby station.

I Ransakningarna meddelas följande: »J Wilberga by, och på Staffan Matssons Gårdh, 2 Runsteenar, een uthaf dhem lijtet skrifwin på, 2 alr höge öfwer Jordan bådhe.» I Peringskiölds Monumenta 1 (31) antecknas ett runstensfragment från Villberga by (»Wilberga by frag») och i Monumenta 4 är den fragmentariska runstenen avbildad; på träsnittet finnes följande bläckanteckning: »Wilberga by i en gård» (B 600: »I en By»; L 676: »Vilberga by»). O. Celsius, som undersökte stenen den 15/5 1725, uppger, att dess plats är i »Willberga by, på Anders Larssons gård». Han beskriver stenen på följande sätt: »En liten sten i 2 stycken slagen, af röd art, och med små runor ritad. Kan föras tädan, om så synes.» Efter Celsius' besök var den lilla runstenen länge försvunnen. Ett stycke av den återfanns år 1925, vilket framgår av J. H. Söderlunds

skrivelse till Riksantikvarien den 5/5 1925: »Har nöjet medela att jag i Villberga by, Villberga s:n, funnit fragment av en runsten. Den låg invid ett gammalt husgrund. Troligen finnas återstående delar i något av grunden.» Stenen restes på sin nuvarande plats år 1926.

Ljusröd granit. Mått 0,68 × 0,38 m. Ristningen på det bevarade stycket är relativt tydlig.

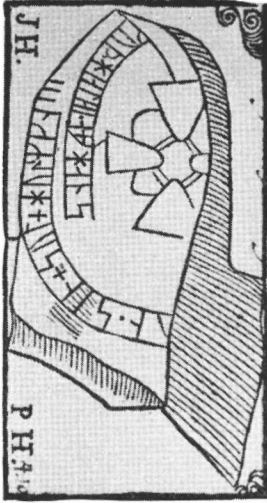

Fig. 169. U 738. Villberga by, Villberga sn. Efter B 600.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter B 600):

... [- n · sin +] sun + hulmfas -- ... kup + hialbi + ant hans +

... sinn, sun Holmfas[ts] ... Guð hialpi and hans.

»... sin ..., Holmfasts son ... Gud hjälpe hans ande.»

Till läsningen: Runföljden 1—5 har stått på ett nu förlorat stycke av stenen. Av runan 1 återstod vid Hadorphs besök endast en bst till ett u eller till ett r. 6 s är djupt och tydligt. 7 u, som står där slingan svänger, består av två nästan parallella stavar. 8 n har, i likhet med inskriftens övriga n-runor, ensidig bst; denna sitter i 8 n ovanligt högt, varigenom runan kommer att likna en l-runan. Sk efter 8 n är tydligt. 14 a har, som 23 a, 27 a och 31 a, ensidig bst. 15 s har förlorat ett kort stycke i toppen. Av runan 16 återstår nedre hälften av hst och av runan 17 endast ett kort stycke nedtill. Avståndet till r. 16 tyder på att r. 17 har varit s. Därefter är ristningsytan bortslagen. 18 k har mitt emellan hst och den något otydliga bst en rund fördjupning, som knappast är huggen. 19 u har i det närmaste samma utseende som 7 u. Efter 29 t, som avslutar en slinga, finnes ej sk. Sk efter 33 s är svagt.

Hadorph: 8 l; 13 k; 14 a är feltecknat. Därefter ser Hadorph i den yttre slingan spår av tre huvudstavar, 15—17. Sk efter 20 p och efter 26 i uppfattas som en punkt. 29 t saknas.

Celsius: ... tutur · sin · sin · siin · hulmfas - ... »uthi en inre slänga» hialbi · an hans.

Om mansnamnet *Holmfastr* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 100.

Boglösa by, Boglösa sn.

Enligt *Ransakningarna* fanns en runsten S om Boglösa by: »Vthi Boglösa byes Giärdes backa, Söder ifrån Byen, finnes een stoor Runsteen, något mer än een Mans Högh öfwer Jorden, mitt på lijtet skrifwit, medh Steenrundel omlagdh, bemerkelsen weet ingen.» Detta åsyftar sannolikt en bautasten. Detsamma gäller uppenbarligen om »runstenen» vid Blacksta: »J Blackstadh giärdes backa, Wäster om byen, een stoor släät Steen, widh pass 1½ al: r öfwer Jorden, men intet skrifwin på, doch förmenes wara Runsteen.»

739. Gådi, Boglösa sn.

Pl. 72, 73.

Litteratur: B 589, L 683, D 1: 82. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 35; R. Dybeck, *Berättelse för år 1860* (ATA); VHA Akad:s protokoll 1860, § 343; G. Stephens, *ONRM* 2, s. 785; C. Rosenberg, *Nordboernes Aandsliv* 1 (1878), s. 124; E. Brate och S. Bugge, *Runverser* (ATS 10: 1), s. 129; O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 61; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 57; H. Pipping, *Gömda bindrunor* (i: SNF 23: 2), s. 8, 9, 24 f.; Joh. Steenstrup i »Festskrift til Kristian Erslev» (1927), s. 68; *Handlingar* 1926 och 1945 i ATA; S. B. F. Jansson, *En otolkad runinskrift* (i: UFT h. 47: 2, 1948), s. 184.

Äldre avbildningar: P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4 och B 589); Dybeck, D 1: 82.

Runstenen står i västra kanten av en beteshage, som har tillhört den numera försvunna s. k. Mjölnergården, 400 m. S om den sydligaste gården i Gådi by, 275 m. Ö om den från byn utflyttade gården nr 3, 200 m. SSÖ om landsvägen Gådi—Klarbo. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö». Den mark, som stenen står på, är nu lagd under Kumla by.

I *Ransakningarna* anges stenens plats på följande sätt: »Emellan Gudhi och Kumbla, Södre sijdan om Gudhi, på dess Giärde Vth medh vägen, finnes een Runesteen widh pass 2 al:^r opp om Jorden, på een sijda något skrifwin, hwadh det är weet ingen. I Peringskiölds *Monumenta* beskrives runstenen och dess plats med orden: »Uthi Gudi södra gärde, wid vägen emillan byn och Kumbla, finnes en måsswuxen Runesteen af tre alnars högd åfwan Jorden, warandes på en sida med gamla slingor och Skriffit konstigt inhuggen uthi bijfogade afritnings sätt och lynde.» På träsnittet finnes bläckanteckningen »Gudi Södra gärde i Boglösa Sochn i Trögd» (B 589: »Gudi gärde»; L 683: »Gude S. gärde»). — Dybeck skriver i sin reseberättelse år 1860: »Fallne runstenen vid gångvägen mellan Gädö och Kumla i Boglösa socken, illa läst af Hadorph, B. 589, har jag låtit åter uppresa.» I *Sveriges runurkunder* omtalar han: »Efter anvisning af 85-årige Erik Andersson — den ende, som hade reda på denne sten — begaf jag mig utåt den gamla, nu nästan alldrig befarna, vägen mellan Gudö och Kumla, och fann snart å en hög gärdesbacke Runstenen liggande invid vägen, samt nästan öfvertäckt af småsten och ris. Ristningen, som var starkt öfvervext af mosse, rengjordes, hvarefter stenen restes.» Genom Riksantikvarieämbetets försorg restes stenen åter år 1945.

Grovkornig granit. Höjd 1,44 m., bredd 1,22 m. Ristningen är jämförelsevis djupt men brett och något klumpigt huggen. Linjernas kanter äro ofta ojämna.

Inskrift:

· hulbiorn · lit · raisa · stan · at · sik · sialfan ·
           5   10   15   20   25   30
 · haunar · miltr · matar · auk · mals · risin ·
           35   40   45   50   55   60

Holmbiorn let ræisa stein at sik sialfan.

Hann var mildr matar ok malsrisinn.

»Holmbjörn lät resa stenen åt sig själv.

Han var matmild och målsnäll.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk. 1 h har bst i en fördjupning. 8 n har, i likhet med inskriftens övriga n-runor, bst endast t. h. om hst. 10 i har mitt på hst en ojämn fördjupning, som icke är huggen. 13 a, 16 a, 19 a och 21 a ha bst endast t. v. om hst; bst har i dessa fall en nedåtgående riktning (†). I stenens högra kant finnes icke någon yttre ramlinje. 15 s har nedersta leden nedanför en avsats i ristningsytan. 21 a har nedre delen av hst i en djup spricka. Sk efter 22 t är ett kort lodrätt streck. Bst i 29 l har genom flagring blivit grund. Sk finnes både efter 32 n och före 33 h; det senare har formen av ett kort streck. Runföljden 33—38 haunar är fullt säker. I 47 a är bst skadad genom en spricka i stenen. 52 m är säkert; bst äro visserligen något olika, i det att den högra är mera utdragen; samma utseende har 39 m. 53 a är säkert. — Hadorph: Sk före 1 h har förbisetts; 10 e; runföljden 26—32 läses sean; 47 i; 52 k, 53 i; 60 n har förbigåtts. Inskriftens slut, runföljden 52—60, läses alltså kils · risi. — Dybeck: r. 36 uppfattas som ett u av egendomligt utseende; 47 i; 52 k, 53 i; runföljden 52—60 läses alltså kils · risin ·.

Denna inskrift tolkas av Peringskiöld på följande sätt: »Hulbiörn lätt resa Steen åt sig seande; Han är milder Man, och Kils Rese (: eller Slags-hiälte.) Hulbiornus erigi fecit lapidem Sibi videnti; qui est vir mitis, et Chilonis Gigas seu Athleta.»

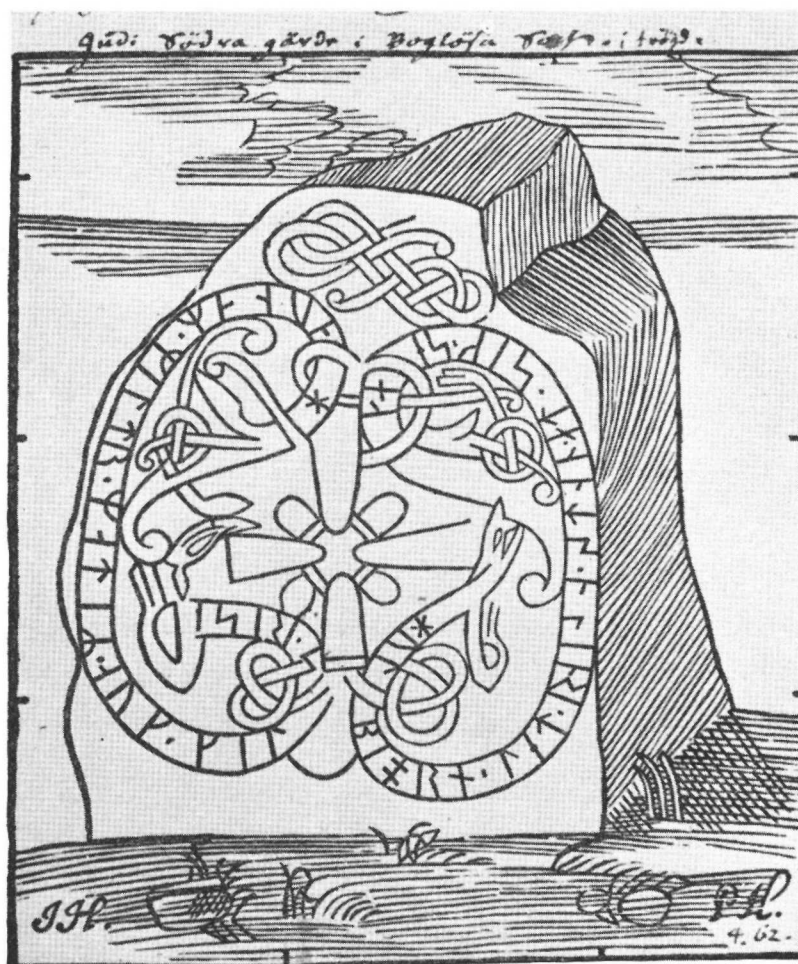

Fig. 170. U 739. Gådi, Boglösa sn. Efter B 589.

Stephens, som utgår från Dybecks läsning, översätter inskriftens senare häft: »*HE WAS MILD of — MEAT EKE (and) of — GILD (treasure, gift-giving) RISIN (excellent, generous).*» C. Rosenberg hänvisar till U 739 i *Nordboernes Aandsliv* i samband med redogörelsen för »Hvorledes den Afdøde roses»; stundom »tilføjes andre Betegnelser for nærmere at fremhæve hans særegne Fortrin ... 'Han var en mild Mand' paa Gude-Stenen i Upland ... , rejst af Hulbjørn efter sig selv, men maaske er Indskriften først fuldendt efter hans Død».

I *Runverser* behandlas Gådi-inskriften ingående av Brate och Bugge. Den förre förmodar, att till de två »allitterationsorden» *miltr · matan* hör »det tredje i *kils* för *mils genom afflagning. Dock är svårt att finna betydelsen derpå. *mils skulle kunna vara G. sg. m. n. *milds* af *mildr* ss. *eklans* L. 1002 är G. sg. *Englands*, men det är knapt troligt, att så är, då *mildr* går omedelbart förut. Snarare kunde man ... förmoda, att det ursprungligen stått *máls, och jag håller ett sådant antagande för sannolikt. Dock återstår *risin*. Vore det möjligt att antaga *risinn ingående i isl. *gest-risinn* 'hospitable', *víg-risinn* 'gallant in war', *risna* 'hospitality, munificence' här uppträdande själfständigt och konstrueradt med genitiv». Bugge invänder mot Stephens ovan citerade tolkning av *kils · risin* som »of gild risin», att *kils* knappast kan vara gen. av *giald*. Bugge anser det icke heller möjligt att »formode *kits · risin* = isl. *gestriðinn*, gjæstfri, ligesom der ofte er skrevet *tsain* for *stein*. Snarare ... *gildis risinn* af *gildi* Drikkelag». Till

detta senaste förslag ansluter sig von Friesen, som, i likhet med alla de här nämnda forskarna, icke har granskat ristningen. I *Upplands runstenar* återger han nämligen inskriften: **han uar miltr matar uk gil(t)is risin**. Detta tolkas av von Friesen: »han var onjugg på mat och gästfri». I *Runverser* och *Svenska runristare* (1925) ger Brate en bättre översättning, trots att han utgår från samma oriktiga läsning som de övriga tolkarna: (*Runverser*:) »Han var frikostig på mat och vältalig»; (*Svenska runristare*:) »Han var givmild på mat och målför(?)»

Mansnamnet *Holmbiorn* är sparsamt belagt i runinskrifterna. F. n. finnas ytterligare endast fyra relativt säkra belägg på namnet, samtliga uppländska: U 538, L 231 Hånestad, Lena sn, L 115 Läby äng, Läby sn samt L 109 Uppsala. I medeltida urkunder är namnet »tämligen vanfigt» (Lundgren-Brate).

Diskussionen om inskriftens senare del, runföljden 33—60, beror huvudsakligen på att man hittills har utgått från felaktiga läsningar. Den enda felristningen som förekommer är, att runorna 35 **u** och 36 **n** ha kastats om: **haunar** i st. f. **han uar**.

Det allittererande uttrycket *han var mildr matar ok malsrisinn* har en motsvarighet på den närbelägna U 703, som i likhet med Gådi-stenen med säkerhet har ristats av Balle, se S. B. F. Jansson, a. a. s. 186 f.

Inskriften meddelar sålunda, att Holmbjörn har låtit resa stenen efter sig själv och tillägger därefter: »Han var matmild och målsnäll.» Det är säkerligen denna formulering som gör, att Rosenberg (a. a.) förmodar, att inskriften först har fullbordats efter Holmbjörns död. Detta behöves givetvis icke vara fallet.

I uppsatsen *Gömda bindrunor* (SNF XXIII. 2) behandlar H. Pipping Gådi-inskriften från en speciell synpunkt. Han framhåller, att den första satsen, **· hulbiorn · lit · raisa · stan · at · sik · sialfan ·**, innehåller 32 runor, »d. v. s. dubbelt så många som runorna i den yngre runraden. Men 32 är också = 4 × 8. Siffran 4 är Balles egentliga (**bali**), och siffran 8 företräder utom Balles egentliga 4 (= **bali**) och 8 (= **ropbalir**) också egentliga för den man (**hulbiorn**), som varit Balles uppdragsgivare.» Balle har, enligt Pipping, »kommit till siffran 32 genom att skriva **stan** i st. f. **stain**, d. v. s. genom att använda en gömd bindruna (ǀ = ǁ)». Vad den senare delen av inskriften beträffar, delar Pipping den i runföljden 33—48 (sexton runor) och runföljden 49—60 (tolv runor). Det är uppenbart, att Pipping av dessa tal drar alltför djärva slutsatser, då han skriver: »Vardera siffran innehåller två av Balles egentliga 4 (**bali**), 8 (**ropbalir**) och 12 (sic!) (**bali in raupi**). Siffran 16 = 2 × 8 innehåller dessutom egentliga för uppdragsgivaren **hulbiorn** (= 8).»

740. Hemsta, Boglösa sn.

Pl. 72, 73.

Litteratur: B 588, L 684, D 1: 81. J. Bureus, Fa 6 s. 121 n:r 59 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 22, Fa 10: 1 n:r 102, Fa 1 s. 7; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 36; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 96 och 97; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 278; S. H. Adlersparre, Omkring Sigurdsstenarna (i: Personhistorisk Tidskrift 18, 1916), s. 13; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 53; Enköpings-Posten den 17/5 1926; Upsala Nya Tidning den 18/5 1926; O. Alb. Öberg, Brev till O. von Friesen den 21/5 1926 (UUB); O. von Friesen, Anteckningar 1926 (UUB); S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA), En otolkad runskrift (i UFT h. 47: 2, 1948, s. 186 f.); G. Olson, Rapport om lagning 1945 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 10); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 588); Dybeck a. a.; O. Alb. Öberg, foto 1926 (v. Friesens samling, UUB).

Runstenen står i en åker, i en liten förhöjning med buskar, 400 m. SSV om mangårdsbyggnaden i Hemsta, 20 m. Ö om landsvägen Vallby—Enköping, 150 m. SÖ om den punkt, där avtagsvägen utgår från Enköpingsvägen. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

Enligt Fa 6 stod stenen »J Hämmingstadh ängian i Boghelösa Sokn» (Fa 5: »Boglösa Sochen Hemmingstad»); avbildningen i Fa 10: 1 är tyvärr numera bortskuren, men en remsa av

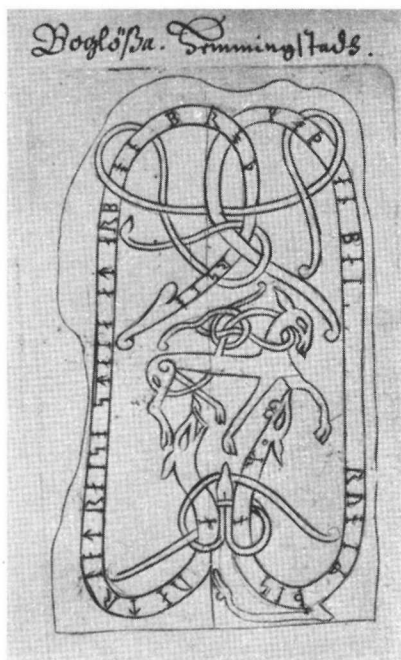

Fig. 171. U 740. Hemsta, Boglösa sn.
Efter kopparstick i F f 6.

Fig. 172. U 740. Hemsta, Boglösa sn.
Efter B 588.

kanten finnes kvar, som visar, att bladet har innehållit U 740. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Hemstad Ängebacke i Boglöse sochn» (B 588: »Hemsta ängs-backe»; L 684: »Hemstads ängsbacke»).

Redan på den äldsta bevarade avbildningen (Bureus' kopparstick i F f 6) markerades en spricka, som gick lodrätt igenom stenen, se fig. 171. På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* är sprickan också tydligt utmärkt. Stenen har senare brustit, och de två delarna ha skiljts åt. Vid Dybecks besök var bara den högra hälften i behåll; i *Sveriges runurkunder* skriver han: »Denna runstenshälft står i Hemstads Söräng, nära ofvannämnde sockenväg [d. v. s. landsvägen Enköping—Vallby k:a]. Andra halvvan är förgäfves eftersökt.» Den försvunna delen återfanns först år 1926. Det är nämligen den vänstra hälften av U 740 som åsyftas med följande notis i Enköpings-Posten den 17/5 1926: »Åter ett runstensfynd har gjorts i orten. Denna gång är det vid en gammal boplats i Myrby, Boglösa. Runstenen, som var täckt av jord och använts som tak över en gammal källare, har påträffats av inspektör Engström, Nynäs gård.» Stenen undersöktes av Riksantikvariens ombud O. Alb. Öberg, som satte sig i förbindelse med professor O. von Friesen. I en anteckning från den 19/5 1926 skriver von Friesen: »O. Alb. Öberg ringer från Enköping och meddelar att läsningen på den i Myrby-källaren funna stenen är **auntr lit resa stin aftir arbi. n.** Vidare ser stenen ut att vara avslagen längs längden, ty den är två meter lång men förhållandevis smal och längs ena sidan alldeles 'grad'. Helt säkert är det här frågan om v. halvan av» U 740. Ett par dagar senare, den 21/5 1926, översänder Öberg »ett par plåtar av Myrby stenen»; Öberg skriver: »Jag funderar att detta är blott halva stenen, som synes går det en spricka paralellt med den raka kanten och stenen är blott ena halvan. Var är den andra?» Vid runinskriftsinventeringen 1941 stod stenens högra halva kvar på ursprunglig plats, medan den vänstra delen fortfarande befann sig på ödegården inom Uppmyrby by. Den bortforslade halvan låg som dörrpoststen i en igenrasad källare, 350 m. SV om Uppmyrby. Stenen har alltså forslats 2,5 km. från sin plats. Genom Riksantikvarieämbetets försorg lagades och restes stenen våren 1945.

Gnejsgranit. Höjd 2,36 m., bredd (nedtill) 1,60 m. Upptill t. h. och i högra kanten är ristningsytan avslagen. Ristningen är vittrad men i stort sett tydlig. Linjerna äro breda, rundade.

Inskrift (med det inom [ ] supplerat efter F a 6):

· aruatr · let · raise · stain · at · arbion · [b]roþur · · sin · koþan · ba[li · r] ... - ... runir · þissam ·

Arnhvatr let raise stæin at Arnbiorn, broður sinn goðan. Balli [risti] runir þessar.

»Arnvat lät resa stenen efter Arnbjörn, sin gode broder. Balle [ristade] dessa runor.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar med sk; dessa ha formen av en rund punkt eller av ett kort, lodrätt streck. 1 a har kort bst. 2 r är skadat på mitten genom den spricka, som har klivit stenen i två delar. 8 e är tydligt stunget. 11 a och 12 i stå tätt tillsammans, vilket visar, att ristaren först har hoppat över i-runan och sedan insatt den efteråt. 16 t har förlorat högra bst i en flagring, som också har fördärvat övre delen av 17 a. 26 o är skadat på mitten genom ett bortfall; bst äro grunda t. h. om hst. R. 28 har gått förlorad i den stora mittsprickan. Sk efter 33 r är tydligt (·); likaså den runda punkten före 34 s. 35 i och 36 n äro skadade av mittsprickan. 37 k är ej stunget. Av 44 l återstår endast nedre hälften. Därefter är ristningsytan bortslagen på ett 72 cm. långt stycke. På detta skadade parti ser man endast, vid nedre ramlinjen, spår av två runor (46 r, 47). Av r. 46 återstår endast ett kort stycke, som utgör nedersta leden av bst i ett r. 51 i är tydligt. — Caspar Cohl (F a 6): Sk före 1 a och r. 2 r ha förbisetts; 28 b är bevarat. Sk efter 33 r och före 34 s ha förbisetts. Runorna 44 och 45 läsas li. Mellan 45 i och 48 r har Cohl sett nedre delen av fyra runor. Sk efter 57 m har ej iakttagits. — På kopparsticket i Ff 6 återfinnes praktiskt taget denna läsning. Det kan anmärkas, att runorna 34—36 sin där ha placerats i slutet på den vänstra slingan i stället för i början av den högra, se fig. 171. — Hadorph och Helgonius: Sk efter 33 r och före 34 s saknas. 44 l har förlorat bst. Därefter är ristningsytan genom skraffering markerad som skadad fram till 48 r. Sk efter 57 m har förbisetts. — Dybeck, som endast kunde undersöka stenens högra del, d. v. s. runföljden 29 r—57 m, har förbisett sk efter 33 r och före 34 s.

Runföljden 1—6 aruatr återger med all sannolikhet ett mansnamn *Arnhvatr*. Detta är eljest icke belagt, men namnets båda led äro välkända. I 22—27 arbion ha vi otvivelaktigt det välkända mansnamnet *Arnbiorn*, hittills i runinskrifter endast belagt på Holm-stenen från Halland (DR 353). De båda brödernas namn ge ett exempel på det vanliga förhållandet, att »bröder ha namn med ett gemensamt element», se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* s. 9, 12. (S. H. Adlersparres behandling av släktförhållandena i *Personhistorisk Tidskrift* 1916 är som bekant, icke endast när det gäller U 740, förfelad.)

Ristningen, som har signerats av Balle, visar påfallande överensstämmelse med U 703, se S. B. F. Jansson i *UFT* (1948), s. 186.

741. Hemsta, Boglösa sn.

Litteratur: D 1:80. J. O. Fries och V. Karlsson, Några ord till upplysning om bladet »Ängsö» (1864), s. 50; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 118; S. B. F. Jansson, *Runinskriftsinventering i Uppsala län 1941* (ATA).

Avbildning: Dybeck, a. a.

Runstenen, som numera är försvunnen, behandlas endast av Dybeck. Han skriver i *Sveriges runurkunder*: »En af bönderna i Hemstad visade mig detta stycke af en runsten på andra sidan

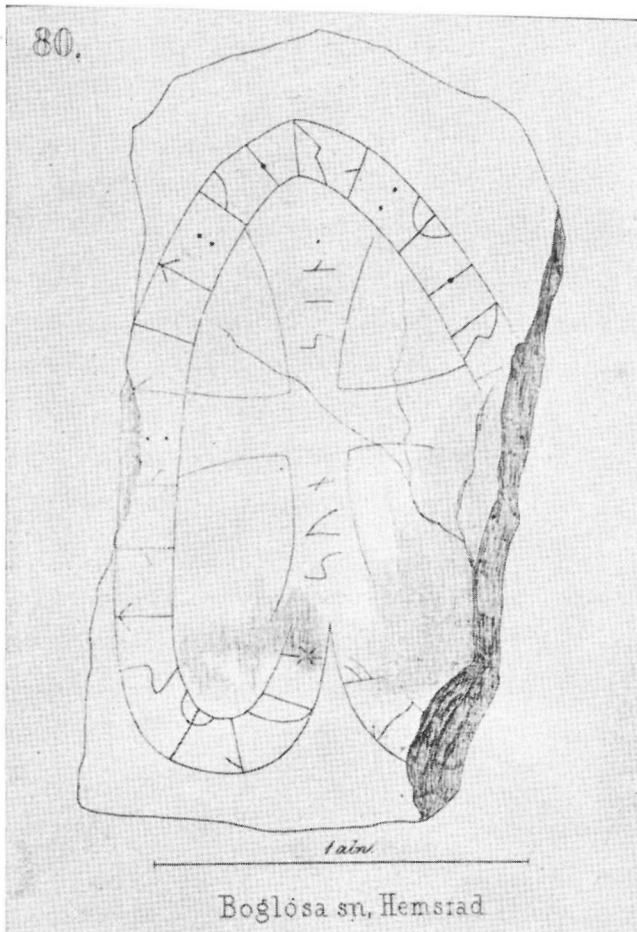

Fig. 173. U 741. Hemsta, Boglösa sn. Efter D 1: 80.

E. Brate anser, att U 741 »uppenbarligen» har ristats av Grim skald. Denna åsikt bygger på, att runslingans »ändar bilda foten till ett kors, vars övriga armar i längd och bredd motsvaras densamma». Samma egendomlighet utmärker nämligen den enda runristning, som har signerats av Grim skald, se *Svenska runristare*, s. 117 f. Huruvida en sådan överensstämmelse är tillräcklig för att attribuera U 741 till en känd runristare, förefaller mycket oviss.

742. Myrby, Boglösa sn.

Pl. 74, 75.

Litteratur: B 587, L 682, D 1: 79. J. Bureus, Fa 6 s. 121 n:r 60 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 23, Fa 1 s. 8, Fa 10: 1 n:r 101; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 34; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 279; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 62; S. B. F. Jansson, Runskriftsinventering i Uppsala län 1941 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Bureus, kopparstick (F f 6); P. Helgonius och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta 4 och B 587); Dybeck a. a.

Runstenen står i den s. k. kvarnbacken, 175 m. NNÖ om Myrby, 150 m. NÖ om landsvägen Vallby kyrka—Enköping. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Ängsö».

¹ Fortsättningen lyder: »Det tör vara den andra af de två Runstenar, hvilke i presterskapets ant. berättelser från 1600-talet uppgifvas vara i Hemstads ängsbacke.» Detta uttalande beror på att Dybeck har missuppfattat *Ransakningarna*.

om nyssnämnde väg»¹ d. v. s. väster om vägen Enköping—Vallby kyrka. Stenen har försvunnit ej långt efter Dybecks besök, vilket framgår av följande uppgift i *Några ord till upplysning om bladet 'Ängsö'* (1864): »Dessutom uppgifves af R. Dybeck en annan runsten å Hemsta mark, hvilken dock ej kunnat anträffas.» Stenen har också senare vid flera tillfällen sökts förgäves.

Höjd omkr. 1,30 m., bredd 0,65 m. Stenens högra del var vid Dybecks besök bortslagen. Inskrift (enligt Dybeck):

hulrstan : lit : kera : mer - . . . lf sun sin .
5 10 15 20 25

Holmsteinn let gera mær[ki] . . . , sun sinn.

»Holmsten lät göra minnesmärket . . . , sin son.»

Runföljden 1—8 **hulrstan** återger givetvis det vanliga mansnamnet *Holmsteinn*. Att **r** är felristat för **m** är ju ej ovanligt; runan står f. ö. mitt i slingans nedre vänstra sväng. Namnet är belagt på ett 20-tal svenska runstenar och är även under medeltiden »rätt vanligt» (Lundgren-Brate), se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 105. 20—21 **lf** utgöra de sista runorna i sonens namn; detta torde alltså ha varit Ulv (eller Kalv) eller ett sammansatt namn, som har slutat på -ulv.

Fig. 174. U 742. Myrby, Boglösa sn.
Efter kopparstick i Ff 6.

Fig. 175. U 742. Myrby, Boglösa sn.
Efter B 587.

Enligt Fa 6 (och Fa 5) står runstenen »Å Köpstadz Myreby lötan i Boghelösa Sockn». I Fa 10: 1 är bladet bortskuret, men på en kantresa återfinnes en likalydande uppgift om stenens plats. Också Fa 10: 1 har uppgiften »Å Kiöpstadz myrby Löth». Följande uppgift i *Ransakingarna* åsyftar säkerligen U 742: »J Opmyrby på Änckians Hemman i Mannegården een Steen skrifwen på, något öfwer Jorden, dess bemerckelse weet ingen.» På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes bläckanteckningen »Mörby gärde i boglösa sochn» (B 587 och L 682: »Mörby gärde»). Dybeck säger stenens plats vara vid Myrby »midt i en åker omkring femtio famnar öster om vägen mellan Enköping och Wallby kyrka» (*Sverikes runurkunder*). Vid runinskriftsinventeringen 1941 låg stenen omkull. Den restes genom Riksantikvarieämbetets försorg våren 1945.

Rödgrå, grovkornig gnejsgranit. Höjd 1,50 m., bredd (nedtill) 1 m. Ristningsytan är knottrig och flerstädes ojämn. Dybecks påpekande (i *Sverikes runurkunder*), att inskriften är »ovårdad, oredig», har visst fog för sig. Linjerna äro grunda och osäkert huggna. Trots detta är ristningen i stort sett tydlig. Inskriften börjar nedtill t. v.

Inskrift:

+ ari + lit × rftia × usyrk · faður + sin + --- kumi · risti · runi
5 10 15 20 25 30 35 40

Ari let æftir Osyrg, faður sinn ... (Tið)kumi risti run[ar].

»Are lät (resa stenen) efter Osyrg, sin fader ... Tidkume ristade runorna.»

Till läsningen: Sk före 1 a är tydligt; detta sk tjänstgör också som sk vid inskriftens slut. 1 a har bst endast t. v. om hst liksom 18 a; 11 a har däremot dubbelsidig bst. I 2 r är bistavens nedre del något otydlig. 5 i är ej stunget. 7 r är tydligt; vinkelrätt mot hst och t. h. om den samma går en fåra, som icke är huggen. Efter 7 r är en avsats i stenen, och där finnes en run-

dad fördjupning, som icke gör intryck av att vara huggen. Ristaren har med all sannolikhet undvikit detta för huggning otjänliga parti; avståndet mellan 7 **r** och 8 **f** är eljest så stort att det skulle ha kunnat ge plats åt en runa. 11 **a** är tydligt. 12 **u** är ej stunget. 14 **y** är stunget. 16 **k** är ej stunget. Därefter följer mitt i slingan en rund punkt, som säkert är huggen. Före 17 **f** finnes en avsats i stenen, som förklarar det stora avståndet mellan sk och 17 **f**. 24 **n** har, liksom 39 **n**, ensidig bst. Efter 24 **n** finnes ett sk (+). Efter detta sk är ristningsytan skadad 33 cm.; här har funnits plats för 5 runor, om hela ytan har utnyttjats. På det skadade partiet synas numera tre tydliga hst. T. h. om hst i r. 25 finnas fördjupningar, som icke förefalla att vara spår av huggning; dessa ha uppfattats som bst i en **o**-runa (**†**), se nedan. I r. 26 finnas inga säkra spår av bst. Mellan r. 26 och r. 27 finnes plats för en runa, men inga spår av ristning. I r. 27 är endast hst säker. Mellan r. 27 och 28 **k** finnes plats för en runa, men inga säkra spår av huggning kunna iakttagas. 28 **k** är ej stunget; bst är grund. Sk efter 31 **i** är ett kort streck. T. h. om 33 **i** finnes en naturlig fördjupning. Sk efter 36 **i** är säkert. Vänstra bst i 35 **t** är otydlig. 37—40 **runi** äro alldeles säkra. — Caspar Cohl: **ark × lit × rifti × i - syrk · fajur × sin ... kumi × raisti × runa ×**. På kopparsticket i Ff 6 återfinnes i stort sett Cohls läsning. — Hadorph och Helgonius: **ari + lit + riftia + usyrk fajur × sin koan × kumi × rnsti runii**. — Dybeck anser, i likhet med Bureus och Liljegren, att inskriften har börjat nedtill till höger. Dybeck läser: **kumi + risti · runar · i + lit + r . . . tia + usyrk fajur + sin koan ×**. De sista fyra runorna **koan** ha tydligen icke kunnat läsas av Dybeck; detta framgår av skrafferingen på bilden och av att dessa runor sättas inom parentes vid återgivandet av inskriften.

Om namnet *Ari* se U 716; om namnet *Osyrga* se U 674.

Om ristaren *Tidkumi* och hans verksamhetsområde se U 733.

Dybeck omtalar (i *Sveriges runurkunder*), att »allmogen säger att inskriften lyder:

Här dog en jättegubbe,
och han het Stubbe.»

743. Myrby, Boglösa sn.

Litteratur: J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 34.

Avbildning: P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta* 4).

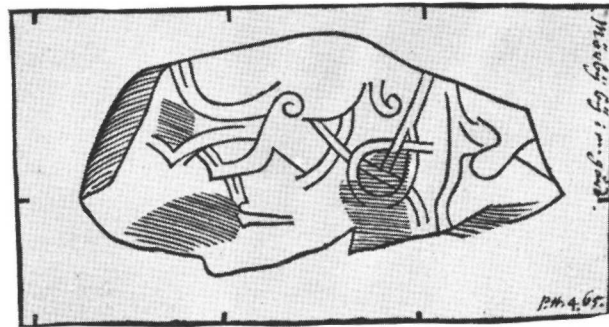

Fig. 176. U 743. Myrby, Boglösa sn. Efter träsnitt av Helgonius.

I Peringskiölds *Monumenta* 4 finnes ett runstensfragment avbildat, som enligt bläckanteckningen på träsnittet låg i »Mörby by i en gård», se fig. 176.

Endast en del av ornamentiken är bevarad; man ser bl. a. ett stycke av ett fyrfotadjur.

Husby-Sjutolfts kyrka, se U 752.